

Ekonomická
fakulta
Faculty
of Economics

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Makroekonomie 1

cvičebnice

Jiří Alina
Jaroslav Šetek
Tomáš Volek

České Budějovice | 2023

Učebnice shrnuje základní teoretické, ale i praktické kapitoly předmětu Makroekonomie 1. Uvádí kapitoly nezbytné pro pochopení principů ekonomických souvislostí moderní doby. Každá část obsahuje vysvětlení, grafické znázornění, příklady a otázky.

Učebnice je určena posluchačům bakalářských oborů Ekonomické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Recenzenti:

prof. Ing. Pavel Sirůček, Ph.D.
Vysoká škola ekonomická v Praze

doc. Ing. Jiří Dušek, Ph. D.
VŠERS České Budějovice

© Jiří Alina, Tomáš Volek, Jaroslav Šetek, 2023

ISBN 978-80-7694-061-1

Obsah

Předmluva	7
1 Úvod do makroekonomie	9
1.1 Makroekonomie a mikroekonomie.....	9
1.2 Vymezení základních makroekonomických veličin.....	10
1.3 Makroekonomický koloběh.....	12
1.4 Makroekonomie a tvorba hospodářské politiky	13
1.5 Otázky	14
2 Ukazatele výkonnosti - HDP	17
2.1 Pojetí hrubého domácího produktu.....	17
2.2 Metody výpočtu HDP	18
2.2.1 Metoda přidané hodnoty (výrobní)	19
2.2.2 Výdajová metoda.....	20
2.2.3 Důchodová (příjmová) metoda.....	23
2.3 Odvozené veličiny HDP	26
2.4 Nominální a reálný HDP.....	28
2.5 Otázky	29
2.6 Příklady	30
3 Ekonomický růst	34
3.1 Potenciální produkt a ekonomický růst.....	34
3.2 Vydefinování ekonomického růstu	36
3.3 Zdroje ekonomického růstu	37
3.4 Otázky	38
3.5 Příklady	38
4 Model AS - AD	41
4.1 Rovnováha po růstu agregátní poptávky	42
4.2 Rovnováha po poklesu AD	43
4.3 Rovnováha po poklesu AS	44
4.4 Cvičení - grafy	45
4.5 Otázky	47
4.6 Příklady	47

5	C + S	50
5.1	Spotřeba domácností a spotřební funkce.....	50
5.2	Úspory domácností a úsporová funkce	51
5.3	Graf spotřební a úsporové funkce.....	51
5.4	Cvičení – Grafy.....	53
5.5	Otázky	55
5.6	Příklady	56
6	Dvousektorová ekonomika	58
6.1	Dvousektorová ekonomika.....	58
6.2	Spotřeba.....	59
6.3	Investice.....	59
6.4	Otázky	61
6.5	Příklady	61
7	Inflace	63
7.1	Inflace.....	63
7.1.1	Příčiny	64
7.1.2	Měření inflace	64
7.1.3	Dopady inflace.....	65
7.1.4	Protiinflační politika a regulace inflace.....	65
7.2	Otázky	66
7.3	Příklady	66
8	Nezaměstnanost	71
8.1	Význam a podstata fenoménu nezaměstnanosti.....	71
8.2	Měření nezaměstnanosti.....	73
8.3	Typologie nezaměstnanosti.....	74
8.4	Plná zaměstnanost a přirozená míra nezaměstnanosti	77
8.5	Minimální mzda	78
8.6	Ekonomické dopady nezaměstnanosti.....	79
8.7	Sociální dopady nezaměstnanosti	79
8.8	Politika zaměstnanosti.....	79
8.9	Otázky	80
8.10	Příklady.....	80
9	Zahraněční obchod, měnový kurz	83
9.1	Zahraněční obchod	83
9.1.1	Podstata zahraničního obchodu	83
9.2	Projevy zahraničního obchodu na ekonomické procesy	84
9.3	Měnový kurz.....	87
9.4	Otázky	88
9.5	Příklady	89

10	Fiskální politika	91
10.1	Pojetí fiskální politiky	91
10.2	Funkce, cíle a nástroje fiskální politiky	92
10.3	Rozpočtová soustava	92
10.4	Státní rozpočet	93
10.5	Státní dluh	95
10.6	Veřejné rozpočty a veřejný dluh.....	96
10.7	Formy fiskální politiky	96
10.8	Expanzivní a restriktivní fiskální politika	97
10.9	Skutečné, strukturální a cyklické saldo rozpočtu	101
10.10	Daně a Lafferova křivka.....	102
10.11	Otázky.....	103
10.12	Příklady.....	103
11	Monetární politika	106
11.1	Monetární (měnová politika).....	106
11.1.1	Centrální banka nástroje a funkce	106
11.1.2	Bankovní systém	107
11.1.3	Kvantitativní rovnice peněz a tvorba peněz.....	108
11.2	Otázky.....	108
11.3	Příklady	109
	Summary	113

Předmluva

Skripta "Makroekonomie 1" zdůrazňují důležitost porozumění makroekonomickým ukazatelům, jejich souvislostem a principům, které mají význam nejen pro tento kurz, ale i pro další předměty a budoucí profesní kariéru.

Tato cvičebnice nabízí příklady pro cvičení a samostudium, které jsou začleněny do studijních oborů bakalářského stupně studia na Ekonomické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, ale mohou být také využity na jiných fakultách.

Cílem tohoto předmětu je poskytnout studentům znalosti v oblasti makroekonomie, tak aby mohli získat ucelený pohled na fungování ekonomiky. Cvičebnice není jediným studijním materiálem, který studenti mohou využít k úspěšnému zvládnutí kurzu – cvičení. Tato cvičebnice bude velmi užitečná i pro studenty kombinovaného studia, neboť doplní látku probíranou během konzultací. Každá kapitola je spojená s tematickými okruhy a doporučenou literaturou.

Autoři

1 Úvod do makroekonomie

Makroekonomie zkoumá tržní ekonomiku jako určitý celek, zkoumá procesy, které tržní systém do rovnováhy, mohou také vyvolat poruchy této rovnováhy a mohou tyto poruchy rovnováhy odstraňovat. Rovnováha – důležitý pojem v makroekonomii – lze používat shodný pojem stabilita.

Cíle kapitoly

- Pojetí makroekonomie
- Rozdíly mezi mikroekonomií a makroekonomií
- Normativní a pozitivní ekonomie
- Makroekonomické veličiny
- Makroekonomický koloběh
- Makroekonomická hospodářská politika

1.1 Makroekonomie a mikroekonomie

Ekonomie jako samostatná společenská věda se rozvíjela od poslední třetiny 18. století. V té době byla v centru pozornosti ekonomie tvorba a rozdělování bohatství. Soustředění na mikroekonomické otázky (je nutné však upozornit, že v té době ještě neexistovalo členění na makroekonomii a mikroekonomii) kulminovalo v poslední třetině 19. století, kdy se do popředí zájmu ekonomie dostávala teorie spotřebitele, firmy, dílčí či všeobecné rovnováhy. Teprve ve 30. letech 20. století se v souvislosti s celosvětovou hospodářskou krizí dostávají do popředí zájmu ekonomie makroekonomické otázky. Samotný pojem „makroekonomie“, který je dnes zcela běžně používán, zavedl norský ekonom Ragnar A. K. Frisch v roce 1933. Rozčlenění ekonomie na makroekonomii a mikroekonomii se dnes přisuzuje zejména J. M. Keynesovi (Fuchs, Tuleja; 2005).

Ekonomie může nabývat v podstatě dvou podob: pozitivní a normativní. Pozitivní ekonomie je pouhý popis ekonomiky – např. kolik je nezaměstnaných, jaké hodnoty dosahuje hrubý domácí produkt, jaká je míra inflace... Normativní ekonomii chápeme hodnotové soudy. Je to stanovení určité normy, pravidla... Např. měly by se snížit daně, míra inflace je velmi vysoká, stát by měl poskytovat podpory v nezaměstnanosti.

Makroekonomie je součástí ekonomie, která studuje chování národního hospodářství jako celku. Předmětem makroekonomického zkoumání je úroveň celkového produktu národního hospodářství vytvořeného za určité období, či makroekonomického výstupu, tempo jeho růstu, vývoj zaměstnanosti a

nezaměstnanosti, cenové hladiny, problematika makroekonomické stabilizační hospodářské politiky a zahraničního obchodu.

Rozhodujícími makroekonomickými ukazateli jsou hrubý domácí produkt, národní důchod, míra zaměstnanosti a nezaměstnanosti a míra inflace.

Samostatnost makroekonomie a jejího předmětu zkoumání, který bývá označován jako makroekonomika, je pouze relativní (Fuchs, Tuleja; 2005). Při zkoumání ekonomiky jako celku musíme brát v úvahu chování jednotlivých složek, které ji tvoří. Makroekonomická výkonnost je především výsledkem chování jednotlivých ekonomických subjektů, trhů apod. Protože má makroekonomika vlastnosti, které jsou výsledkem chování ekonomických subjektů a jejich dalších mikroekonomických složek, soustřeďuje se současná makroekonomie i na problematiku mikroekonomických základů makroekonomie (Mach, Helísek; 1997).

Dělicí čára mezi makroekonomií a mikroekonomií je ve značné míře pouze pomyslná, má význam hlavně pro vědeckovýzkumné a pedagogické účely a je výsledkem určitého pohledu na jinak naprosto jednotnou ekonomickou realitu.

1.2 Vymezení základních makroekonomických veličin

Mezi základní makroekonomické veličiny, které budou předmětem i našeho výkladu patří:

- produkt
- zaměstnanost, resp. nezaměstnanost
- všeobecná cenová hladina
- vnější ekonomická pozice

Produkt představuje makroekonomickou veličinou, pomocí lze určit výkonnost dané ekonomiky. Zpravidla a nejčastěji je vyjadřován pomocí hrubého domácího produktu (HDP), který představuje součet peněžních hodnot finálních výrobků a služeb vyprodukovaných během daného časového období (čtvrtletí nebo rok) výrobními faktory alokovanými v dané zemi (např. Česká republika), a to bez ohledu, kdo je jejich vlastníkem (domácí nebo zahraniční subjekt). Na základě tohoto ukazatele jsme schopni určit aktuální výkonnost dané ekonomiky, její výkonnost v čase a jsme také schopni porovnávat jednotlivé země v rámci světové ekonomiky mezi sebou. Obdobně jako tomu je u sportovců, tak i ekonomika může mít aktuální výkonnost pod svými možnostmi nebo naopak může být její výkonnost tak vysoká, že se může začít i přehřívat, což s sebou následně zpravidla nese negativní dopady.

V dalším výkladu nás bude mimo jiné zajímat i to, v jaké relaci k dlouhodobě udržitelné výkonnosti se aktuální výkonnost nachází, což bude klíčové i pro

nastavení odpovídající hospodářské politiky státu (zejména fiskální a monetární politiky).

Zaměstnanost je další makroekonomickou veličinou. K tomu, aby se vytvářel produkt, je zapotřebí, aby národní ekonomika disponovala určitou zásobou výrobních faktorů, jako jsou přírodní zdroje, práce a kapitál. A právě **práce jakožto primární výrobní faktor** patří ke klíčovým faktorům výkonnosti ekonomiky (jak co do její kvantity, tak do její kvality). Zaměstnanost nám zpravidla ukazuje, kolik obyvatel v produktivním věku je zapojeno do pracovního procesu. Se zaměstnaností souvisí i opačný jev, a to je nezaměstnanost, která by se dala charakterizovat jako nesoulad mezi nabídkou a poptávkou, kdy je nabízené množství práce větší než to poptávané, což způsobuje problémy na trhu práce. Tento jev je převážně vnímán v negativní rovině a znamená, že určitá část obyvatel v produktivním věku nepracuje (buď z vlastního rozhodnutí, nebo jsou nezaměstnanými nedobrovolně – i když by chtěli pracovat, nikdo jejich ruce ani mozky nepoptává). A jestliže je trh práce pomyslným zrcadlem fungování ekonomiky, lze na základě vývoje míry nezaměstnanosti hodnotit aktuální vývoj ekonomiky. Nutno dodat, že pokud míra nezaměstnanost překročí určitou úroveň, může se stát palčivým ekonomickým, sociálním, ale i politickým problémem (Mach a kol., 1997).

Cenová hladina představuje všeobecnou úroveň cen v ekonomice. Na rozdíl od mikroekonomie, kde byl předmětem zájmu vývoj cen jednotlivých výrobků (analyzovali jsme základní funkční vztah v ekonomii, a to vztah mezi cenou výrobku a poptávaným, resp. nabízeným množstvím výrobku), v makroekonomii se pohybujeme ne na dílčích trzích (např. automobilů), ale na **agregátních trzích**, kde sledujeme všechny ceny statků a služeb, které se navíc v čase vyvíjejí. Cenová hladina se měří nejčastěji pomocí cenových indexů. Zatím je nutné poznat, že cenová hladina se v důsledku zdražování jednotlivých výrobků či služeb může zvyšovat, kdy v makroekonomii označujeme tento jev termínem **inlace – čili trvalý vzestup všeobecné cenové hladiny**. Inlace je sice peněžní jev, nicméně její dopad na ekonomiku může být zásadní, stejně tak jako v případě nezaměstnanosti (Mach a kol., 1997).

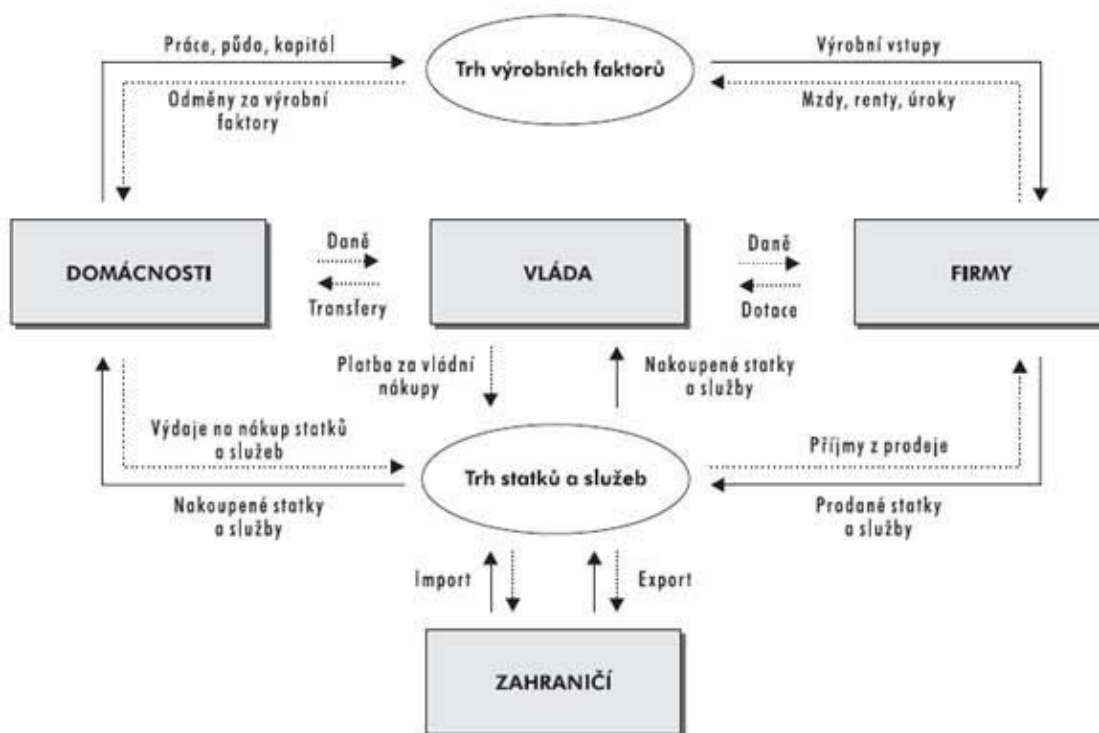
Vnější ekonomická pozice (rovnováha) vyjadřuje postavení dané ekonomiky ve světové ekonomice. Současné ekonomiky nejsou uzavřené a čile se zapojují do mezinárodního obchodu, který jim může přinést celou řadu jak pozitivních dopadů, tak i těch negativních. V rámci světové ekonomiky lze s různou intenzitou sledovat toky zboží, služeb, osob a kapitálu mezi zeměmi. Pro makroekonomy je tedy důležité zachytit postavení dané země vůči zbytku světa, což se nejčastěji stanovuje pomocí sledování účtů v rámci platební bilance, jež zjednodušeně řečeno vyjadřuje mezinárodní obchod s výrobky a službami a mezinárodní pohyb kapitálu do země a ze země. Důležité jsou nejen toky v absolutních číslech, ale rovněž i výsledná salda jednotlivých účtů čili jestli převažuje směr z ekonomiky nebo do ní. I této

problematice se budeme později věnovat ve speciální kapitole v širších souvislostech (Mach a kol., 1997).

1.3 Makroekonomický koloběh

Ekonomika představuje systém, ve kterém dochází ke střetu milionů ekonomických subjektů, mezi kterými probíhají miliony transakcí. Komplexní zachycení ekonomiky je tedy prakticky nemožné. Pro základní pochopení lze zakreslit zjednodušující model, a to makroekonomický koloběh. V rámci, kterého existují čtyři základní typy makroekonomických subjektů: **domácnosti, firmy, vláda a zahraničí** (Pavelka, 2010). Mezi nimi probíhají jednak reálné toky (toky zboží a služeb, výrobních faktorů) a jednak peněžní toky (toky důchodů a plateb).

Obrázek 1.1: Makroekonomický koloběh

Zdroj: Pavelka, T. (2010)

Vrchní část makroekonomického koloběhu představuje **trh výrobních faktorů**, na který přicházejí se svou nabídkou práce, půdy a kapitálu **domácnosti**. Stranu poptávající na tomto trhu vytvářejí **firmy**, které si tyto výrobní faktory pronajímají a vyrábějí pomocí nich svou produkci. Domácnosti za poskytnutí svých výrobních

faktorů dostávají od firem odměny – důchody: **mzdy za výrobní faktor práci, renty za výrobní faktor půdu a úrok za výrobní faktor kapitál** (Pavelka, 2010). Spodní část makroekonomického koloběhu představuje trh statků a služeb. Firmy, které pomocí pronajatých výrobních faktorů vytvořily určitou produkci, tvoří stranu nabízející. Domácnosti, které obdržely důchody za své výrobní faktory, tvoří na trhu statků a služeb stranu poptávající. Zahraničí je subjektem, který na trhu statků a služeb vytváří jak stranu poptávající – ve formě exportu, tak i stranu nabízející – ve formě importu. Posledním subjektem je vláda, která na trhu statků a služeb představuje stranu poptávající. Kde vláda vezme prostředky na nákup statků a služeb, je zachyceno v prostřední části makroekonomického koloběhu. Svě příjmy získává vláda z daní – od domácností a firem. Část těchto příjmů vláda použije na nákup statků a služeb a zbývající část poskytne zpět domácnostem v podobě transferů nebo firmám v podobě dotací (Pavelka, 2010).

1.4 Makroekonomie a tvorba hospodářské politiky

Makroekonomie představuje zásadní a nezastupitelný význam zejména pro tvůrce hospodářské politiky a tím pro celou společnost. Aktérům hospodářské politiky předkládá návody, jak se vyhnout vysoké míře inflace, jak zabránit ekonomické recesi, jak odstranit vysokou nezaměstnanost, jakým opatřením podpořit ekonomický růst a s tím úzce související blahobyt společnosti (Soukup a kol., 2018). Makroekonomie však má význam i pro firmy, pro podnikatele, ale také pro běžného spotřebitele. Vládní opatření v oblasti makroekonomie (např. zvýšení vládních nákupů statků a služeb za účelem odstranění nezaměstnanosti) bude mít dopady na odbyt firem. Změna úrokových sazeb centrální bankou má dopady na investiční aktivitu firem na rozhodování o úsporách (a tím i o spotřebě) spotřebitelů atd. (Pavelka, 2010).

V ekonomické teorii lze nalézt spoustu rozdílných názorů, které se snaží postihnout fungování ekonomiky. Velmi zjednodušeně lze rozdělit na dvě základní skupiny. Zastánci první tvrdí, že ekonomika funguje správně na principu laissez-faire, neboli v ekonomice funguje vnitřní vyrovnávací mechanismus, který bez zásahu státu uvádí ekonomiku automaticky do stavu rovnováhy. Přístup této skupiny se označuje za liberální. Naproti tomu zastánci druhé skupiny tvrdí, že ekonomika je provázána stavy nerovnováh, které nelze odstranit bez patřičných intervencí státu. Tyto intervence mohou představovat různou podobu aplikované hospodářské politiky (Soukup a kol., 2018):

- Fiskální politiku: jedná se o zásahy státu (vlády) prostřednictvím příjmové a výdajové stránky veřejných rozpočtů (zejména státního rozpočtu).
- Monetární (měnovou) politiku: jedná se o zásahy prostřednictvím množství peněz v ekonomice a jejich cen. Zpravidla ji provádí centrální banka (v podmínkách České republiky Česká národní banka).

- Kurzovou politikou: jde o zásahy do ekonomiky prostřednictvím ovlivňování měnového kurzu. Zpravidla ji provádí centrální banka.
- Obchodní politikou: jedná se o zásahy do ekonomiky prostřednictvím cel, kvót apod.

1.5 Otázky

1. Makroekonomie sleduje níže uvedené veličiny s výjimkou:
 - a) exportu a importu mezi Českou republikou a Německem
 - b) míru inflace v České republice
 - c) výši ceny automobilů
 - d) celkovou produkci české ekonomiky.
2. Který z následujících výroků lze zařadit do oblasti pozitivní ekonomie:
 - a) míra inflace by neměla být vyšší než 6 %
 - b) schodek státního rozpočtu nesmí překročit 3 %
 - c) je potřeba udržovat vyrovnanost mezi exportem a importem
 - d) počet nezaměstnaných v ekonomice přesáhl 500 tisíc.
3. Monetární politikou rozumíme ovlivňování ekonomiky prostřednictvím:
 - a) změn daňové soustavy
 - b) změn peněžní zásoby
 - c) změn cel
 - d) změn v podporách nezaměstnanosti.
4. Fiskální politikou rozumíme ovlivňování ekonomiky prostřednictvím:
 - a) změn daňové soustavy
 - b) změn peněžní zásoby
 - c) změn cel
 - d) dovozních kvót.

Shrnutí kapitoly

- Ekonomie zkoumá alokaci vzácných zdrojů mezi alternativní využití,
- Původ ekonomie – polovina 18. století (Adam Smith),
- Členění Ekonomie na mikroekonomii a makroekonomii – poslední třetina 19. století,
- Krize 30. let 20. století – zájem o makroekonomické otázky,
- 1933 – zavedl norský ekonom Ragnar a. k. Frisch pojem „Makroekonomie“,
- Rozdělení ekonomie na „mikroekonomii“ a „makroekonomii“ se přisuzuje zejména anglickému ekonomovi J. M. Keynesovi,

- Mezi základní makroekonomické veličiny, které budou předmětem i výkladu patří: produkt, zaměstnanost (resp. nezaměstnanost), všeobecná cenová hladina, vnější ekonomická pozice,
- Makroekonomie předkládá aktérům hospodářské politiky návody, jak se vyhnout vysoké míře inflace, jak zabránit ekonomické recesi, jak odstranit vysokou nezaměstnanost, jakým opatřením podpořit ekonomický růst a s tím úzce související blahobyt společnosti.

Klíčové pojmy

Cenová hladina	Makroekonomie	Produkt
Ekonomie	Monetární politika	Zaměstnanost
Fiskální politika	Normativní ekonomie	
Kurzová politika	Obchodní politika	
Makroekonomické veličiny	Platební bilance	
Makroekonomický koloběh	Pozitivní ekonomie	

Doporučené rozšiřující materiály

- Fuchs, K., & Tuleja, P. (2005). *Základy ekonomie*. Ekopress, odborné nakladatelství.
- Helísek, M. (2004). *Základy makroekonomie. Průvodce studiem*. Vysoká škola finanční a správní.
- Holman, R. (2011). *Ekonomie, 5. vydání*. Nakladatelství CH. Beck.
- Mach, M., & Helísek, M. (1997). *Standardy předmětů Makroekonomie I a Makroekonomie II*. Vysoká škola ekonomická v Praze.
- Pavelka, T. (2010). *Makroekonomie: Základní kurz, 3. aktualizované vydání*. Vysoká škola ekonomie a managementu.
- Soukup, J., Pavelka, T., Pošta, V., & Neseť, P. (2018). *Makroekonomie*. Management press.
- Wawrosz, P., Heissler, H., Helísek, M., & Mach, P. (2012). *Makroekonomie základní kurz*. Praha: VŠFS.

2 Ukazatele výkonnosti – HDP

Nejdůležitějším makroekonomickým agregátem, na jehož základě se měří a posuzujeme výkonnost ekonomiky a její vývoj je ukazatel hrubého domácího produktu (HDP). Co do své podstaty představuje tržní hodnotu veškerých finálních statků a služeb vyprodukovaných v dané ekonomice za sledované časové období.

Cíle kapitoly

- Co je hrubý domácí produkt (HDP)
- Metody výpočtu HDP
- Vliv cenové hladina na HDP – nominální a reálný HDP
- Odvozené veličiny HDP – hrubý národní produkt (HNP), čistý domácí produkt, disponibilní důchod

2.1 Pojetí hrubého domácího produktu

Hrubý domácí produkt (HDP) vyjadřuje objem finální produkce, který byl vytvořen za určité období výrobními faktory, které působily na území státu za určité období. Časovým obdobím bývá obvykle jeden rok (Brčák a kol., 2012). Ukazatel HDP se používá převážně v západní Evropě, zatímco v Severní Americe je preferován ukazatel **hrubý národní produkt** (HNP) (Sojka, Konečný; 2006).

Jednou z nesmírných výhod HDP, proto je také používán, je jeho jednoznačná vypovídací schopnost, relativní jednoduchost jeho výpočtu a vcelku dobrá mezinárodní srovnatelnost. Nicméně u HDP lze spatřit i několik zásadních nedostatků, z nichž některé již byly zmíněny. Hrubý domácí produkt není schopen zaznamenat netržní statky, tj. vše, co je vyrobeno v tuzemské ekonomice ve volném čase (vaření, kutilství apod.). Odhady říkají, že tyto netržní statky a služby představují teoretický nárůst produktu o 30 %. Škody na životním prostředí jsou ukazatelem, který HDP také nezachycuje a důvodem je obtížná peněžní vyjádřitelnost. O všechny výdaje směřující k odstranění škod na životním prostředí by měl být HDP snížen.

Následující množinou nezachycenou HDP je tzv. nelegální – černá ekonomika, což je např. výroba drog. Ovšem léky na léčbu narkomanů už v HDP jsou. Pokud by ekonomika měla zachycovat opravdu všechnu produkci měla by tam být zachycena i výroba drog, a naopak odečteny náklady na léčení závislosti. HDP totiž

nezachycuje ani zdraví obyvatelstva. Zde se ekonomická teorie shoduje se závěry uvedeného článku.

HDP totiž nezapočítává hodnotu volného času - je třeba si uvědomit, že v uplynulých desetiletích došlo v západních ekonomikách k podstatnému snížení délky pracovní doby, což jistě vyústilo ve zvýšení kvality života. Ovšem ohodnocení volného času je čistě subjektivní a těžko porovnatelné. Přesto, ideální ukazatel by měl brát nárůst volného času v potaz. V HDP také není zachycena kvalita zboží a služeb, což je jistě podstatné, neboť srovnáme-li např. televizi před deseti lety a dnes, vidíme nezanedbatelný rozdíl. Totéž platí pro auta a podobně. Navíc jsme často svědky toho, že spolu s rostoucí kvalitou dochází k růstu ceny, čehož zářným příkladem je například elektronika. O růst kvality a volného času by měl být tedy HDP zvýšen. Hrubý domácí produkt zajisté není všezahrnující ukazatel, který ukazuje jak světlé, tak i stinné stránky vývoje hospodářství, ale z důvodu jeho jednoduchého metodického výpočtu a vysvětlitelnosti, zůstává hojnou pomůckou statistiků, vděčným tématem novinářů a silným argumentem politiků. Jsou to totiž právě politici, kteří by mohli na nedostacích HDP vytěžit cenné body v diskusi o růstu ekonomiky.

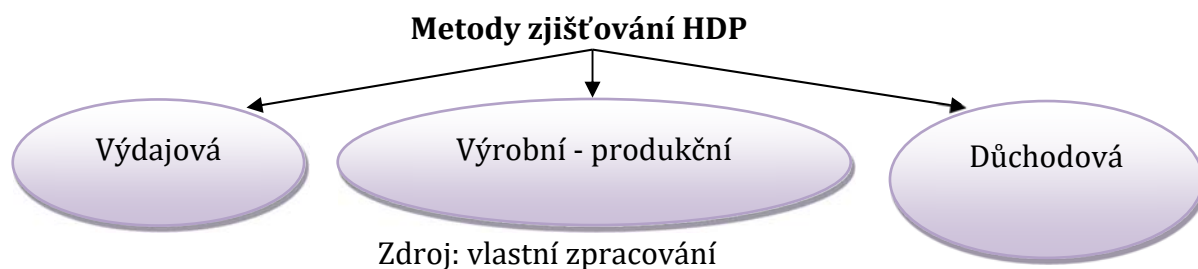
HDP je základním makroekonomickým agregátem národního účetnictví, ukazatelem, jehož prostřednictvím se vyjadřuje a srovnává ekonomická vyspělost země, životní úroveň, tempo růstu národního hospodářství (Hronová a kol., 2005).

2.2 Metody výpočtu HDP

Třem základním charakteristikám HDP odpovídají i tři základní metody zjišťování HDP:

1. součet finální produkce statků a služeb vyjádřený v tržních cenách (= **finální produkt v tržních cenách**),
2. součet důchodů všech výrobních faktorů zvětšený o amortizaci a nepřímé daně (= **hrubý důchod v tržních cenách**),
3. součet hodnoty produkce mínus meziprodukt ve všech odvětvích a podnicích, které se zúčastnily tvorby HDP (= **celková suma hodnoty přidané zpracováním v tržních cenách**).

Uvedené tři způsoby výpočtu HDP odpovídají i třem metodám, které jsou obvykle využívány při statistickém zjišťování HDP (Vlček a kol., 2004).

- ❖ *Je třeba si však uvědomit, že v praxi se potřebné údaje zjišťují pomocí povinných statistických hlášení, v řadě případů se propočítávají, provádí se kvalifikovaný odhad apod.*
- ❖ *Výsledkem je skutečnost, že původně spočítaná hodnota domácího produktu se v praxi několikrát upravuje a koriguje i průběhu delšího období.*

V prvním případě se hovoří o výdajové, ve druhém případě o důchodové metodě a ve třetím případě o výrobní metodě.

Přitom je zřejmé, že všechny tři metody by měly vést **k naprosto stejným výsledkům**. Ve skutečnosti ovšem existují určité malé rozdíly plynoucí z odlišného postupu zjišťování jednotlivých makroekonomických veličin; jsou způsobeny především nepřesnostmi v odhadech nižších složek tvořících HDP.

2.2.1 Metoda přidané hodnoty (výrobní)

První způsob zjišťování HDP je prostřednictvím metody přidané hodnoty. HDP touto metodou vyjadřujeme jako součet přidaných hodnot v procesu produkce za dané období, přičemž se jedná o přidané hodnoty firem majících sídlo na daném území (Wawrosz a kol., 2013). Výrobní metoda vyjádření HDP je založena na výpočtu produkce a mezipotřeby odvětví v národní ekonomice. Hrubá přidaná hodnota odvětví je definována jako rozdíl mezi produkcí a mezipotřebou. HDP v kupních cenách je potom vypočítán jako součet hrubé přidané hodnoty všech odvětví, k němuž jsou připočítány daně z produktů a od něhož jsou odečítány dotace na produkty.

VÝROBNÍ METODA
Produkce - Mezipotřeba
Hrubá přidaná hodnota
+ Daně z produktů - Dotace na produkty - FISIM
Hrubý domácí produkt

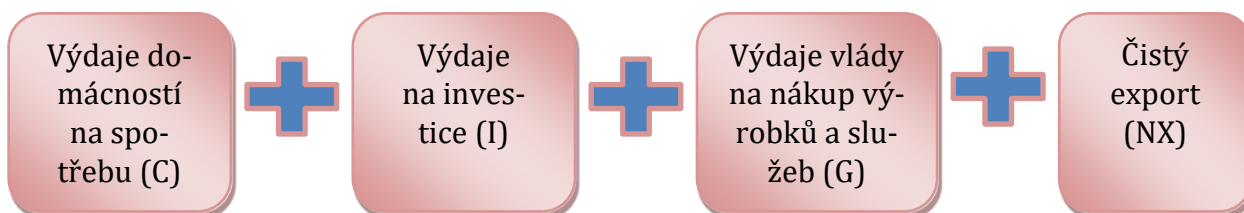
Zdroj: Kadeřábková, A. (2003). *Základy makroekonomické analýzy*. Praha: LINDE

- ❖ *Produkce výrobků a služeb* představuje hodnotu zboží a služeb, které jsou výsledkem produkčních činností rezidentských jednotek v daném období na území dané ekonomiky. Tvoří ji tržní produkce (v základních cenách), netržní produkce rozdělená na produkci pro vlastní konečné užití (v základních cenách) a ostatní netržní produkci (oceněnou na základě nákladů).
- ❖ *Mezispotřeba* představuje hodnotu zboží a služeb spotřebovaných v průběhu příslušného období rezidentskými producenty v procesu výroby jiného zboží a služeb (s výjimkou fixních aktiv).
- ❖ Do mezispotřeby jsou zahrnuty i finanční zprostředkovatelské služby nepřímo měřené (*FISIM - financial intermmediation services indirectly measured*), o tuto částku se snižuje celková hrubá přidaná hodnota. (Kadeřábková, 2003).

2.2.2 Výdajová metoda

V praxi nejpoužívanější metoda výpočtu HDP se používá metoda výdajová. Jejím prostřednictvím se zjistí HDP jako součet všech výdajů vynaložených na finální statky a služby v rámci ekonomiky ».

Tyto výdaje lze členit na 4 základní složky (Pavelka, 2007):

Zdroj: vlastní zpracování

Proč tak činíme? Nezapomínejme, že tyto výdaje slouží na nákup finálních statků, za tyto výdaje jednotlivé sektory (subjekty) nakupují finální statky, tj. platí za jejich hodnotu. Souhrn všech výdajů za určité období nám tedy dá hodnotu všech finálních statků vyprodukovaných v daném období. Sektory jsou čtyři – domácnosti, firmy, vláda a sektor zahraničí (Heyne, 1991). Na základě znalostí těchto sektorů lze zodpovědět otázku, jaké jsou jednotlivé výdaje. Odpověď dá již známá identita:

$$\mathbf{HDP = GDP = C + I + G + NX}$$

Následně se lze zaměřit na rozhodující položky tvořící HDP při použití výdajové metody.

- **C = spotřební výdaje**, tj. výdaje domácností na nákup statků konečné spotřeby (zahrnuje veškeré spotřební výdaje domácností, např. za potraviny, bydlení – nájemné, televizory, auta apod.) (Wawrosz a kol., 2013). Z výdajů domácností

se do této položky nezahrnují výdaje na nové domy. Ty jsou započítávány do položky hrubé soukromé domácí investice. Osobní výdaje na spotřebu jsou největší položkou a tvoří zpravidla více než dvě třetiny HDP.

Statky krátkodobé spotřeby	Statky dlouhodobé spotřeby	Služby
Potraviny, odívání atd.	Automobily, technika atd.	Vzdělání, zdravotnictví, doprava atd.

Zdroj: vlastní zpracování

- **I = hrubé soukromé domácí investice** = investiční výdaje, zahrnují pouze soukromé hrubé investice, nikoli investice vynaložené vládou. Investice jsou označovány jako hrubé proto, že se od nich neodečítá ta část, jež slouží k náhradě amortizovaného kapitálu (tj. opotřebovaných kapitálových statků). To znamená, že tato položka obsahuje odpisy (Sojka, Konečný, 2006).

To jsou výdaje firem do budov, strojů apod., neboli do statků dlouhodobé potřeby (tj. do fyzického kapitálu), které slouží k produkci dalších statků. V položce investice se z hlediska měření HDP též skrývá zamýšlené i nezamýšlené zvýšení zásob. Pod zamýšleným zvýšením zásob rozumíme situaci, kdy firma chce zvýšit zásoby svých výrobků a předpokládá, že je prodá v následujících obdobích. Nezamýšlené zvýšení zásob je situace, kdy firma vyrobí nějaké statky, předpokládá, že je prodá v aktuálním období (v období, v němž je vyrobila), k tomuto prodeji ale nedošlo – zejména z důvodu, že po vyprodukovaných statcích nebyla poptávka (Wawrosz a kol., 2013).

Investice představují přírůstek zásoby kapitálu během daného časového období. Zásoba kapitálu je celkové fyzické množství kapitálu v ekonomice. Musíme zde upozornit, že pod pojmem investice zde máme na mysli reálné investice. Nejedná se o investice v podobě finančních investic (např. nákup cenných papírů). Pokud provedeme finanční investici, změníme pouze strukturu našeho portfolia, ale reálně nezvýšíme zásobu kapitálu.

Do výdajů na investice zahrnujeme výdaje na investice financované podniky, příp. domácnostmi. Můžeme si je dále rozčlenit na:

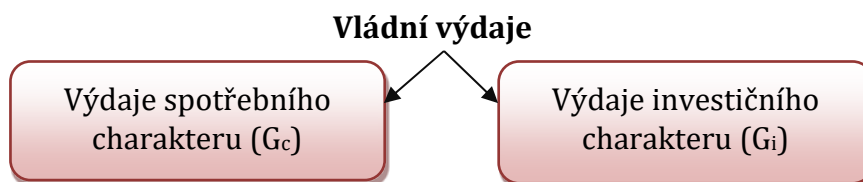
- ✓ *Investice do fixního kapitálu* jsou výdaje podniků na nové závody, stroje a další vybavení. Je pro ně charakteristické, že v průběhu výrobního procesu dochází k jejich postupnému opotřebení. Do této položky patří také výdaje domácností na nákup domů a bytů (ostatní dlouhodobé statky patří do výdajů na spotřebu).

2 UKAZATELE VÝKONNOSTI – HDP

✓ *Investice do zásob* jsou změny v zásobách finálních statků, které jsou určeny na prodej a zásoby materiálu, který je určen pro další použití ve výrobním procesu. Jedná se o rozdíl mezi stavem zásob na konci a na začátku sledovaného období. Investice do zásob mohou být za sledované období pozitivní (zásoby rostou), neměnné nebo negativní (zásoby klesají) (Pavelka, 2010).

- **G = vládní výdaje** na nákup statků a služeb.

Vládní výdaje (G) zahrnují takové položky jako jsou výdaje na obranu, školství, státní správu apod., a to včetně mezd a platů. V případě vládních výdajů tedy máme na mysli všechny ty položky, které představují vládní nákupy spotřebních nebo investičních statků a služeb s tím, že mzdy a platy považujeme za odměnu za použití práce jako výrobního faktoru, tedy za faktorovou platbu, která se započítává do tvorby HDP.

Zdroj: vlastní zpracování

Do vládních výdajů nezahrnujeme tzv. transferové platby, i když jsou součástí výdajové stránky státního rozpočtu; ty představují pouze přerozdělovací procesy v rámci již vytvořeného HDP. Typickými transferovými platbami jsou nejruznější sociální dávky, podpory v nezaměstnanosti apod.

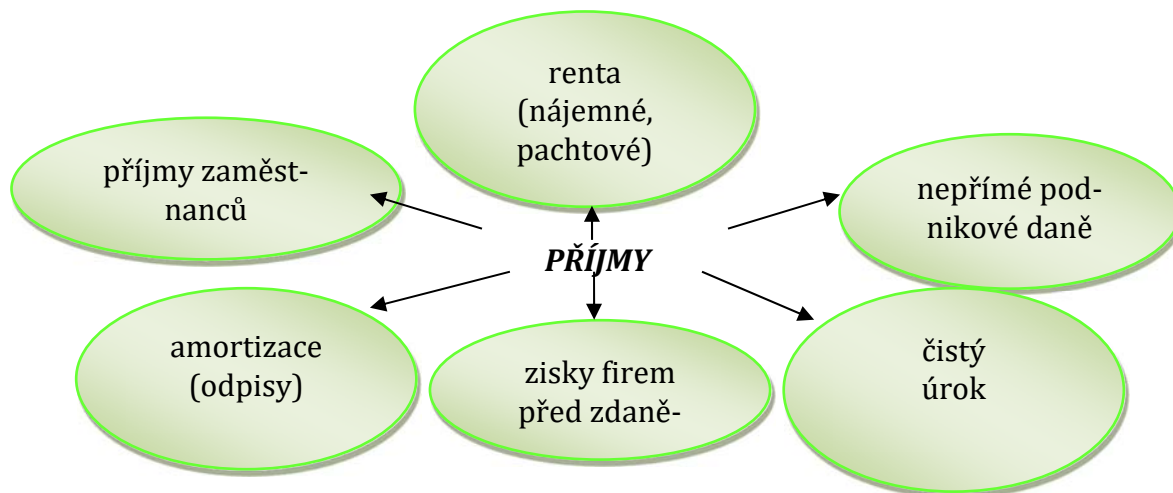
NX = čistý vývoz (export); $NX = \text{export } (X) - \text{import } (M)$

Položka čistý export znamená rozdíl mezi vývozem (X) a dovozem (M) zboží a služeb. Tato položka může být kladná i záporná. Kladná je tehdy, když vývoz převyšuje dovoz; v tomto případě část domácí produkce zboží a služeb je spotřebována v zahraničí. Naopak záporná hodnota čistého vývozu znamená vyšší úroveň dovozu než vývozu; v tomto případě jsou čerpány zahraniční zdroje k pokrytí domácích potřeb (Vlček a kol., 2005).

Výdajová metoda vyjádření HDP je založena na měření složek poptávky. Výdaje na konečnou spotřebu a hrubá tvorba kapitálu tvoří domácí poptávku a její součet s vývozem zboží a služeb konečnou poptávku.

V důchodové metodě tedy za dané období sčítáme následující položky příjmů osob majících bydliště nebo sídlo na daném území (viz schéma).

Položky příjmů počítané v důchodové metodě

Zdroj: Pačesová, H. (2011) *Kapitoly z makroekonomie*. Praha: BIVŠ

Charakteristika jednotlivých příjmů:

- Příjmy zaměstnanců zahrnují hrubé mzdy a další platby, které případně zaměstnavatelé poskytují (příspěvky na dopravu, ošacení, bydlení apod.);
- Renty (nájemné, pachtovné) jsou placeny vlastníkům půdy a nemovitostí;
- Do nepřímých podnikových daní zahrnujeme daně vybírané z prodejů finálních produktů firem, které zvyšují náklady těchto firem a jsou tudíž zahrnuty do tržní ceny prodávaných statků a služeb (daň z přidané hodnoty);
- Amortizace čili znehodnocení kapitálu představuje prostředky, které jsou firmami ukládány pro budoucí náhradu té části fixního kapitálu, která se během určité doby opotřebí, znehodnotí či zastará z technického hlediska (jedná se o částky, odpovídající odpisům);
- Zisky firem před zdaněním zahrnují: dividendy, nerozdělené zisky, daně ze zisku firem, důchody vlastníků;
- Čistý úrok je příjem získaný z peněžních vkladů (Pačesová, 2011).

Důchodovou strukturu HDP (v tržních cenách), lze rovněž vyjádřit jako:

$$\text{HDP} = Y + a + t_n$$

kde:

Y - celkový důchod vyplacený výrobním faktorům: mzdy (**w**) + čisté úroky (**i**) + zisky (**z**) + renta (**r**),

a - amortizace,

t_n - nepřímé daně (Vlček, a kol., 2005).

Následující schéma zobrazuje důchodovou metodu vyjádření HDP.

Schéma Důchodová metoda

DŮCHODOVÁ METODA
Náhrady zaměstnancům + Hrubý provozní přebytek a smíšený důchod + Daně z výroby a z dovozu - Dotace na produkty a ostatní dotace na výrobu
Hrubý domácí produkt

Zdroj:

Kadeřábková, A. (2003). *Základy makroekonomické analýzy*. Praha: LINDE

Kde, *náhrady zaměstnancům* (v hotovosti i naturální) zahrnují mzdy a platy a sociální příspěvky zaměstnavatelů. *Provozní přebytek* zahrnuje zejména zisky podnikatelských subjektů (upravené o zisk z držby zásob), úroky a jiné důchody z vlastnictví kapitálu (tj. majetkové a podnikatelské důchody). *Smíšený důchod* zahrnuje důchody z podnikání (zisk) drobných podnikatelů a důchod z jejich pracovní činnosti (mzdy) pro vlastní podnik (Kadeřábková, 2003). Pro lepší představu o vypočítávání HDP v následujícím schématu jsou ve zjednodušené podobě zachyceny všechny dva způsoby výpočtu HDP.

Schéma Výdajová a důchodová struktura HDP

Hrubý domácí produkt	
Výdajová metoda	Důchodová metoda
Spotřeba (C) Hrubé investice (I _g) Vládní nákupy zboží služeb (G) Čistý export (NX)	Mzdy (w) Čisté úroky (i) – rozdíl mezi přijatými a vyplacenými Zisky (z) Renta (r) Amortizace (a)
Celkem: HDP v tržních cenách	Celkem: HDP v cenách výrobních faktorů
	Nepřímé daně (tn)
HDP v tržních cenách	HDP v tržních cenách

Zdroj: Vlček a kol. (2005). *Ekonomie a ekonomika*. Praha: ASPI

Výdajová i důchodová metoda výpočtu HDP se opírají o běžně a každoročně vykazované statistické údaje. Obě tyto metody proto většinou tvoří páteř národního účetnictví vztahujícího se k národnímu produktu a důchodu (Vlček a kol., 2005).

2.3 Odvozené veličiny HDP

Kromě HDP se v mezinárodních statistikách používají rovněž ukazatelé:

- hrubý národní důchod (HND)
- čistý národní důchod
- národní důchod
- osobní důchod a disponibilní důchod

Hrubý národní důchod

Ukazatel hrubý národní důchod (HND) je alternativou k HDP (dříve označovaný jako **hrubý národní produkt (HNP)**). HDP odpovídá na otázku, kde se vytvořila nová hodnota; HND pak přihlíží k tomu, kdo vytvořil novou hodnotu. V jeho případě tedy jde o výsledek fungování výrobních faktorů vlastněných rezidenty dané země bez ohledu na to, zda bylo těchto výsledků dosaženo doma či v zahraničí (Soukup a kol., 2011). Statisticky se hrubý národní důchod zjistí tak, že od HDP odečteme důchody z výrobních faktorů ve vlastnictví nerezidentů, které získali na daném území, a přičteme důchody z výrobních faktorů ve vlastnictví rezidentů, které

získali v zahraničí. Neboli jinými slovy, připočítáme k HDP tzv. saldo zahraničních důchodů (Pavelka, 2010). HDP obecně je považován za lepší měřítko pro posouzení probíhajících ekonomických aktivit na území jednotlivých států, a tím i celkové výkonnosti jejich ekonomik. Spolupůsobí však i fakt, že většina členských zemí OSN vykazuje minimální rozdíly mezi HDP a HNP; v méně vyspělých zemích často HDP dokonce převyšuje HNP.

Čistý národní důchod

Další důležitou veličinou charakterizující výstup ekonomiky je i ukazatel **čistého domácího produktu** (ČDP). ČDP představuje čistou hodnotu finálních produktů (zboží a služeb), vytvořenou v ekonomice během sledovaného období. ČDP získáme, když od hrubé hodnoty finální produkce (HDP) odečteme v penězích vyjádřené znehodnocení fixního kapitálu, tj. amortizaci jako součet odpisů aproximujících fyzické a morální opotřebení hmotného a nehmotného investičního majetku. Údaje o ČDP lze prezentovat v tržních cenách (Vlček a kol, 2005).

Národní důchod

Jestliže odečteme od HND odpisy a nepřímé daně z podnikání, získáme ukazatel, který obvykle nazýváme **národní důchod (ND)**. Národní důchod či čistý národní produkt jsou mnohem přesnějším odrazem výkonnosti národního hospodářství v daném roce. Protože však při statistickém zjišťování vznikají určité obtíže se zjišťováním přesné výše odpisů, používá se pro vyjadřování výkonnosti národního hospodářství častěji ukazatel HDP či HND.

Osobní důchod a disponibilní důchod

Chceme-li zkoumat podrobněji vývoj spotřeby domácností, výše uvedené ukazatele nám nestačí. K tomuto účelu se od národního důchodu odvozují další dva ukazatele – **osobní důchod** a **disponibilní důchod** (Samuelson, Nordhaus; 2007). Osobní důchod zahrnuje všechny důchody, které získávají domácnosti. Část z nich plyne z prodeje výrobních činitelů firmám, a má tedy podobu mezd a platů za práci, rent z půdy a úroků z kapitálu (Sojka, 2006). Ani celý osobní důchod domácnosti samy nevyužijí. Ze svého osobního důchodu zaplatí domácnosti osobní daně (např. daně ze mzdy). Po odečtení zůstává domácnostem disponibilní osobní důchod (Rusmichová a kol., 2002). Vztahy mezi základními veličinami jsou přehledně uvedeny v níže uvedeném schématu.

Vztahy mezi základními makroekonomickými veličinami

Hrubý domácí produkt (GDP, HDP)		Při vyjádření všech těchto ukazatelů je nutné použít agregujícího činitele – cenu.
minus	Odpisy (amortizace)	
= Čistý domácí produkt (NET DOMESTIC PRODUCT, NDP)		
minus	Nepřímé podnikové daně	
= Národní důchod (NATIONAL INCOME, NI)		
minus	Přímé podnikové daně Nerozdělené zisky firem Příspěvky na sociální zabezpečení	
plus	Transfery	
= Osobní důchod (PERSONAL INCOME, PI)		
minus	Daně z osobních příjmů	
= Disponibilní důchod (DISPOSABLE INCOME, DI)		

Zdroj: Pačesová, H. (2011). *Kapitoly z makroekonomie*. Praha: BIVŠ

2.4 Nominální a reálný HDP

Domácí produkt se skládá z velkého množství různých statků – výrobků a služeb. Proto nemůžeme velikost domácího produktu měřit v nějakých fyzických jednotkách (např. v kusech), nýbrž jedině v peněžních jednotkách. Vyrobené množství každého statku násobíme jeho cenou a poté sečteme tyto násobky za všechny statky (Holman, 2011).

HDP vyjádřený v běžných tržních cenách (tj. v cenách daného roku) nazýváme **nominálním HDP**. Nominální HDP se z roku na rok mění ze dvou příčin: jednak v důsledku růstu fyzického objemu finální produkce, druhou příčinou je změna tržních cen.

Dochází-li k růstu cen, tj. k inflaci, zvyšuje se nominální HDP, i když se v ekonomice vyrábí stále stejné množství finální produkce. Proto kromě údajů o růstu nominálního HDP se zjišťují i údaje o změnách reálného HDP, který mnohem adekvátněji zachycuje zpomalení nebo zrychlení celkové hospodářské aktivity dané země. **Reálný HDP vyjadřuje pouze změny ve fyzickém výstupu ekonomiky** (v cenách základního období) (Vlček a kol., 2005).

Pro praktický výpočet reálného produktu se zavádějí tzv. stálé ceny, tedy ceny základního, referenčního období (roku). V referenčním roce se přirozeně stálé a běžné ceny shodují, a proto se rovná i reálný a nominální produkt. V ostatních

letech vypočítáme reálný produkt tak, že oceníme zboží a služby vyrobené v příslušném roce cenami základního období. Získáme tak produkt očištěný o vliv změn cenové hladiny (Samuelson, Nordhaus; 2007).

Vhodnější vypovídací hodnotu o vývoji národního hospodářství poskytuje reálný HDP. Příčinou daného tvrzení je ten fakt, že vývoj nominálního HDP zachycuje nejen růst produkce, ale jsou zde zahrnuty i změny cen. Zatímco vývoj reálného HDP ukazuje pouze změny objemu produkce. Pro výpočet reálného HDP se používají různé cenové indexy, pomocí kterých přepočítáváme peněžní ukazatel HDP z jednoho ocenění, tj. v běžných tržních cen, na ocenění druhé, tj. na ceny určitého zvoleného roku. Tento přepočet se nazývá deflování a spočívá v dělení nominálního HDP příslušným cenovým indexem. Nejčastěji používáme níže uvedené cenové indexy (Vlček a kol., 2005).

- ❖ **Deflátor HDP** slouží k postižení změny reálné produkce a tím k vyjádření vlivu inflace, příp. deflace na makroekonomické ukazatele, vyjadřující výkonnost ekonomiky. Jeho výpočet je následující:

$$\text{Deflátor HDP} = \frac{\text{Nominální HDP}}{\text{Reálný HDP}} * 100$$

Deflátor je míra změny cen, vyjádřená poměrem nominálního HDP běžného roku k reálnému HDP běžného roku. Vypočítává se zpravidla jednou za rok.

2.5 Otázky

1. Co z následujícího není součástí HDP měřeného důchodovou metodou:
 - a) nájemné za pronájem půdy
 - b) nákup nových letadel armádou
 - c) odměny vyplácené zaměstnancům
 - d) zisky akciových společností nákupy domácností v hypermarketech.

2. Součet hodnot výstupu firem mínus součet hodnot zakoupených vstupů je:
 - a) hrubý domácí produkt zjištěný výdajovou metodou
 - b) hrubý národní produkt
 - c) disponibilní důchod
 - d) hrubý domácí produkt zjištěný důchodovou metodou
 - e) hrubý domácí produkt zjištěný výrobní metodou.

3. Co z následujícího není zahrnuto do HDP počítaného výdajovou metodou:
- výdaje domácností na elektřinu
 - přídavky na děti
 - investice firem do strojů
 - výdaje vlády na nákup počítačů pro státní správu
 - zisky firem.
4. Která z níže uvedených položek se počítá do vládních výdajů na nákup zboží a služeb:
- příspěvek na bydlení rodinám
 - podpory v nezaměstnanosti
 - nákup bojových letounů pro armádu
 - výdaje vlády na výstavbu železničního koridoru
 - dotace firmám.
5. Které z aktivit nejsou zachyceny v ukazateli typu HDP:
- produkce jídel v restauracích
 - domácí pěstování pálivých papriček na zahrádkách
 - prodej vlastnoručně vytvořených materiálů mezi studenty
 - obnova (nákup nového) opotřebeného velkého nakladače ve stavební firmě
 - produkce škodlivých emisí automobilů.

2.6 Příklady

- Ekonomika je charakterizována následujícími údaji: čistý export: - 180 mil. Kč; export: 1900 mil. Kč; znehodnocení kapitálu (odpisy): 280 mil. Kč; spotřební výdaje domácností 2100 mil. Kč; hrubé soukromé investiční výdaje: 1000 mil. Kč; vládní nákupy statků a služeb: 600 mil. Kč. Vypočtěte:
 - hrubý domácí produkt
 - import
 - čistý domácí produkt
- Prodejce potravin měl za rok příjmy z prodeje ve výši 15 mil Kč. Zaměstnancům vyplatil ve mzdách 690 tis. Kč; za spotřebovanou vodu zaplatil 10 tis. Kč; za spotřebu elektřiny zaplatil 18 tis. Kč; bankám zaplatil za úvěr na vybavení prodejny formě úroků 70 tis. Kč, za pronájem zaplatil majiteli nemovitosti 240 tis. Kč, jeho zisk činil 120 tis. Kč. Neuvažujeme existenci nepřímých daní, subvencí ani znehodnocení kapitálu. Vypočtěte přidanou hodnotu tohoto prodejce.

3. Pro danou ekonomiku byly zjištěny následující údaje: Spotřební výdaje domácností: 1320 mil. Kč, vládní nákupy: 640 mil. Kč, znehodnocení kapitálu: 130 mil. Kč, hrubé soukromé investice: 980 mil. Kč, důchody rezidentů dané země v cizině: 350 mil. Kč, důchody nerezidentů dané země dosažených v tuzemsku: 320 mil. Kč, import: 600 mil. Kč, export: 500 mil. Kč. Vypočtěte:
- Hrubý národní důchod
 - Čisté soukromé investice
4. Následující tabulka obsahuje údaje o hodnotách nominálního HDP, reálného HDP a deflátoru HDP pro sledovanou ekonomiku v několika letech po sobě jdoucích letech.

Rok	Nominální HDP (mld. Kč)	Reálný HDP (mld.Kč)	Deflátor HDP
2010	2000	2222	...X ₁ ...
2011	...X ₂ ...	2300	95
2012	2500	...X ₃ ...	100
2013	...X ₅ ...	2450	...X ₄ ...

- doplňte hodnoty X₁; X₂; X₃
 - doplňte hodnoty X₄; X₅, jestliže víme, že v roce 2013 činila meziroční míra inflace 10 %
5. Pro danou ekonomiku jsou zjištěny následující údaje: spotřební výdaje domácností: 1500; znehodnocení kapitálu (odpisy): 250; důchody rezidentů dané země dosažené v cizině: 200; důchody nerezidentů dosažených v dané zemi: 280; mzdy: 1700; hrubé soukromé investice: 800; transferové platby vlády: 300; export: 600; import: 680; vládní nákupy statků a služeb: 600; nepřímé daně (zmenšené o subvence): 120; zisky firem: 400; čisté úroky: 270. Vypočítejte:
- čisté soukromé investice
 - čistý export
 - hrubý domácí produkt
 - celkové vládní výdaje
 - hrubý národní produkt
 - národní důchod
 - renty

Shrnutí kapitoly

Hlavním indikátorem, který měří ekonomickou výkonnost, je hrubý domácí produkt. Tento ukazatel je definován v teoreticko-metodologické části. Spolu s tímto indikátorem jsou vymezeny i jednotlivé metody výpočtu, kterými jsou výrobní, výdajová a důchodová metoda. K vyjádření ekonomické výkonnosti jsou kromě HDP využívány i alternativní makroekonomické ukazatele, jako jsou např. hrubý národní důchod a reálný hrubý domácí důchod. Tyto dva indikátory jsou, stejně jako HDP, odvozeny ze systému národních účtů, které zpracovávají statistické úřady.

Aby bylo možné odlišit růst množství vyprodukovaných výrobků a služeb od růstu cen za tyto výrobky nebo služby, rozlišuje se měření produkční aktivity mezi nominálním a reálným produktem.

Kromě hrubého domácího produktu existují ještě další ukazatele ekonomické výkonnosti, jako je hrubý národní produkt, čistý domácí produkt, disponibilní důchod. Tyto ukazatele jsou využívány především z důvodu, že hrubý domácí produkt má řadu nedostatků, ale také proto, aby bylo možné ekonomickou aktivitu posuzovat i z jiného úhlu pohledu.

Klíčové pojmy

HDP	Export	Výdajová metoda
HNP	Import	Výrobní metoda
Čistý domácí produkt	Čistý export	Důchodová metoda
Disponibilní důchod	Čisté investice	
Nominální a reálný HDP	Znehodnocení kapitálu	
Hrubé investice	Metody výpočtu HDP	

Doporučené rozšiřující materiály

- Brčák, J. (2012). *Česká republika ve světle ekonomických teorií*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, sro.
- Heyne, P. (1991). *Ekonomický styl myšlení*. Vysoká škola ekonomická.
- Holman, R. (2011). *Ekonomie, 5. vydání*. Nakladatelství CH Beck.
- Hronová, S., Fischer, J., Hindls, R., & Sixta, J. (2009). *Národní účetnictví. Nástroj popisu globální ekonomiky*. Nakladatelství CH. Beck.
- Pavelka, T. (2010). *Makroekonomie: Základní kurz, 3. aktualizované vydání*. Vysoká škola ekonomie a managementu.
- Kadeřábková, A. (2003). *Základy makroekonomické analýzy*. Praha: LINDE
- Pačesová, H. (2011). *Kapitoly z makroekonomie*. Praha: BIVŠ.
- Rusmichová, L., Soukup, J. a kolektiv. (2002). *Makroekonomie základní kurs*. Slaný : MELANDRIUM.

Samuelson, P. A., & Nordhaus, W. D. (2007). *Ekonomie*. Svoboda.

Sojka, M., & Konečný, B. (2006). *Malá encyklopedie moderní ekonomie*, 6. vydání. Praha: Libri, sro.

Vlček, J. a kolektiv. (2005). *Ekonomie a ekonomika*. Praha: ASPI.

Wawrosz, P., Heissler, H., Helísek, M., & Mach, P. (2012). *Makroekonomie základní kurz*. Praha: VŠFS.

3 Ekonomický růst

Ekonomický růst představuje klíčový prvek v rozvoji společnosti a země. Jeho důležitost spočívá v schopnosti zvyšovat životní úroveň obyvatel prostřednictvím generování nových pracovních příležitostí a zvyšování příjmů. Rostoucí ekonomika také umožňuje financování veřejných služeb, infrastruktury a sociálních programů, což přispívá k celkové prosperitě společnosti.

Při debatách o výši ekonomického růstu se běžně argumentuje tempy skutečného reálného produktu, které sledované ekonomiky dosahují. Nicméně v ekonomické teorii se chápá ekonomický růst odlišněji. Ta spočívá v tvrzení – ekonomický růst znamená růst potenciálního produktu.

Cíle kapitoly

- Vydefinování potenciálního produktu
- Pojetí ekonomického růstu
- Měření ekonomického růstu

3.1 Potenciální produkt a ekonomický růst

Potenciální produkt představuje stav, jehož může ekonomika daného státu dosáhnout za předpokladu optimálního využití veškerých vstupů, které má k dispozici. Jde o situaci žádanou. Za daných podmínek se jedná o optimální dlouhodobě udržitelný vývoj. Pokud nedochází k efektivní alokaci zdrojů s jejich maximálním využitím, vykazuje ekonomika reálný produkt nižší. Nacházíme se tedy pod potenciálem. Existuje zde prostor pro zlepšení výkonosti, tedy tzv. produkční mezera. Druhou situaci ukazuje stav tzv. přehřátí ekonomiky. Zdroje jsou dlouhodobě přetěžovány nad únosnou mez. Další snaha o zvýšení celkového výstupu nepřináší kýžený efekt, naopak jejím projevem je rostoucí nerovnováha na trhu (Mach, Helísek, 1997).

Podle výše uvedených souvislostí lze potenciální produkt definovat jako produkt při plném využití všech zdrojů v rámci ekonomiky. Neboli potenciální produkt představuje maximální produkční kapacitu. Nicméně potenciální produkt mění, čímž lze také definovat ekonomický růst (Rusmichová a kol., 2002).

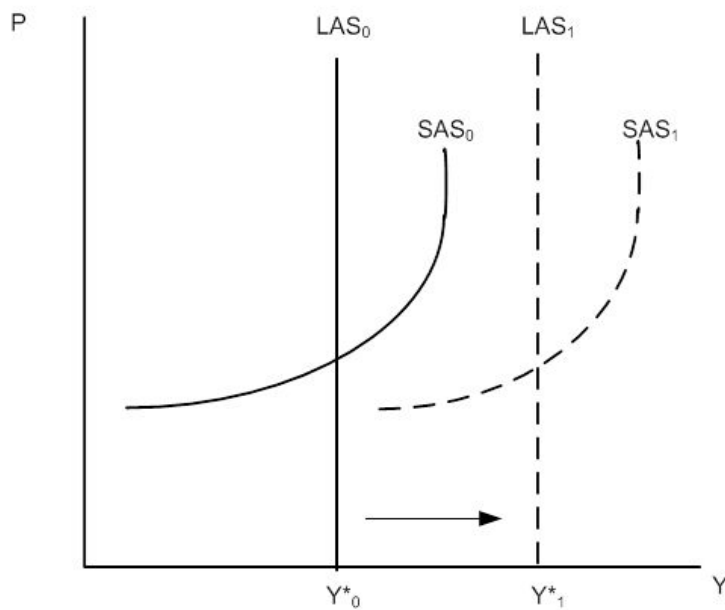
Definice:

Ekonomický růst znamená růst potenciálního produktu.

V grafické interpretaci to znamená posun křivky potenciálního produktu (Y^*) totožného s křivkou dlouhodobé agregátní nabídky (LAS) doprava. Krátkodobě by se ekonomika mohla nacházet ve stavu mimo potenciální produkt z důvodu změn

agregátní nabídky, u které jsou uvedeny jednak nominální změny – změny cen vstupů a jednak změny reálné – změny množství výrobních faktorů a produktivity výrobních faktorů (Rusmichová a kol., 2002). Tyto reálné změny souvisí se změnami produkční kapacity ekonomiky země, a proto se pod jejich vlivem posouvá krátkodobé křivka agregátní nabídky (SAS) s dlouhodobou křivkou agregátní nabídky (LAS) - níže uvedený graf (Pavelka, 2010).

Obrázek 3.1: Ekonomický růst

Zdroj: Pavelka, T. (2010). *Makroekonomie: Základní kurz, 3. akt. Vydání. VŠE.*

3.2 Vydefinování ekonomického růstu

Ekonomický růst ovlivňuje jak *ekonomickou sílu země*, tak její *ekonomickou úroveň*. Každý z těchto ukazatelů vyjadřuje jinou rovinu srovnání.

Ekonomická úroveň vyjadřuje účinnost využívání disponibilních zdrojů měřenou pomocí úrovně výstupu na jednoho obyvatele.

Ekonomická síla se vyjadřuje pomocí absolutní velikosti finálního produktu.

Měření ekonomického růstu

- **ROZDÍL (Y)** - vyjádříme ekonomický růst pomocí skutečného produktu (Y_t) a produktu v předchozím roce Y_{t-1} :

$$Y = Y_t - Y_{t-1} \text{ (vyjádřeno v peněžních jednotkách)}$$

- **KOEFICIENT RŮSTU** - poměr skutečného produktu a produktu v předchozím období (roce)

$$k = \frac{Y(t)}{Y(t-1)} * 100 \text{ (v \%)}$$

Kde:

g *tempo růstu HDP*

Y_t ... *HDP sledovaného roku*

Y_{t-1} .. *HDP předchozího roku*

- **TEMPO RŮSTU (přírůstku HDP)** - nejčastěji používaný ukazatel růstu (uvádí se v %)

$$g = \frac{Y(t) - Y(t-1)}{Y(t-1)} * 100 \text{ (v \%)}$$

Kde:

g *tempo růstu HDP*

Y_t ... *HDP sledovaného roku*

Y_{t-1} .. *HDP předchozího roku*

Vzhledem k tomu, že tempo růstu HDP je vztahováno na jednoho obyvatele, potom lze zjednodušeně vypočítat tempo reálného HDP na jednoho obyvatele tak, že od tempa růstu reálného HDP (v %) se odečte tempo růstu obyvatelstva (v %):

$$gHDP_{\text{obyv.}} = gHDP - gO$$

Kde:

$gHDP_{\text{obyv.}}$	tempo růstu na jednoho obyvatele
$gHDP$	tempo růstu reálného HDP (v %)
gO	tempo růstu obyvatelstva

3.3 Zdroje ekonomického růstu

Podrobněji a výstižněji popsat ekonomický růst znamená především identifikovat zdroje, o které se vzestup výkonu opírá. Tím, je umožněno postihnout skutečnou kvalitu ekonomického růstu. V této souvislosti bývá v ekonomické terminologii užíváno rozlišení na **extenzivní a intenzivní faktory růstu**, kde *extenzivní* jsou spjaty se zapojováním dodatečných výrobních faktorů, zatímco *intenzivní* jsou ty, které představují *zvyšování účinností (produktivity) výrobních faktorů*. V praxi je hospodářský vzestup zpravidla založen na kombinaci obou možností, tzn. jak na zapojování dodatečných výrobních faktorů, tak na zvyšování jejich účinnosti. *Pokud se tedy hovoří o extenzivním či intenzivním růstu, znamená to, že rozhodující podíl na dosažení přírůstku výkonu ekonomiky měly tzv. extenzivní či intenzivní faktory.*

Jestliže různé země vykazují odlišná tempa hospodářského růstu, naskýtá se pochopitelně otázka, co určuje výrobní kapacitu hospodářství a její růst. Jde o jeden z nejsložitějších problémů, kterými se ekonomická teorie zabývá. Nicméně lze poměrně lehce vymezit základně faktory, které ovlivňují hospodářský růst. Patří k nim:

- ✓ *Množství výrobních faktorů*, které má hospodářství k dispozici. Jde zejména o množství práce, o objem kapitálových statků, půdy a přírodních zdrojů použitelných v ekonomice.
- ✓ *Kvalita v ekonomice dostupných výrobních faktorů*. V případě pracovní síly jde o její kvalifikaci a její motivaci pracovat či podnikat. U kapitálových statků jde o rychlost a přesnost jejich fungování apod. V případě přírodních zdrojů jde pak o úrodnost půdy, bohatost ložisek nerostů apod.
- ✓ *Použité technologie*, které lze chápat z hlediska teorie jako schopnost vhodně a efektivně kombinovat výrobní faktory při výrobě jednotlivých statků.
- ✓ *Další exogenní faktory*, k nimž patří politický kapitál země (např. vymahatelnost práva, míra korupce v zemi), kapitál vložený do infrastruktury země či její zeměpisná poloha. (Soukup a kol., 2011)

Jako zdroje ekonomického růstu je možno identifikovat šest hlavních faktorů:

- 1) **Přírůstek nabídky pracovních sil** úzce spjatý s vývojem obyvatelstva, jeho imigrací a zlepšováním jeho zdraví;
- 2) **Přírůstek fyzického kapitálu** spojený s lepší vybaveností práce kapitálem a s vyšší produktivitou práce;
- 3) **Zvyšování investic do lidského kapitálu**; vzdělanější síla je produktivnější a je schopna pracovat s novou technikou – vytváří lepší předpoklady pro přírůstek produktivity práce;
- 4) **Technický pokrok** přinášející možnosti efektivně využívat lidské a kapitálové zdroje;
- 5) **Řízení a organizace výroby**; pokrok ve způsobech přípravy lidí na povolání, v jejich vedení a motivaci, vědecké metody řízení;
- 6) **Úspory z rozsahu výroby a ze specializace**, které působí jako zvláštní faktor v důsledku specializace a dělby práce (Soukup a kol., 2018).

3.4 Otázky

1. Tempo růstu říká:
2. Koeficient růstu říká:
3. Jestliže tempo růstu činí 10 %, pak to znamená:
4. Jestliže koeficient růstu dosáhl 110 %, pak to znamená:

3.5 Příklady

1. Podle údajů ČSÚ byly hodnoty reálného hrubého domácího produktu následující (ve stálých cenách roku 2000):
 - v roce 2001: 2242,942 mld. Kč
 - v roce 2002: 2285,392 mld. Kč
 - v roce 2003: 2367,719 mld. Kč
 - v roce 2004: 2467,511 mld. Kč
 - v roce 2005: 2617,783 mld. KčZjistěte tempo růstu 2002–2005.
2. V roce 2010 činila výše reálného produktu 102 mld. Kč a cenová hladina vyjádřená indexem se pohybovala na hladině 1,02. V roce následujícím se velikost reálného produktu zvýšila na 105 mld. Kč a cenová hladina vzrostla na hladinu 1,04. Vypočtete pro tuto ekonomiku:

- a) tempo růstu reálného produktu
b) tempo růstu nominálního produktu.

3. Jsou dány následující veličiny: rok 2020: reálný HDP = 1500; nominální HDP = 1650. Rok 2021: HDP = 1900; nominální HDP = 2300.

Vypočítejte meziroční koeficient růstu nominálního a reálného HDP.

Shrnutí kapitoly

Ekonomický růst znamená růst potenciálního produktu (Y^*). Ekonomické teorie se zabývají jeho dlouhodobým vývojem, identifikují a zkoumají zdroje růstu, které dlouhodobě vyvolávají pozitivní vývoj potenciálního produktu (nikoliv krátkodobé výkyvy reálného produktu).

Ekonomický růst je výsledkem rozvoje ekonomické aktivity a představuje kvantitativní a kvalitativní národohospodářské výsledky. Zvyšuje ekonomickou sílu země. Vyjadřujeme ji pomocí absolutní velikosti reálného HDP. Ekonomickou úroveň země měříme pomocí výstupu ekonomiky na jednoho obyvatele (HDP na 1 obyvatele). Jde o relativní ukazatel, který je považován za základní měřítko životní úrovně v dané zemi a vyjadřuje stupeň jejího ekonomického rozvoje.

- Ekonomický růst představuje dlouhodobé zvyšování produkčních možností ekonomiky
- Je to zvyšování potenciálního produktu země (Y^*)
- Je nutné rozlišovat: růst Y^* a růst HDP, protože roste-li v daném roce HDP ještě to nemusí znamenat, znamená, že došlo k ekonomickému růstu (Y^* mohl zůstat nezměněn)
- Dochází-li tedy k ekonomickému růstu, pak to znamená, znamená, že se zvyšují produkční možnosti ekonomiky
- Je výsledkem pozitivních změn v dané ekonomice v dostupnosti a produktivitě výrobních faktorů)

Klíčové pojmy

Ekonomický růst	Zdroje růstu
Potenciální produkt	Extenzivní růst
Koeficient růstu	Intenzivní růst
Tempo růstu	Lidský kapitál

Doporučené rozšiřující materiály

Mach, M., & Helísek, M. (1997). *Standardy předmětů Makroekonomie I a Makroekonomie II*. Vysoká škola ekonomická v Praze.

Pavelka, T. (2010). *Makroekonomie: Základní kurz, 3. aktualizované vydání*. Vysoká škola ekonomie a managementu.

Rusmichová, L., Soukup, J. a kolektiv. (2002). *Makroekonomie základní kurs*. Slaný: MELANDRIUM.

Soukup, J., Pavelka, T., Pošta, V., & Neset, P. (2018). *Makroekonomie*. Management press.

4 Model AS - AD

Model AS – AD analyzuje hospodářská aktiva země za pomoci dvou základních prvků, a to agregátní nabídky (AS) a agregátní poptávky (AD). Oba tyto determinanty jsou ovlivněny různými procesy a vlivy, které mohou být označovány jako vnitřní proměnné, reflektující spotřebitelskou náladu, nebo vnější proměnné, jako je například počasí, nebo válka. Obě tyto skupiny působí na agregátní poptávku a nabídku.

Zásadní roli v modelu AS - AD hraje vliv proměnlivé cenové hladiny (P). Domácnosti, firmy a jiné subjekty poptávají různé množství produktu, při různé cenové hladině, a opačně cenové hladiny ovlivňují množství vyrobených a nabízených produktů firmami.

Množství poptávaného a nabízeného produktu se tak různě vyvažuje, dokud nedojde k rovnováze. Model tak zkoumá vztah mezi nabídkou a poptávkou při různé velikosti cenové hladiny (P) a reálného produktu (Y). V bodě, kde se protíná agregátní poptávka s agregátní nabídkou je dosaženo rovnovážné cenové hladiny a rovnovážného reálného produktu. Takový stav předpokládá rovnováhu na trhu států a služeb, trhu práce, trhu peněz a kapitálu.

Model AS-AD je také důležité rozlišit z pohledu krátkého a dlouhého období.

Cíle kapitoly

- Rovnováha po růstu agregátní poptávky
- Rovnováha po poklesu AD
- Rovnováha po poklesu AS

4.1 Rovnováha po růstu agregátní poptávky

G = výdaje vlády

Y = reálné HDP (graf)

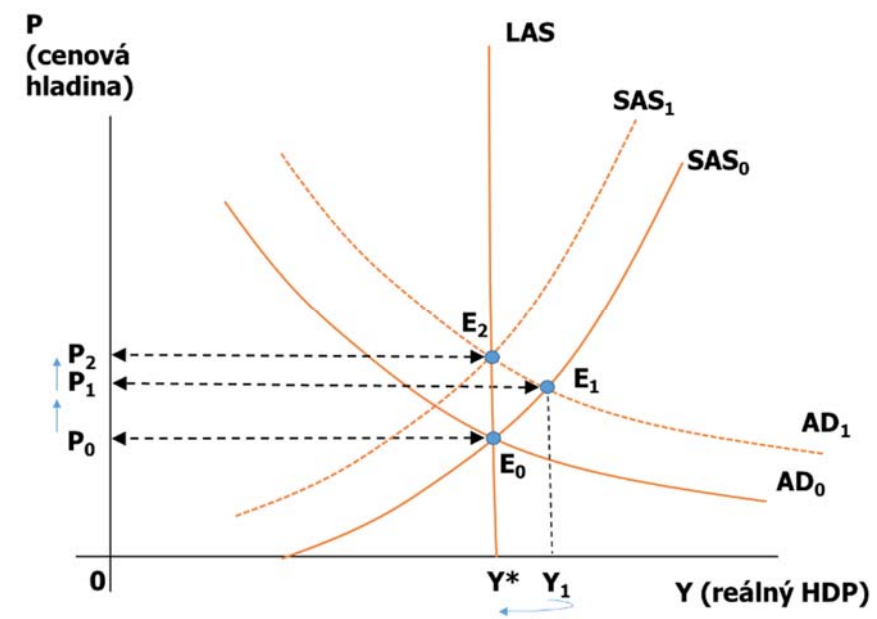
$\uparrow G \rightarrow \uparrow AD$ tzn., že Y je nad Y^*

Vláda zvýší své nákupy, tím dojde k růstu ceny \uparrow , firmy chtějí vyšší zisk \uparrow a proto zvyšují produkci \uparrow , aby firmy přesvědčili zaměstnance k větší produktivitě \uparrow , musí zvýšit nominální mzdy \uparrow .

Zaměstnanci pracují za vyšší mzdu více, a tím dojde k růstu reálného produktu \uparrow - bod E_1 , zde je produkt nad úroveň potencionálního produktu, tento stav však není dlouhodobě udržitelný, zaměstnanci časem zjistí, že jim sice vzrostla nominální mzda, ale mohou si za to koupit méně, a proto jim klesla mzda reálná \downarrow .

Zaměstnanci tedy budou požadovat další zvýšení mezd, což povede k růstu $N\uparrow$, což povede k poklesu $SAS\downarrow$ v novém bodě E_2 . Konečným výsledkem je tedy zvýšení cenové hladiny $P\uparrow$.

Obrázek 4.1: Model AS – AD (růst AD)

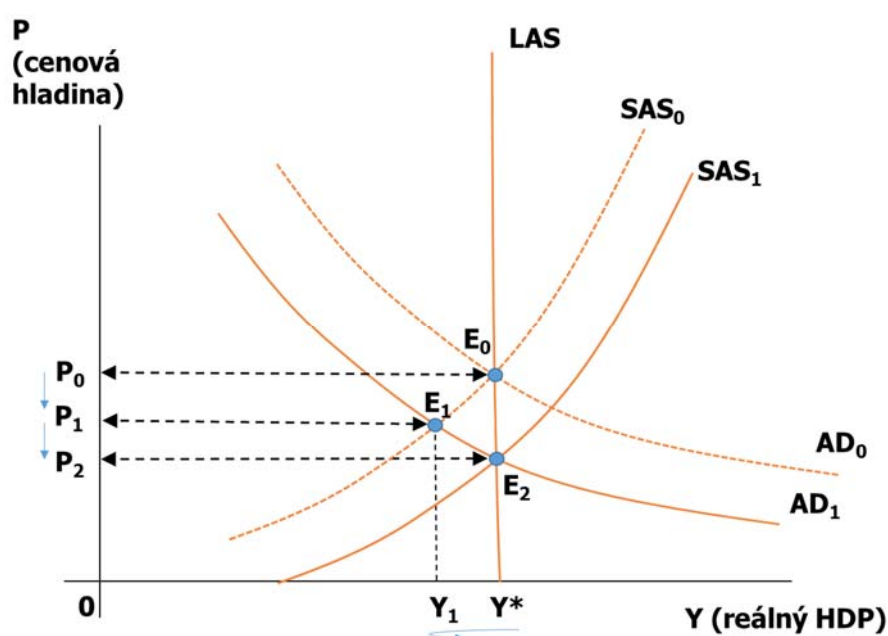
Zdroj: vlastní zpracování

4.2 Rovnováha po poklesu AD

↓ G – ↓ AD tzn. Y je pod Y^*

AD poklesne snížením vládních nákupů nebo nominální zásoby peněz, firmy by mohli snížit mzdy a tím své náklady, to však kvůli kolektivním smlouvám nemohou krátkodobě udělat, a tak jsou nuceni propouštět a snižovat výrobu, reálný produkt Y klesá na bod nové krátkodobé rovnováhy E_1 , časem se uzavřou nové kolektivní smlouvy a zaměstnanci přistoupí na nižší nominální mzdy, tím klesne N firem a vzroste AD , křivka se posune na SAS_1 a E_2 = bod dlouhodobé rovnováhy.

Obrázek 4.2: Model AS – AD (pokles AD)

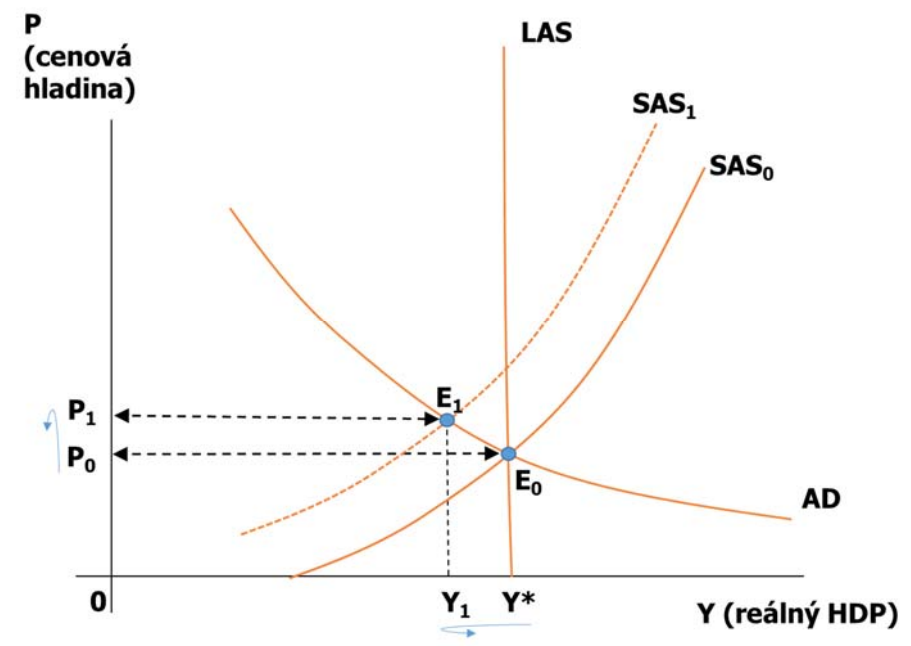
Zdroj: vlastní zpracování

4.3 Rovnováha po poklesu AS

$\uparrow P$ ropy – $\uparrow P$ tzn. Y je pod Y^*

Posun křivky SAS směrem nahoru \uparrow , může být způsobena např. růstem cen energií nebo materiálu, firmám rostou N , nemohou snížit mzdy, takže jsou nuceny propouštět, reálný produkt Y na Y_1 , v delším časovém období se změní kolektivní smlouvy a zaměstnanci přistoupí na nižší mzdu, čímž se křivka AS vrátí na SAS_0 , produkt i cenová hladina se časem vrátí.

Obrázek 4.3: Model AS – AD (pokles AS)

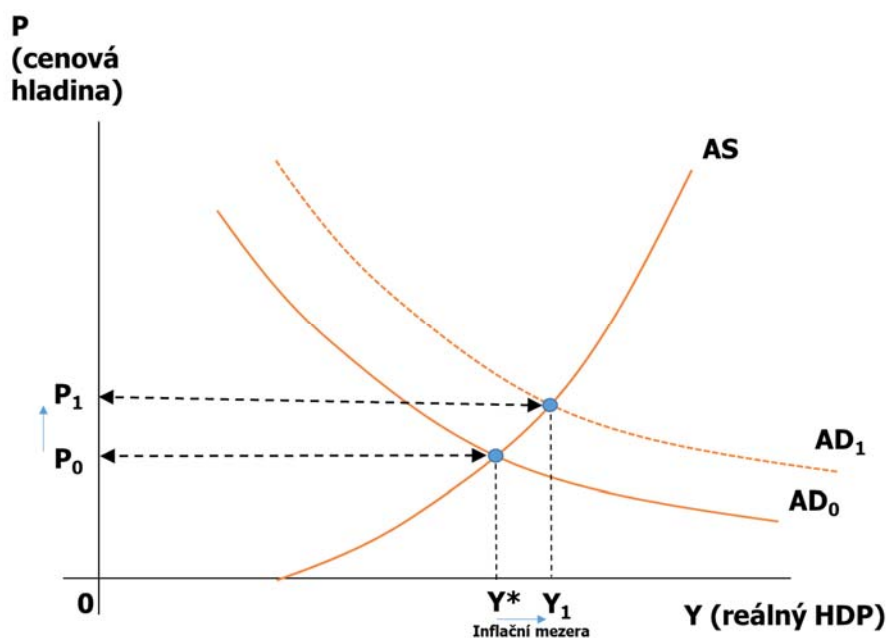
Zdroj: vlastní zpracování

4.4 Cvičení – grafy

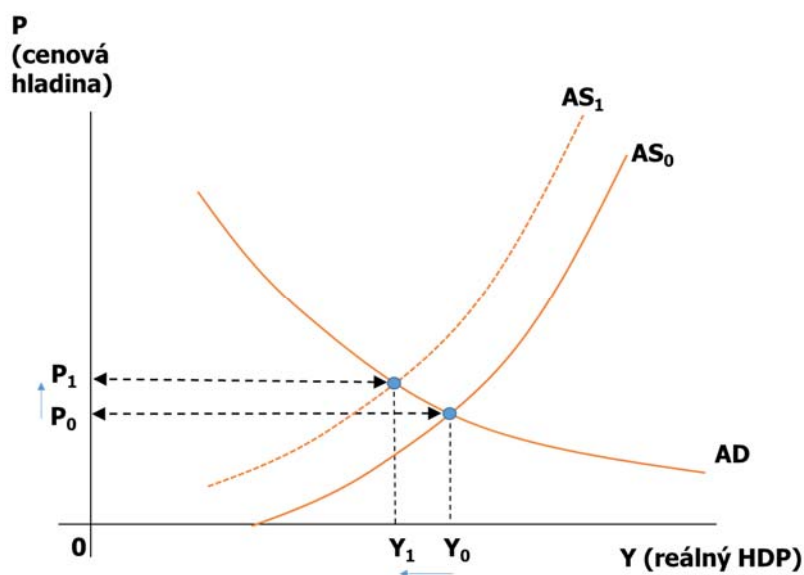

1. Graficky znázorněte v modelu AS – AD následující situace (v krátkém období).

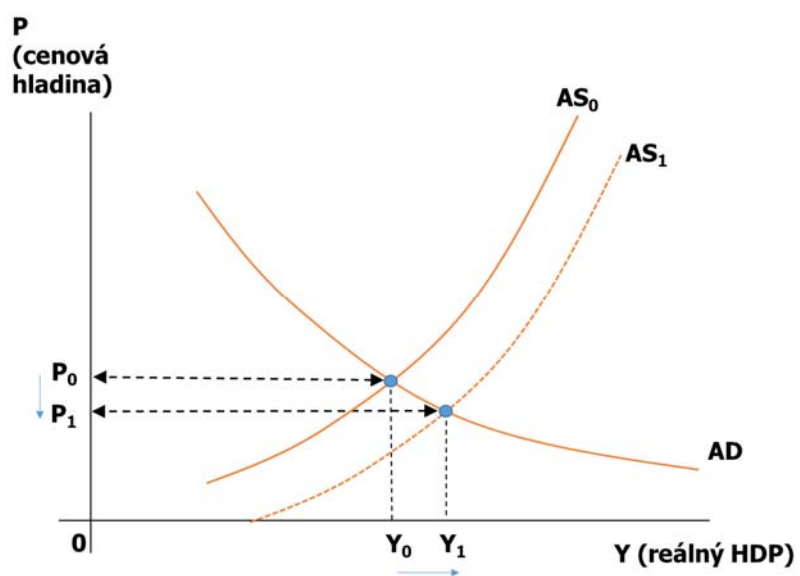
1) Zvýšení vládních výdajů na obranu.

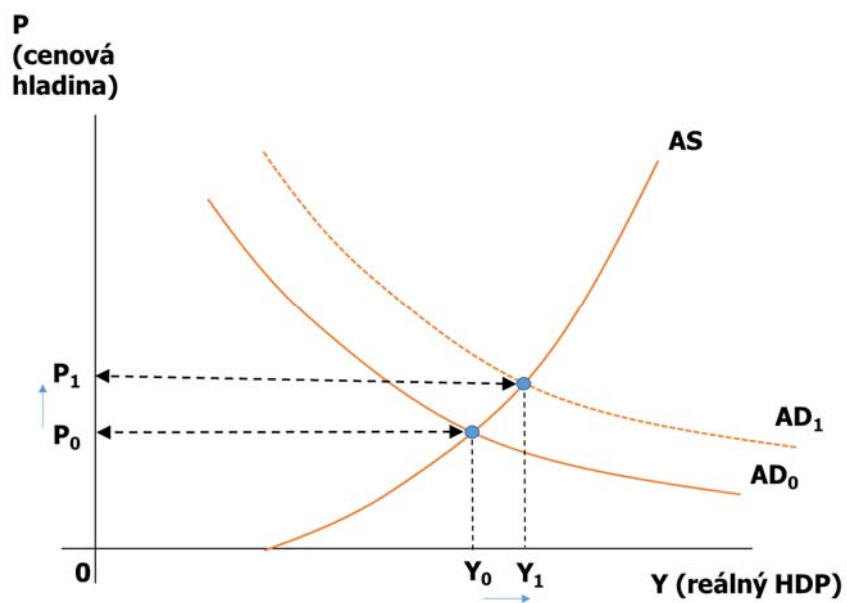
2) Zvýšení DPH o 15%.

3) Pokles ceny nafty

4) Státní příspěvek na energie ve výši 5000 Kč.

4.5 Otázky

1. Poklesem cenové hladiny se stává domácí zboží v poměru k zahraničnímu:
 - a) dražší
 - b) levnější
 - c) poměr se nezmění
 - d) poměr nemá vliv.

2. Omezení dovozu ruské ropy způsobí v krátkodobém horizontu posun křivky:
 - a) AS doleva
 - b) AS doprava
 - c) AD doleva
 - d) AD doprava.

3. Zvýšení vládních výdajů má vliv na:
 - a) rostoucí cenovou hladinu a rostoucí nominální mzdy
 - b) rostoucí cenovou hladinu a klesající nominální mzdy
 - c) klesající cenovou hladinu a rostoucí nominální mzdy
 - d) klesající cenovou hladinu a klesající nominální mzdy.

4. Pokud klesá poptávka po penězích, poptávka po jiných finančních aktivech, úroková sazba, a tím investice

4.6 Příklady

1. Zakreslete agregátní poptávku, popište osy. Zachyťte a vysvětlete následující změny:
 - a) pokles úrokové míry
 - b) růst vládních nákupů
 - c) zhodnocení domácí měny
 - d) optimistické očekávání spotřebitelů ohledně budoucnosti
 - e) zvýšení zahraničního produktu (HDP)
 - f) růst daně z příjmu fyzických osob (ze mzdy).

2. Zakreslete krátkodobou křivku agregátní nabídky, popište osy. Zachyťte a vysvětlete následující změny:
 - a) zvýšení nominálních mezd (rychleji než produktivita práce)
 - b) znehodnocení domácí měny
 - c) dočasný pokles počtu výrobních faktorů vlivem přírodní katastrofy (např. povodně)

- d) růst cen ropy na světových trzích
- e) zlepšení produktivity výrobních faktorů vlivem technologického pokroku.

Shrnutí kapitoly

Agregátní nabídka (AS) i agregátní poptávka (AD) mohou být ovlivněny vnitřními nebo vnějšími proměnnými, avšak největší vliv v modelu AS-AD na výši reálného produktu (Y) má cenová hladina (P). Při různé výši P a Y se mění vztah mezi AS a AD a v bodě, kde se tyto dvě křivky protnou, nastává rovnovážná cenová hladina a rovnovážný produkt.

Pokud se zvýší vládní výdaje, vzroste AD a postupně dojde k růstu reálného produktu nad úroveň potenciálního produktu. To ale není dlouhodobě udržitelné a výsledkem bude zvýšení cenové hladiny při původní výši reálného produktu.

Snížení vládních výdajů nebo nominální zásoby peněz způsobí pokles AD a pokles Y. V konečném důsledku se reálný produkt vrátí na původní úroveň, ale poklesne cenová hladina.

Pokles AS způsobí snížení Y a zvýšení P, ale jen v krátkém období. Postupně se obě proměnné vrátí do původní pozice.

Klíčové pojmy

Agregátní nabídka
Cenová hladina
Reálný produkt
Rovnovážná cenová hladina
Rovnovážný reálný produkt

Doporučené rozšiřující materiály

Brčák, J. (2012). *Česká republika ve světle ekonomických teorií*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, sro.

Heyne, P. (1991). *Ekonomický styl myšlení*. Vysoká škola ekonomická.

Holman, R. (2011). *Ekonomie, 5. vydání*. Nakladatelství CH. Beck.

Hronová, S., Fischer, J., Hindls, R., & Sixta, J. (2009). *Národní účetnictví. Nástroj popisu globální ekonomiky*. Nakladatelství CH. Beck.

Pavelka, T. (2010). *Makroekonomie: Základní kurz, 3. aktualizované vydání*. Vysoká škola ekonomie a managementu.

Kadeřábková, A. (2003). *Základy makroekonomické analýzy*. Praha: LINDE

Pačesová, H. (2011). *Kapitoly z makroekonomie*. Praha: BIVŠ.

- Rusmichová, L., Soukup J. a kolektiv. (2002). *Makroekonomie základní kurs*. Slaný: MELANDRIUM.
- Samuelson, P. A., & Nordhaus, W. D. (2007). *Ekonomie*. Svoboda.
- Sojka, M., & Konečný, B. (2006). *Malá encyklopedie moderní ekonomie*, 6. vydání. Praha: Libri, sro.
- Vlček, J. a kolektiv. (2005). *Ekonomie a ekonomika*. Praha: ASPI.
- Wawrosz, P., Heissler, H., Helísek, M., & Mach, P. (2012). *Makroekonomie základní kurz*. Praha: VŠFS.

5 C + S

Vaše domácnost bude nejspíše fungovat následovně: Její členové přinášejí příjmy, a pro svou potřebu spotřebovávají statky a služby ve formě výdajů. Domácnosti si pak vytvářejí úspory z části důchodu, která není spotřebována. Pojdme se podrobněji podívat, jak lze pohlížet na spotřební a úsporovou funkci domácností.

Cíle kapitoly

- Spotřební funkce
- Úsporová funkce
- Grafy spotřební a úsporové funkce

5.1 Spotřeba domácností a spotřební funkce

Jednoduchá potřební funkce matematicky vyjadřuje spotřebu domácnosti:

$$C = C_a + cY$$

Vzorec jednoduché spotřební funkce se skládá ze součtu autonomní a indukované spotřeby. Jako autonomní spotřebu si představte takovou, kterou domácnost musí vynaložit, bez ohledu na výši důchodu. Představte si pod tímto pojmem náklady za elektřinu, vodu nebo nájem. V případě indukované spotřeby je tomu naopak, tedy je zde závislost na výši důchodu domácnosti, která vyjádřena součinem mezního sklonu ke spotřebě a důchodu.

$$\text{Vzorec mezního sklonu ke spotřebě (MPC): } c = \Delta C / \Delta Y$$

Mezní sklon ke spotřebě si zkuste představit, jako změnu spotřebních výdajů (ΔC), při jednotkové změně důchodu (ΔY).

5.2 Úspory domácností a úsporová funkce

Tyto úspory domácnosti představují prostředky, které domácnosti zůstanou po odečtení spotřebních výdajů.

$$S = -S_a + sY$$

Celkovou výši úspor získáme součtem autonomních úspor ($-S_a$) a indukovanými úsporami. Při pohledu na vzorec Vás pravděpodobně zarazí autonomní úspory ($-S_a$). Ty totiž ukazují výši úspor při nulovém důchodu. Pro domácnosti to znamená, že bez příjmu musí čerpat aktuální úspory, nebo si na spotřebu prostředky půjčit. Indukované úspory ($s * Y$) nám říkají, jaké úspory si domácnost vytvoří, vzhledem k závislosti na důchodu. Tyto úspory získáme součinem mezního sklonu k úsporám a důchodu.

$$\text{Vzorec mezního sklonu k úsporám (MPS): } c = \Delta S / \Delta Y$$

Mezní sklon ke spotřebě si zkuste představit, jako změnu úspor (ΔS), při jednotkové změně důchodu (ΔY).

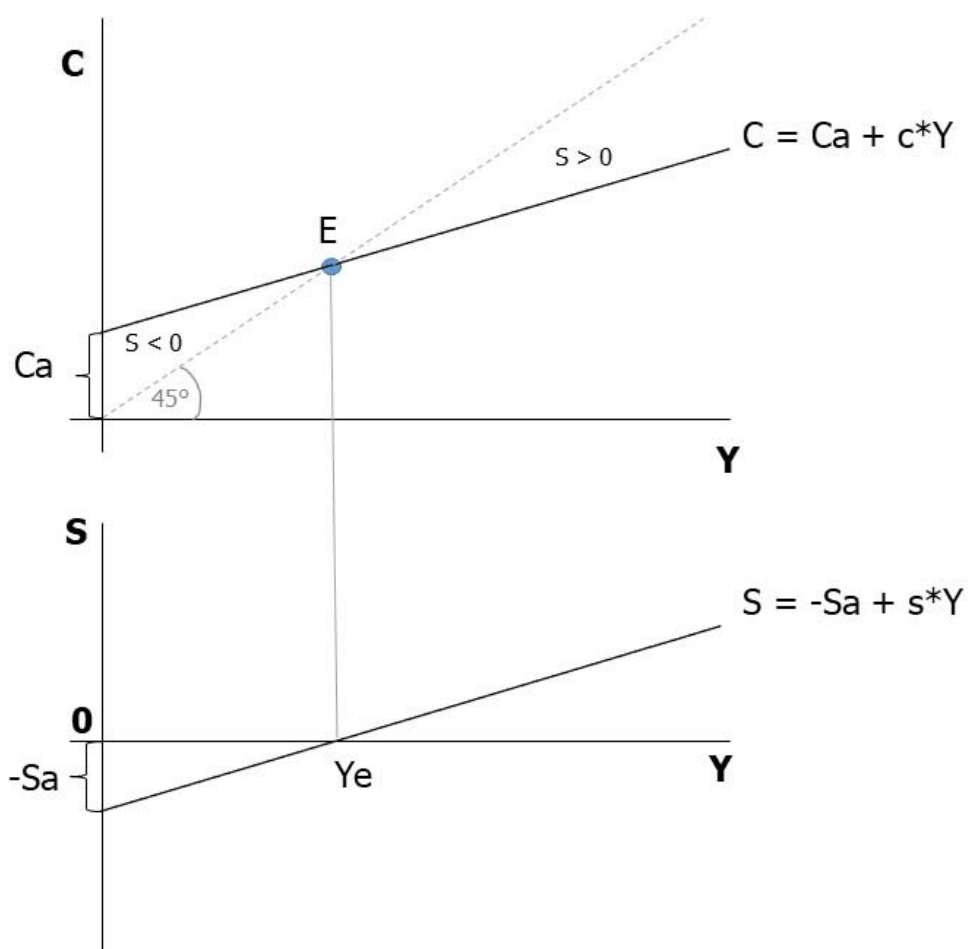
5.3 Graf spotřební a úsporové funkce

V horní části grafu se nachází přímka pod úhlem 45° s bodem E, který představuje situaci, kdy je spotřebován celý důchod. Vlevo od bodu E musí domácnosti čerpat úspory, zatímco vpravo od bodu E mohou vytvářet úspory. V samotném bodě E domácnosti spotřebují veškeré prostředky na spotřebu.

Spotřební funkce má polohu určenou v závislosti na velikosti autonomní spotřeby (C_a), zatímco sklon křivky je definován mezním sklonem ke spotřebě (c). Velikost mezního sklonu ke spotřebě je určována následovně: Křivka je strmější, čím je větší mezní sklon ke spotřebě.

Graf úsporové funkce naleznete v dolní části. Rozsah autonomních úspor je ekvivalentní k velikosti autonomní spotřeby. Mezní sklon k úsporám určuje sklon úsporové funkce.

Obrázek 5.1: spotřební a úsporové funkce

Zdroj: vlastní zpracování

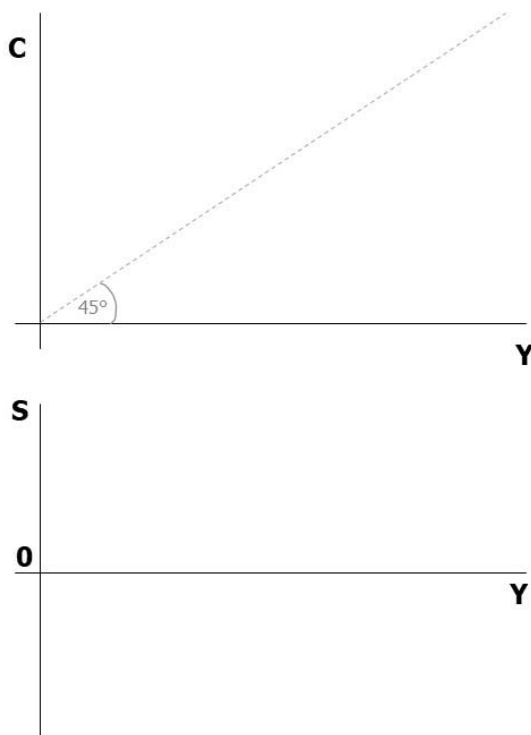
$S > 0$ představuje tvorbu
úspor

$S < 0$ představuje spotřebu
úspor

5.4 Cvičení – Grafy

1. Domácnost Hujerů spotřebuje bez ohledu na výši příjmu veškerý svůj příjem. Zakreslete graf spotřební a úsporové funkce.

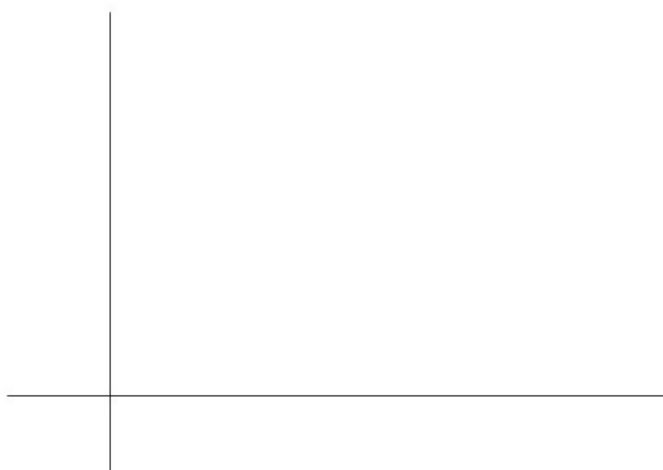
2. Zakreslete uvedenou spotřební funkci. Poté odvoďte úsporovou funkci a zakreslete do druhého grafu:
Spotřební funkce: $C = 300 + 0,6Y$

Úsporová funkce:.....

3. Graficky znázorněte: Jak se pokles mezního sklonu ke spotřebě projevív grafu rovnovážného produktu důchodu a výdajů?

4. Graficky znázorněte: Jak se růst mezního sklonu k úsporám projeví v grafu rovnovážného produktu důchodu a výdajů?

5.5 Otázky

Otázky ABCD a pravda nepravda

1. Pokud je průměrný sklon ke spotřebě 0,3, pak průměrný sklon k úsporám musí být.
2. Autonomní spotřeba je rovna záporným úsporám.
3. Snížení mezního sklonu ke spotřebě způsobí zvýšení rovnovážného důchodu.
4. Jakým způsobem značíme mezní sklon k úsporám?
 - a) MPC
 - b) APS
 - c) MPS
 - d) ACC.

5.6 Příklady

- Máme danou úsporovou funkci $S = -220 + 0,4 * YD$. Disponibilní důchod je 4500 Kč. Určete spotřební funkci a zakroužkujte správné odpovědi.
 - Celková spotřeba = 2920
 - Celkové úspory = 1380
 - Celková spotřeba = 3120
 - Celkové úspory = 1580
- Představte si dvousektorový model ekonomiky: $YD = 500$, $Ca = 200$, $MPC = 0,55$. Zjistěte, jaká bude úroveň spotřeby.
- Máme danou spotřební funkci $S = 500 + 0,55 * YD$. Disponibilní důchod je 2000 Kč. Určete úsporovou funkci a zakroužkujte správné odpovědi.

Shrnutí kapitoly

Spotřeba se skládá z autonomní spotřeby (nezávislé na důchodu) a indukované spotřeby (závislé na důchodu). Mezní sklon ke spotřebě je podílem změny výše spotřeby ku změně výše důchodu a určuje sklon spotřební funkce v grafu, zatímco poloha přímky v grafu je určena autonomní částí. Při protnutí 45° přímky dochází ke spotřebě celého důchodu.

Úspory se skládají opět z autonomní a indukované části, přičemž autonomní úspory jsou záporné. Mezní sklon k úsporám je podíl změny výše úspor ku změně výše důchodu a určuje sklon úsporové funkce v grafu.

Klíčové pojmy

Autonomní spotřeba
Indukovaná spotřeba
Spotřeba
Spotřební funkce
45° přímka

Mezní sklon ke spotřebě
Úspory
Úsporová funkce
Autonomní úspory
Indukované úspory

Doporučené rozšiřující materiály

- Brčák, J. (2012). *Česká republika ve světle ekonomických teorií*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.
- Heyne, P. (1991). *Ekonomický styl myšlení*. Vysoká škola ekonomická.
- Holman, R. (2011). *Ekonomie, 5. vydání*. Nakladatelství CH. Beck.
- Hronová, S., Fischer, J., Hindls, R., & Sixta, J. (2009). *Národní účetnictví. Nástroj popisu globální ekonomiky*. Nakladatelství CH. Beck.
- Pavelka, T. (2010). *Makroekonomie: Základní kurz, 3. aktualizované vydání*. Vysoká škola ekonomie a managementu.
- Pačesová, H. (2011). *Kapitoly z makroekonomie*. Praha: BIVŠ.
- Rusmichová, L., Soukup J. a kolektiv. (2002). *Makroekonomie základní kurs*. Slaný : MELANDRIUM.
- Samuelson, P. A., & Nordhaus, W. D. (2007). *Ekonomie*. Svoboda.
- Sojka, M., & Konečný, B. (2006). *Malá encyklopedie moderní ekonomie, 6. vydání*. Praha: Libri, sro.
- Vlček, J. a kolektiv. (2005) *Ekonomie a ekonomika*. Praha: ASPI.
- Wawrosz, P., Heissler, H., Helísek, M., & Mach, P. (2012). *Makroekonomie základní kurz*. Praha: VŠFS.

6 Dvousektorová ekonomika

Jednoduchá ekonomika obsahující pouze dva sektory se nazývá dvousektorová ekonomika, neboť se zabývá pro zjednodušení pouze dvěma sektory. Prvním jsou podniky (firmy) a druhým spotřebitelé (domácnosti). (Rusmichová & Soukup, 1997)

Cíle kapitoly

- Co je to dvousektorová ekonomika
- Autonomní a indukovaná spotřeba
- Investice

6.1 Dvousektorová ekonomika

Firmy představují subjekt na trhu, který přeměňuje vstupy (výrobní faktory, inputy) na výstupy (výrobky určené k následné směně, outputy), které poptávají domácnosti. K přeměně vstupů na výstupy dochází díky použitým technologiím, organizaci chodu firmy a interním pravidlům. (Liška, 2002)

Domácnosti nabízí výrobní faktory (práce, půda, kapitál) a získávají od firem důchody, za které nakupují statky. Disponibilním důchodem domácností je HDP (hrubý domácí produkt), neboť neexistuje stát, který by důchody danil nebo poskytoval transfery. (Pavelka, 2007)

Z výše uvedených charakteristik dvousektoru lze vyvodit, že se zde nachází dva trhy, na kterých se setkávají firmy a domácnosti. Jsou jimi trh výrobků a služeb a trh výrobních faktorů.

Situace, kdy celé důchody domácnosti utratí za výrobky a služby a zároveň firmy utratí veškeré příjmy z prodaných výstupů na nákup vstupů, se nazývá stacionární ekonomika. Tržní hodnota prodaných produktů firem (Y) se po prodeji těchto výrobků a služeb rovná velikosti spotřeby domácností (C), tedy:

$$Y = C$$

6.2 Spotřeba

Spotřebu si můžeme rozložit na dvě části, **autonomní** (C_a), tedy nezávislou na důchodu a **indukovanou** (c), která je závislá na důchodu. Autonomní výdaje je nutné zaplatit i pokud důchod bude 0. Jedná se například o nájem. Tyto částky budou spotřebitelé bez důchodu hradit z úspor, úvěrů nebo jiných zdrojů. Indukovaná část spotřeby znázorňuje, o kolik se zvýší nebo sníží spotřeba při změně důchodu o jednotku. Proto se nazývá mezní (marginální) sklon ke spotřebě. (Helísek, 2000)

$$c = MPC = \frac{\Delta C}{\Delta YD}$$

Celá spotřeba má pak vzorec:

$$C = C_a + cYD$$

Např.: Autonomní výdaje jsou 200, důchod 800, mezní sklon ke spotřebě 0,6. Kolik je celková spotřeba?

$$C = 200 + 0,6 * 800 \rightarrow C = 680$$

Rozšířením stacionární ekonomiky o spoření domácností a investice firem se ekonomika změní na evoluční. Úspory (S) snižují spotřebu domácností:

$$Y = C + S$$

6.3 Investice

Investice (I) je možné rozdělit do tří kategorií, a to hrubé investice – vyrobené produkty, které neslouží k finální spotřebě, tedy stroje, budovy, technologie a zásoby; reinvestice neboli obnovovací investice – vyjadřují opotřebení hrubých investic a budou použity na jejich výměnu; čisté investice – rozdíl mezi hrubými investicemi a reinvesticemi (Rusmichová & Soukup, 1997)

$$\text{Čisté investice} = \text{hrubé investice} - \text{reinvestice}$$

6 DVOUSEKTOROVÁ EKONOMIKA

Agregátní poptávka (AD) tvoří výdaje na investice a výdaje na spotřebu.

$$AD = C + I$$

Národní důchod (Y) se skládá ze součtu výdajů na spotřebu a úspor.

$$Y = C + S$$

Rovnost nastává, pokud se agregátní poptávka rovná národohospodářskému produktu, tedy národnímu důchodu. (Hladký & Leitmanová, 1997)

$$AD = Y$$

Z toho vyplývá, že musí platit následující:

$$C + S = C + I \Rightarrow S = I$$

Z předchozích je možné odvodit výdajový multiplikátor dvousektorové ekonomiky (α_2) a autonomní výdaje (A)

$$Y = AD$$

$$Y = C + I$$

$$Y = Ca + cY + I$$

$$Y = \frac{1}{1-c} \cdot (Ca + I)$$

$$Y = \alpha_2 \cdot A$$

Např.: $Ca = 230$; $c = 0,7$; $S = 70$; $Y = ?$

$$Y = \frac{1}{1-0,7} \cdot (230 + 70) \rightarrow Y = 1\ 000$$

6.4 Otázky

1. Na trhu VF domácnosti:
 - a) poptávají
 - b) nabízejí
 - c) nabízejí i poptávají.
2. Mezní sklon ke spotřebě je:
 - a) podíl změny spotřeby ku důchodu
 - b) rozdíl změny důchodu a spotřeby
 - c) podíl změny důchodu ku spotřebě.
3. Autonomní potřeba je:
 - a) označována C_a
 - b) závislá na důchodu
 - c) totéž jako mezní sklon ke spotřebě.
4. Čím vyšší je hodnota c , křivka spotřeby:
 - a) je stále konstantní
 - b) je strmější
 - c) je plošší.
5. Výrobní faktory jsou (vyjmenujte):

6.5 Příklady

1. Spočítejte mezní sklon ke spotřebě v situaci, kdy celková spotřeba v roce 2021 bude 1500 a v roce 2022 bude 1900. Důchod se změní z 2 200 na 3000.
2. Autonomní spotřeba je 800, mezní sklon ke spotřebě je 0,7. Kolik je celková spotřeba v případě, že důchod je 1600?
3. Autonomní spotřeba je 400, domácnosti meziročně uspoří 320. Jaký je mezní sklon ke spotřebě při důchodu 1800?
4. Spotřební funkce dvousektorové ekonomiky je $C = 500 + 0,8YD$ a plánované investice činí 650.
 - a) spočítejte výši výdajového multiplikátoru
 - b) určete výši YD
5. Určete hodnotu S , pokud $C_a = 200$, $YD = 500$, $I = 100$, $c = 0,7$.

Shrnutí kapitoly

Firmy a domácnosti jsou sektory dvousektorové ekonomiky. Firmy nabízejí výrobky a služby a poptávají výrobní faktory od domácností. Hodnota statků se ve stacionární ekonomice rovná spotřebě (co je vyprodukováno, je spotřebováno). Vzhledem k tomu, že se v této ekonomice nachází jen dva sektory, úspory domácností se rovnají investicím (I) firem. Y je pak součtem spotřeby a úspor nebo spotřeby a investic. Lze jej vypočítat za pomoci výdajového multiplikátoru vynásobeného autonomními výdaji.

Klíčové pojmy

Autonomní výdaje	Trh výrobků a služeb
Dvousektorová ekonomika	Trh výrobních faktorů
Investice - spotřeba	Úspory
Stacionární ekonomika	Výdajový multiplikátor

Doporučené rozšiřující materiály

Brčák, J. (2012). *Česká republika ve světle ekonomických teorií*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.

Heyne, P. (1991). *Ekonomický styl myšlení*. Vysoká škola ekonomická.

Holman, R. (2011). *Ekonomie, 5. vydání*. Nakladatelství CH. Beck.

Hronová, S., Fischer, J., Hindls, R., & Sixta, J. (2009). *Národní účetnictví. Nástroj popisu globální ekonomiky*. Nakladatelství CH. Beck.

Pavelka, T. (2010). *Makroekonomie: Základní kurz, 3. aktualizované vydání*. Vysoká škola ekonomie a managementu.

Pačesová, H. (2011). *Kapitoly z makroekonomie*. Praha: BIVŠ.

Rusmichová, L., Soukup J. a kolektiv. (2002). *Makroekonomie základní kurs*. Slaný : MELANDRIUM.

Samuelson, P. A., & Nordhaus, W. D. (2007). *Ekonomie*. Svoboda.

Sojka, M., & Konečný, B. (2006). *Malá encyklopedie moderní ekonomie, 6. vydání*. Praha: Libri, s.r.o.

Vlček, J. a kolektiv. (2005). *Ekonomie a ekonomika*. Praha: ASPI.

Wawrosz, P., Heissler, H., Helísek, M., & Mach, P. (2012). *Makroekonomie základní kurz*. Praha: VŠFS.

7 Inlace

Inlace patří mezi nejvýznamnějších makroekonomické veličiny, které hrají zásadní roli v ekonomice každého státu. Inlace je běžnou součástí ekonomického života lidí, podniků či státu. Pro dosažení stabilního ekonomického růstu je zajištění cenové stability nezbytností. Bez cenové stability by pak ekonomika mohla čelit různým problémům a byla by nalomena důvěra v předvídatelnost ekonomického prostředí. Je těžké přemýšlet o inflaci a současně nepřemýšlet o penězích. Množství peněz v ekonomice hraje důležitou roli při vývoji inflace.

„Inlace je vždy a všude peněžní fenomén v tom smyslu, že je a může být produkována pouze rychlejším nárůstem množství peněz než výstupu.“ : Milton Friedman

Cíle kapitoly.

- Vysvětlit co je to inflace.
- Objasnit čím je způsobena inflace (příčiny).
- Ukázat, jak se měří inflace.
- Posoudit dopady inflace.
- Shrnout protiinflační politiku a regulaci inflace.

7.1 Inlace

Inlace je zpravidla pojímána a definována jako zvyšování cenové hladiny, které má za následek snižování reálné kupní síly peněz (Jurečka et al., 2010). V obecném pojetí pak je tedy inflace je měřítkem toho, jak moc se v průběhu času zvýšily ceny výrobků a služeb. Je těžké přemýšlet o inflaci a současně nepřemýšlet o penězích. Množství peněz v ekonomice je jedním z faktorů ovlivňujících inflaci, ale není to jediný faktor. Klíčem pro hlubší porozumění inflace je pochopit, jaké jsou příčiny inflace, a jaké jsou dopady inflace. Na základě tohoto poznání mohou následně politiky (monetární, fiskální) prostřednictvím svých nástrojů zajišťovat cenovou stabilitu.

7.1.1 Příčiny

Inflace (růst cenové hladiny v ekonomice), může být způsobena několika různými příčinami, které lze rozdělit do základních dvou kategorií:

- a) Poptávková inflace (inflace tažená poptávkou) – příčina růstu cenové hladiny je na straně agregátní poptávky (AD) – pozitivní poptávkový šok. Mezi tyto příčiny lze zařadit například expanzivní fiskální politiku (např. zvyšování vládních výdajů) vládou či expanzivní monetární politiku (např. snižování úrokové sazby centrální bankou).
- b) Nabídková inflace (inflace tlačená náklady) - příčina růstu cenové hladiny na straně agregátní nabídky (AS)- negativní nabídkový šok. Mezi tyto příčiny lze zařadit růst cen vstupů (mzdy, energie, suroviny), zvyšování nepřímých daní či oslabováním měnového kurzu.

7.1.2 Měření inflace

Měření inflace je proces, který slouží k vyhodnocení změn cenové hladiny v ekonomice. Základním ekonomickým ukazatelem, který se využívá při hodnocení cenové stability, je **míra inflace**. Míra inflace udává procentní změnu cenové hladiny oproti předchozímu období. V případě, že cenová hladina vzroste, potom jde o inflaci. V případě, že cenová hladina klesne, potom jde o deflacii.

$$\text{MÍRA INFLACE} = \frac{P_{(t)} - P_{(t-1)}}{P_{(t-1)}} * 100 \quad (\text{v } \%)$$

$$\text{MÍRA INFLACE za rok 2023} = \frac{P_{2023} - P_{2022}}{P_{2022}} * 100 \quad (\text{v } \%)$$

Cenová hladina (P – price level) se vyjadřuje za pomoci cenový indexů – index spotřebitelských cen (CPI), index cen výrobců (PPI), deflátor HDP.

Nejpoužívanějším ukazatelem cenové hladiny je Index spotřebitelských cen – CPI. Tento index nám zobrazuje cenovou hladinu tzv. spotřebního koše, který se skládá z výrobků a služeb, které spotřebuje průměrná domácnost. Každý výrobek či služba má ve spotřebním koši svou váhu zobrazující významnost pro spotřebu.

Vzorec pro výpočet CPI dle Pavelky (2006):

$$\text{CPI} = \left[\frac{\sum(P_{1i}/P_{0i} \cdot w_i)}{\sum w_i} \right] \cdot 100$$

P_{1i} cena i-tého statku či služby ve sledovaném roce
 P_{0i} cena i-tého statku či služby v základním období
 w_i váha tohoto statku či služby v celém spotřebním koši

Deflátor HDP je další z používaných cenových indexů. Tento ukazatel poměřuje nominální HDP a reálné HDP. Oproti CPI je obtížněji zjištělný, neboť obsahuje všechny finální vyprodukované statky a služby v dané ekonomice.

$$\text{Deflátor HDP} = (\text{nominální HDP} / \text{reálné HDP}) * 100$$

7.1.3 Dopady inflace

Dopady inflace se mohou lišit v závislosti na druhu inflace z hlediska velikosti - mírná, pádivá, hyperinflace. Za hlavní dopady lze zařadit vliv na přerozdělení důchodů a bohatství, vliv na deformaci cen a vliv na ekonomickou aktivitu. **Inflace snižuje kupní sílu peněz** a zvyhodňuje dlužníky a znevýhodňuje věřitele. Inflace má vliv i na hodnotu bohatství například uloženou v bankách. Následující vzorec se nazývá Fisherova rovnice podle Irvinga Fishera, ekonomy z univerzity Yale. Říká, že nominální úroková míra (i_n) se rovná součtu reálné úrokové sazby (i_r) a míry inflace (π).

$$i_n = i_r + \pi$$

7.1.4 Protiinflační politika a regulace inflace

Protiinflační politika je soubor opatření s cílem omezit inflaci či zabránit jejímu dalšímu růstu tzv. akcelerující inflace. Mezi hlavní nástroje sloužící proti inflaci patří:

- Restriktivní fiskální politika vlády
- Restriktivní monetární politika centrální banky
- Důchodová politika (např. fixování cen statků, mezd)
- Odstranění inflačního očekávání spotřebitelů, výrobců i ostatních ekonomických aktérů tak, aby odpovídala inflačnímu cíli centrální banky

V České republice má v kompetenci cenovou stabilitu Česká národní banka (ČNB) – ústava ČR.

Při dosahování cenové stability používá ČNB režim **CÍLOVÁNÍ INFLACE**, který se opírá o veřejně vyhlášený inflační cíl ve výši **2 %**. Pro dosažení inflačního cíle využívá centrální banka hlavním nástroj měnové politiky a to stanovení velikosti **úrokový sazeb** promítající se do tržních sazeb komerčních bank a také v omezené míře **devizové intervence** oslabující či posilující měnový kurz.

7.2 Otázky

1. Co je to inflace a jak se v ekonomice zjišťuje?
2. Co způsobuje inflaci?
3. Jaké jsou náklady inflace?
4. Jaký je rozdíl mezi nominální a reálnou úrokovou mírou?
5. Jaký vliv na inflaci má apreciacie (posilování) měnového kuru?
6. Jaký vliv má inflace na státní rozpočet?

7.3 Příklady

1. Ekonomika malého evropského státu je charakterizována následujícími ekonomickými ukazateli

Rok	HDP nominální (v mil. Kč)	HDP reálný (v mil. Kč)	Deflátor HDP
2020	1 985	1 867	
2021	2 157	1 905	
2022	2 386	2 015	

Určete:

- a) velikost deflátoru HDP pro roky 2020–2022
- b) míru inflace pomocí deflátorů za rok 2022

2. Statistický úřad hypotetické ekonomiky pracuje s následujícím košem spotřebních statků: těstoviny, maso, chleba a mléko. Ceny za jednotku statku jsou uvedeny v následující tabulce. Základním obdobím je rok 2015.

Statek	Jednotka	Váha v %	cena v Kč		
			2015	2021	2022
Těstoviny	kg	20	50	55	55
Maso	kg	40	200	240	252
Chleba	kg	30	50	60	72
Mléko	l	10	20	25	27,5

Vypočtěte:

- a) indexy CPI v roce 2015, 2021, 2022
- b) roční míru inflace v roce 2022.

3. Spotřební koš nejmenovaného státu se skládá jen z 3 výrobků, jejichž váha a cena za jednotku v jednotlivých letech je uvedena v tabulce. Statky kaviár a šampaňské jsou celé dováženy a jejich cena je uvedena v Eurech (EUR). Základním obdobím je rok 2015

Statek	Váha v %	Ceny v EUR		
		2015	2016	2017
Pražská šunka	60	100	100	100
Kaviár	10	180	180	180
Šampaňské	30	50	50	50

Kurz eura ve sledovaných letech byl:

2015 – 28 Kč/EUR

2016 – 25 Kč/ EUR

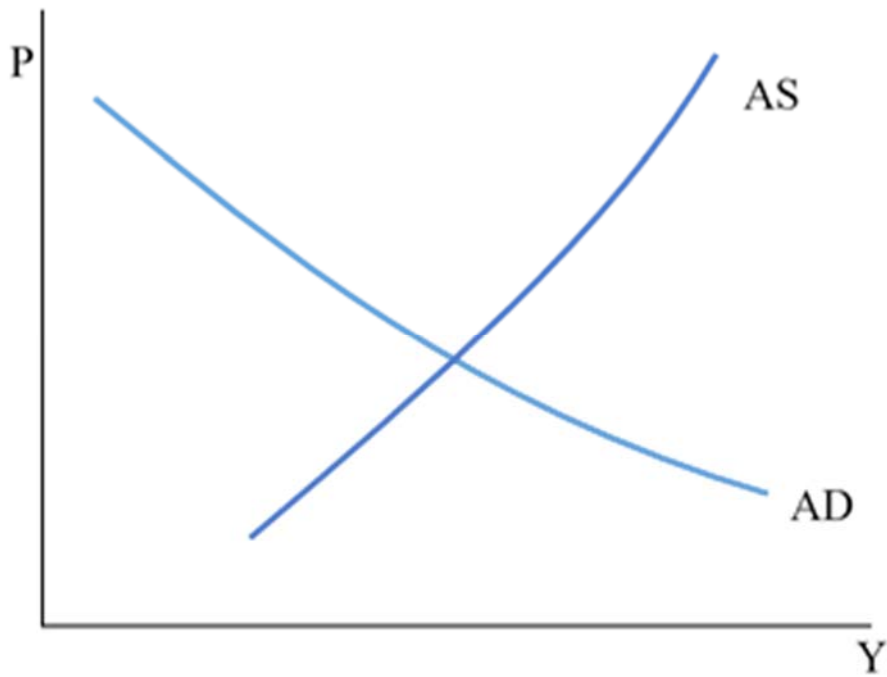
2017 – 27 Kč/EUR.

Vypočtěte:

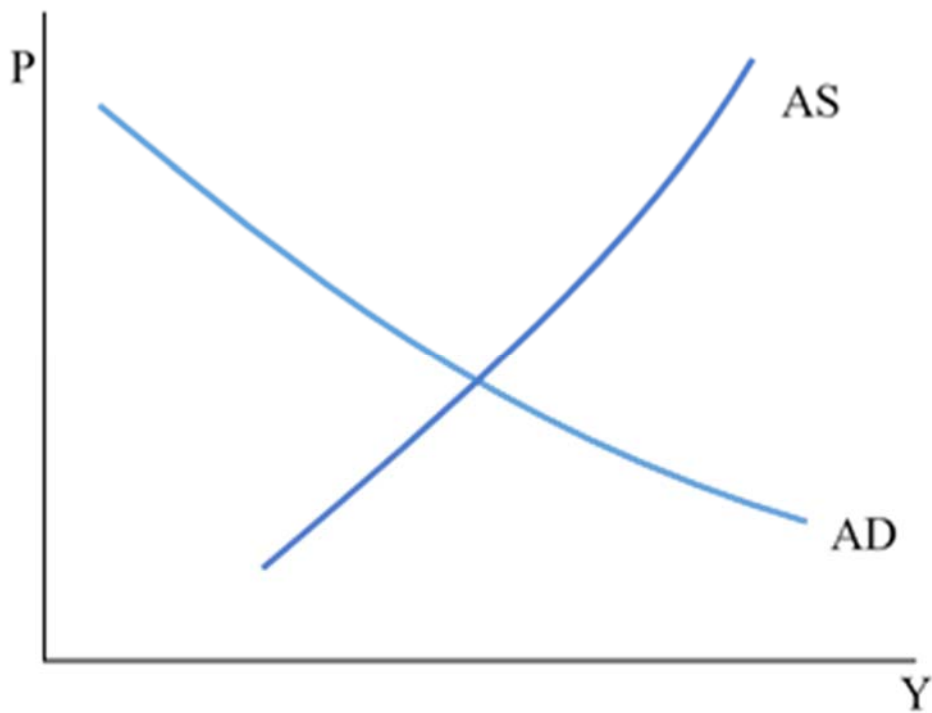
- a) velikost CPI za roky 2015, 2016, 2017.
- b) velikost roční míry inflace za roky 2016, 2017.

7 INFLACE

4. Nakreslete v modelu AS – AD nepříznivý nabídkový šok způsobující inflaci uveďte reálný příklad.

5. Nakreslete v modelu AS – AD pozitivní poptávkový šok způsobující inflaci uveďte reálný příklad.

6. Vypočítejte míru inflace, pokud ve sledované ekonomice je tempo růstu mezd (nominálních mzdových sazeb) v určité nenápadné pracovité zemi je 6,5 % a produktivita práce vzrostla o 3,1 %.
7. Vypočtete reálnou úrokovou sazbu, pokud nominální úroková sazba ve vybrané ekonomice dosahuje 7 % p. a. a roční míra inflace 15 %. Určete, zda je uvedená situace výhodná či nevýhodná pro střadatele, který si uloží do banky 100 000 Kč.
8. Vypočtete velikost reálné mzdy zaměstnance za rok 2023, pokud jeho průměrná hrubá mzda (nominální) v roce 2023 vzrostla o 6 % na 40 000 Kč. Průměrná míra inflace byla v roce 2023 11 %.
9. Určete, pro koho je inflace výhodná a pro koho nevýhodná:
 - a) pro příjmy státu – příjmy státního rozpočtu
 - b) rodiny splácející hypoteční úvěr s fixní úrokovou sazbou a splátkou
 - c) starobní důchodce
 - d) majitele sbírky uměleckých děl od van Gogha.
10. Navrhněte, co by měla centrální banka udělat v následujících dvou případech. Předpokládejme, že centrální banka realizuje režim cílování inflace a její inflační cíl jsou 2 %.
 - a) v ekonomice vzroste inflace na 8 %
 - b) v ekonomice klesne inflace na 0,5 %.
11. Předpokládejme, že jste guvernérem centrální banky a vaším cílem je udržovat cenovou hladinu na konstantní hodnotě. Vysvětlete, co byste udělali s nabídkou peněz v reakci na každou z následujících událostí:
 - a) reálný HDP se během expanze zvýší o 4 %
 - b) reálný HDP klesne o 3 % během recese
 - c) výrazně se zvýší rychlost obrátu peněz.

Shrnutí kapitoly

Inflace je klíčová veličina, která může ovlivnit celkovou stabilitu ekonomiky. Nalezení správné rovnováhy mezi příliš vysokou a příliš nízkou inflací je pro centrální banku často velmi náročným úkolem. Centrální banka se na jedné straně snaží podporovat ekonomický růst, ale současně musí zajistit cenovou stabilitu. Cílem je tedy vyhnout se vyšší inflaci, která by pro subjekty v dané ekonomice (domácnosti, podniky, vládu) měla negativní důsledky. K tomuto cíli využívá především systém cílování inflace.

Klíčové pojmy

Inflace	Valorizace	Jádrová inflace
Deflace	Cenová hladina	Reálná úroková míra
Cílování inflace	Dopady inflace	Nominální úroková míra
Index spotřebitelských cen	Poptávková inflace	
Deflátor HDP	Nabídková inflace	

Zdroje

- Pavelka, T. (2006). *Makroekonomie: základní kurz*. Melandrium.
- Jurečka, V. (2010). *Makroekonomie*. Grada Publishing.
- Provazníková, R., & Volejníková, J. (2003). *Makroekonomie: cvičebnice (Vyd. 2)*. Melandrium.
- Friedman, M. (1970). *The counter-revolution in monetary theory*. In *Explorations in Economic Liberalism: The Wincott Lectures (pp. 3-21)*. London: Palgrave Macmillan UK.
- Jones, C. I. (2021). *Macroeconomics (Fifth edition)*. W.W. Norton & Company.
- Burda, M. C., & Wyplosz, C. (2017). *Macroeconomics: a European text (Seventh edition)*. Oxford University Press.
- Česká národní banka (2023). *Měnová politika*. <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika>

8 Nezaměstnanost

Při bližším pohledu na výkonnost ekonomiky je nezbytné zhodnotit do jaké míry je její vývoj zdravý a co výrazně ovlivňuje vývoj HDP, nelze opomenout ještě na další ekonomické ukazatele, kromě statků a služeb, které je ekonomika schopna za určité období vyprodukovat. Jedním z významných takových makroekonomických ukazatelů je nesporně **nezaměstnanost**.

Nezaměstnanost představuje složitý, multidimenzionální, sociální a ekonomický jev, kdy část ekonomicky aktivního obyvatelstva je nezaměstnána při produkci zboží a služeb, zákonitě tedy nemůže realizovat své fyzické a duševní schopnosti prostřednictvím trhu práce.

Cíle kapitoly

- Podstata nezaměstnanosti
- Ukazatelé nezaměstnanosti
- Typologie nezaměstnanosti
- Dopady nezaměstnanosti

8.1 Význam a podstata fenoménu nezaměstnanosti

Práce je objekt tržní směny jako jakékoli jiné zboží (např. kapitál), ale od ostatního zboží se liší tím, že pro ni existují zvláštní předpoklady. Lidské zdroje na trhu práce představují pracovní sílu, která má nezpochybnitelné právo být za vykonanou práci odměněna. Bez této odměny by to znamenalo, že člověk dělá otrockou práci, která je v moderní společnosti zakázána. Na trhu práce se preferují taková pracovní místa, která mají nejvyšší prestiž a jsou nejlépe honorována.

Tento trh nemůže být dokonale konkurenční. Pokud by byl, musel by splňovat tyto požadavky: pracovníci by museli být dokonale mobilní, na trhu práce by bylo mnoho firem a zároveň žádná by nemohla ovlivňovat výši mezd, práce by musela být homogenní (tzn. zacházelo by se s ní jako s kterýmkoliv homogenním statkem, např. s ropou), musela by existovat dokonalá informovanost o pracovních příležitostech. Z tohoto vyplývá, že skutečný trh práce není dokonale konkurenční. Práce je nestejnorodá, trh práce je segmentovaný, vytvářejí se na něm nekonkurenční skupiny (např. zedník nemůže konkurovat lékaři a naopak).

Význam fenoménu nezaměstnanosti spočívá především ve vážných ekonomických a sociálních nákladech. Jedním z hlavních negativních dopadů nezaměstnanosti –

je sociálně pasivní obyvatelstvo, které s sebou nese v důsledku pokles vyrobené produkce. Jestliže ekonomika není schopna uspokojit potřeby pracovních míst celoplošně pro všechny, kteří jsou ochotni pracovat, ti kteří hledají práci a jsou připraveni odstartovat kariéru, tím se ztrácí potenciální možnost výroby zboží a služeb. Tudíž, nezaměstnanost brání společnosti se rozvíjet a jít vpřed s ohledem na její potenciál. V důsledku je to považováno za zpomalení tempa hospodářského růstu a také za ztrátu objemu zvýšení hrubého národního produktu (Pavelka, 2010).

Obecně se dá mluvit o velkém množství faktorů, které nezaměstnanost ovlivňují:

- ✓ nedokonalost trhu práce (poptávka se nikdy nemůže rovnat nabídce)
- ✓ nepružnost trhu práce (vysoké zdanění práce, vysoké sociální podpory, regulace nájemného – snižování mobility pracovníků)
- ✓ zákon o minimální mzdě (na zákon o zvýšení minimální mzdy reagují firmy propouštěním zaměstnanců)
- ✓ zákony omezující propouštění (to způsobuje, že zaměstnavatelé najímají méně nových pracovníků, především absolventů)
- ✓ hospodářský cyklus
- ✓ strukturální změny (např. zánik určitého odvětví)
- ✓ nízká úroveň akumulace kapitálu
- ✓ prodlužování pracovního dne a zvyšování přesčasové práce (což způsobuje snížení počtu pracovních míst).

Další příčinou může být nastolená politika sociálního státu. Základní otázkou zůstává, nevede-li podpora v nezaměstnanosti ke ztrátě zájmu o placené zaměstnání. Prvním problémem je demotivace nezaměstnaného, aby si zaměstnání hledal. Sociální stát mu zaručuje pravidelný měsíční příjem, pokud je tento příjem jen o málo nižší než mzda, kterou by jako pracovník dostával za práci, proč by pracoval? Příkladem může být člověk s minimálním vzděláním, který by v práci dostával pouze minimální mzdu. Pokud bude nezaměstnaným, postará se o něj stát, bude mít spoustu volného času, občas udělá nějakou práci načerno. Příspěvky v nezaměstnanosti jsou hranicí, pod kterou nemohou klesnout minimální mzdy. Může tak dojít k paradoxu, kdy podpora nevede k ochraně nezaměstnaných, ale naopak může zvyšovat jejich počet, protože uměle uchovává mzdy nad úroveň, kterou by jinak vytvořila nabídka a poptávka na trhu práce.

„Často diskutovaným problémem (zejména v souvislosti s implementací technologií Průmyslu 4.0) je otázka vlivu technického rozvoje na zaměstnanost. Na jedné straně je skutečností, že technický a technologický pokrok, který je úsporný, pokud jde o potřebu pracovních sil, vede ke zvýšení nezaměstnanosti. Na druhé straně má ale tento rozvoj za následek snižování nákladů, a tím i cen výrobků, což vede ke zvýšení poptávky po zboží a službách, ke zrychlení ekonomického růstu, a tím i zaměstnanosti. Podmínkou tohoto pozitivního působení technického a technologického rozvoje na výkonnost ekonomiky je aktivní vědeckotechnická politika a aktivní politika v oblasti zaměstnanosti a vzdělávání. Zvyšování poptávky, a tím i zaměstnanosti, může mít pozitivní vliv na urychlení

ekonomického růstu jen za podmínky, že zastaralá pracovní místa budou nahrazena novými pracovními příležitostmi s vyššími nároky na kvalifikaci a adekvátně tomu budou existovat také kvalifikované a mobilní pracovní síly. (Nový, Surynek; 2006)

Nezaměstnanými jsou lidé, kteří nespĺňují požadavky zaměstnavatelů. Ty jsou dalším faktorem způsobujícím nezaměstnanost. Nejčastější požadavky zaměstnavatelů jsou: odpovídající odbornost, znalost práce s počítači, jazykové znalosti, schopnost pracovat s vysokým nasazením, ochota vzdělávat se a cestovat, samostatnost v rozhodování, schopnost navrhnout a prosadit změnu, flexibilita a iniciativa, schopnost pracovat v týmu, poctivost, řidičský průkaz, speciální požadavky podle oborů.

8.2 Měření nezaměstnanosti

K měření nezaměstnanosti je nezbytné vysvětlit, koho lze považovat za nezaměstnaného. Proto je nezbytné rozdělit obyvatelstvo do svých základních skupin. První je ekonomicky aktivní obyvatelstvo, které se nazývá pracovní síla. Druhou skupinou je ekonomicky neaktivní obyvatelstvo (Pavelka, 2010).

Ekonomicky aktivní obyvatelstvo se dále člení na zaměstnané a nezaměstnané.

Zaměstnaní jsou osoby starší 15 let a mají placené zaměstnání nebo jsou zaměstnány ve vlastním podniku.

Nezaměstnaní jsou osoby starší 15-ti let, jestliže splňují tyto podmínky:

- ✓ nejsou zaměstnané nebo sebezaměstnané,
- ✓ aktivně hledají práci (např. přes úřad práce, zprostředkovatelný apod.),
- ✓ jsou schopny nastoupit do práce nejpozději do 14 dnů.

Celkové obyvatelstvo		
Ekonomicky aktivní		Ekonomicky neaktivní
Zaměstnaní	Nezaměstnaní	Penzisté, studenti, mateřská a rodičovská dovolená, apod.

Zdroj: Pavelka, T. (2010). *Makroekonomie: Základní kurz, 3. aktualizované vydání*. Vysoká škola ekonomie a managementu, vlastní úpravy

Nezaměstnanost je možné zjistit na základě dvou metod:

- ✓ první je výběrové šetření
- ✓ druhou je součet všech osob registrovaných na úřadech práce.

Výši nezaměstnanosti lze určit absolutním nebo relativním ukazatelem. Absolutní ukazatel vyjadřuje počet nezaměstnaných v ekonomice (např. 500 tis. obyvatel), zatímco relativní – míra nezaměstnanosti (u), která vyjadřuje počet

nezaměstnaných (U) jako procento z ekonomicky aktivního obyvatelstva (L = zaměstnaní a nezaměstnaní) v procentech vypočítáme podle následujícího vzorce:

$$u (\%) = U / (L + U) * 100$$

Právě z makroekonomického hlediska ekonomy zajímá míra nezaměstnanosti, neboť na základě její výše je možné určit vliv, jež má nezaměstnanost na národní ekonomiku (Kadeřábková, 2003).

8.3 Typologie nezaměstnanosti

Základní typy nezaměstnanosti jsou frikční, strukturální a cyklická.

Frikční nezaměstnanost vzniká v důsledku neustálého pohybu lidí mezi oblastmi a pracovními místy nebo v průběhu jednotlivých stádií životního cyklu. Dokonce i kdyby se ekonomika nacházela ve stavu plné zaměstnanosti, byla by zde vždy určitá fluktuace – lidé, kteří hledají zaměstnání po absolvování školy, nebo se stěhují do jiného města, ženy se mohou vracet do práce poté, co měly děti. Protože frikčně nezaměstnaní pracovníci často přecházejí z jedné práce do druhé, nebo shánějí lepší zaměstnání, má se obvykle za to, že jsou nezaměstnaní "dobrovolně".

Strukturální nezaměstnanost se objevuje tam, kde je nesoulad mezi nabídkou a poptávkou po pracovnících. Nesoulad může vzniknout proto, že se poptávka po určitém druhu práce zvyšuje, zatímco poptávka po jiném druhu se snižuje, a nabídka se ani v jednom případě nepřizpůsobuje dostatečně rychle. Díky tomu se často setkáváme s nerovnováhami u jednotlivých povolání nebo oblastí, protože určité sektory se rozvíjejí, zatímco jiné upadají. Např. v těžební oblasti, kde jsou převážně pracovníci školení pro důlní činnost, která je pro jiné obory nepoužitelná.

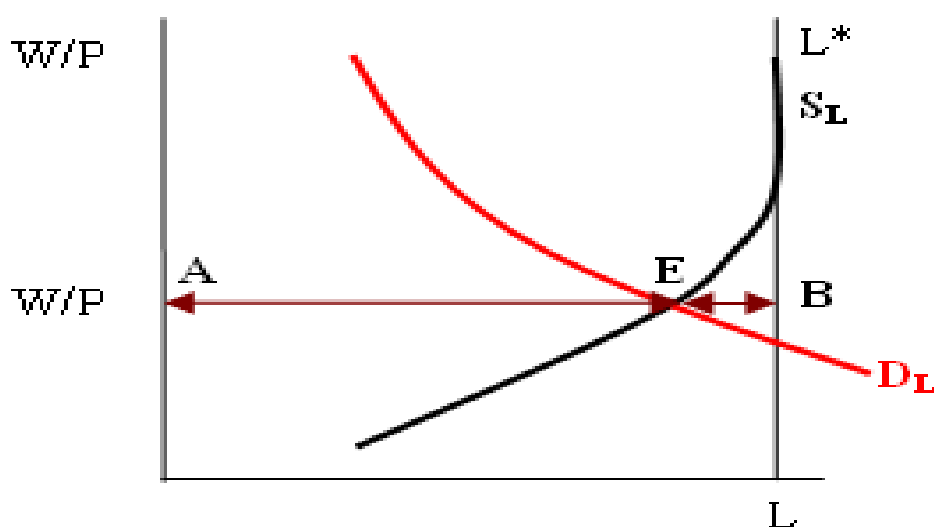
O **cyklické nezaměstnanosti** hovoříme, je-li celková poptávka po práci cyklicky snižena. Jestliže se celkové výdaje a produkt snižují, celková nezaměstnanost se zvyšuje, avšak v tzv. cyklických odvětvích více. Tento stav nastává zejména v obdobích hospodářské recese nebo krize (sestupná fáze hospodářského cyklu), pracovníci jsou obvykle propouštěni bez nároku na návrat.

Rovněž lze rozlišit nezaměstnanost **krátkodobou** (6 měs.) a **dlouhodobou** (více než 6 měs.). Existuje rovněž skrytá nezaměstnanost v podobě osob, které se neucházejí o práci, protože ztratily naději na možnost zaměstnání získat. Tyto osoby nejsou zahrnuty do statistiky nezaměstnanosti. Specifickým typem nezaměstnanosti je zemědělské přelidnění v rozvojových zemích, které je způsobeno nedostatkem pracovních příležitostí v zemědělských odvětvích (Kadeřábková, 2003).

Dobrovolná a nedobrovolná nezaměstnanost

Dobrovolná nezaměstnanost – takto se někdy označuje frikční nezaměstnanost. Jde tedy jen o pohyb obyvatelstva mezi různými zaměstnáními. Jedná se o nezaměstnanost způsobenou dobrovolným ukončením jednoho zaměstnání a prodlevou nástupu do jiného. Tato nezaměstnanost je vyjádřena modelem pracovního trhu při pružných mzdách. Tento jev může být rovněž spojován s existencí sociální záchrané sítě. Ve státech s vyspělými sociálními systémy vzniká „nová zahálčivá třída“ v důsledku možnosti žít ze sociálních podpor.

Obrázek 8.1: Dobrovolná nezaměstnanost

Zdroj: Mach, M., & Helísek, M. (1997). *Standardy předmětů Makroekonomie I a Makroekonomie II*. Vysoká škola ekonomická v Praze.

Kde:

L* představuje velikost pracovní síly v dané ekonomice neboli ekonomicky aktivní obyvatelstvo.

W/P představuje reálnou mzdovou sazbu.

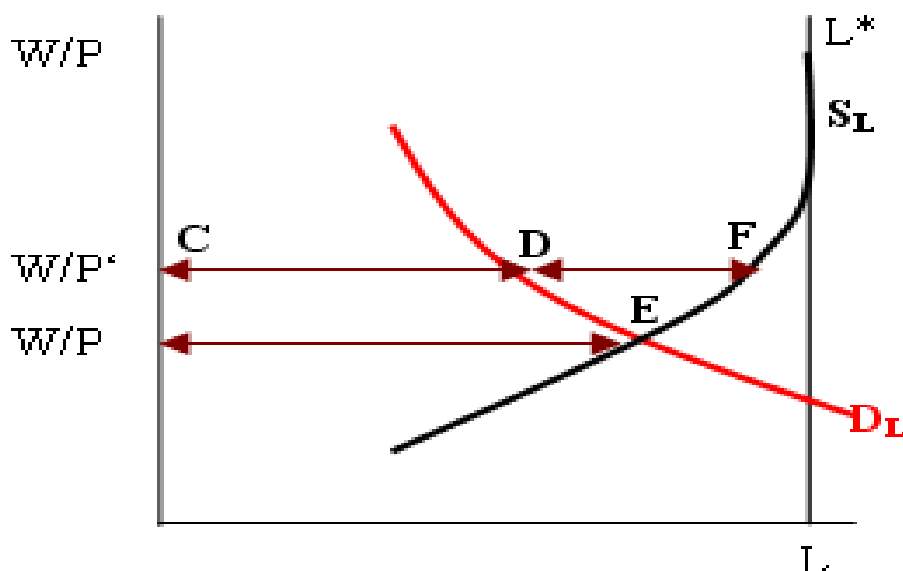
E – bod rovnováhy, kdy budou firmy najímat všechny pracovníky, kteří při této reálné mzdové sazbě chtějí pracovat.

AE – úsečka představující zaměstnanost.

EB – úsečka představující část ekonomicky aktivního obyvatelstva, která by pracovala, ale pouze při vyšších reálných mzdových sazbách. Tato úsečka ve své podstatě znázorňuje dobrovolnou nezaměstnanost.

Nedobrovolná nezaměstnanost – se definuje jako cyklická nezaměstnanost, která je podmíněna nepružností mezd směrem dolů, při této nezaměstnanosti neexistují volná pracovní místa. Vzniká důsledkem nepřizpůsobení mezd nové situaci na trhu práce.

Obrázek 8.2: Nedobrovolná nezaměstnanost

Zdroj: Mach, M., & Helísek, M. (1997). *Standardy předmětů Makroekonomie I a Makroekonomie II*. Vysoká škola ekonomická v Praze.

Kde:

L^* představuje velikost pracovní síly v dané ekonomice neboli ekonomicky aktivní obyvatelstvo.

W/P představuje reálnou mzdovou sazbu.

E – bod rovnováhy, kdy budou firmy najímat všechny pracovníky, kteří při této reálné mzdové sazbě chtějí pracovat.

Cena práce je na úrovni W/P' a rovnovážná cena práce, která čistí trhy se nachází na úrovni W/P . V takovéto situaci je při vyšší reálné mzdové sazbě více pracovníků, kteří chtějí pracovat než kolik je pracovních příležitostí. Pracovníci, kteří jsou ochotní pracovat při W/P' se nacházejí v bodě F . Naopak pracovníci, které firmy chtějí najmout se nacházejí v bodě D . Existuje tedy nadbytek.

Úsečka CD představuje **zaměstnané pracovníky**

Úsečka DF představuje **nedobrovolně nezaměstnané pracovníky**

8.4 Plná zaměstnanost a přirozená míra nezaměstnanosti

Plná zaměstnanost neznamená nulovou výši míry nezaměstnanosti, tedy, že by nikdo nebyl zaměstnaný. Lze ji definovat jako zaměstnanost, které je dosaženo, jestliže ekonomika pracuje na hladině potenciálního produktu. Obráceně z hlediska míry nezaměstnanosti, je potenciální produkt takový, který je dosahován při tzv. přirozené míře nezaměstnanosti. Z toho vyplývá, že pokud existuje plná zaměstnanost, existuje přece jenom určitá míra nezaměstnanosti, kterou nazýváme přirozená.

V ekonomice nacházející se na svém potenciálním produktu bude vždy existovat určitý počet nezaměstnaných. Někteří lidé hledají lepší zaměstnání, studenti si hledají své první místo, některé podniky ukončují svou činnost, kdežto jiné svoji činnosti začínají či rozšiřují. Podle těchto uvedených případů ji lze zařadit do frikční a strukturální nezaměstnanosti. **Cyklická nezaměstnanost do přirozené míry nepatří.** A právě tyto dva typy nezaměstnanosti (frikční a strukturální) tvoří přirozenou míru nezaměstnanosti.

Jedná se o takovou míru, která odpovídá sezónní, frikční a strukturální nezaměstnanosti. Jestliže je cyklická nezaměstnanost nulová, ekonomika se na agregátním trhu pohybuje na úrovni potenciálního produktu. Nabývá-li tato nezaměstnanost kladných hodnot, skutečná míra nezaměstnanosti je vyšší než její přirozená míra a ekonomika se nachází pod úrovní potenciálu, v recesní produkční mezeře. A naopak, je-li cyklická nezaměstnanost záporná, skutečná míra nezaměstnanosti se nachází pod úrovní přirozené míry nezaměstnanosti a ekonomika operuje **nad úrovní potenciálu, nachází se v expanzní produkční mezeře.**

Existuje celá řada faktorů, které přirozenou míru nezaměstnanosti ovlivňují. Nejčastěji jsou uvedeny:

- ✓ Demografické změny – některé skupiny obyvatelstva mají tradičně vyšší míru nezaměstnanosti, než je průměr ve společnosti. Jedná se zejména o mladé pracovníky a ženy. Jestliže tedy do pracovní síly nastupují silné populační ročníky mladých lidí, je pravděpodobné, že přirozená míra nezaměstnanosti roste. Mladším prostě trvá déle, než si najdou práci.
- ✓ Vládní politika – vláda výrazným způsobem ovlivňuje trh práce. Jestliže např. stanoví neúměrně vysoké podpory v nezaměstnanosti, působí tak nemotivačně na ty, co hledají místo.
- ✓ Strukturální změny v ekonomice – útlumy některých odvětví a na druhé straně expanze jiných působí na výši strukturální nezaměstnanosti, která je součástí přirozené míry nezaměstnanosti (Soukup a kol., 2011).

8.5 Minimální mzda

Je nejnižší možná mzda, kterou je povinen zaměstnavatel poskytovat za práci. Plní funkci ochrannou, a to jak pro zaměstnance, tak pro zaměstnavatele.

Z nabídkové křivky práce a křivky poptávky po práci lze odvodit, že zavedením minimální mzdy se zvyšuje nezaměstnanost, a to v případě, kdy výše minimální mzdy je vyšší oproti rovnovážné mzdě. V takovém případě se lze setkat na trhu práce s jevem převisu nabídky nad poptávkou. Neboli, počet lidí, kteří jsou ochotni pracovat za minimální mzdu je vyšší, než počet lidí, které jsou firmy ochotny zaměstnat. Pokud by nebyla minimální míra nezaměstnanosti zavedena, výše mzdy by byla rovna rovnovážné mzdě a výše uvedená nezaměstnanost by neexistovala. Minimální mzda se jeví ekonomicky neefektivní. Proč vláda tedy minimální mzdu stanovuje? Minimální mzda se dotýká na trhu práce zejména pracovníků s nízkou kvalifikací a uměle je rozčleňuje do dvou skupin. První skupinu tvoří ti pracovníci, kteří za minimální mzdu pracují a zároveň jsou na tom lépe, než kdyby minimální mzda zavedena nebyla. Pracovníci druhé skupiny se však ocitají mimo trh práce (Frank, Bernanke, 2003). Minimální mzda plní dvě základní funkce:

- ✓ sociálně-ochrannou
- ✓ ekonomicko-kriteriální (Nový, Surynek; 2006).

Sociálně ochranná funkce minimální mzdy napomáhá jednak zaměstnancům, aby měli zaručenou skromnou hmotnou spotřebu, a jednak zaměstnavatelům, aby jim byla zachována určitá mzdová konkurenceschopnost. Funkce ekonomicko-kriteriální souvisí s motivací občanů pracovat a pobírat tak mzdu, než žít ze sociálních příjmů. Pro zaměstnavatele je minimální mzda nejnižší možnou úrovní nákladů na mzdy zaměstnancům.

Vedle minimální mzdy můžeme nalézt ještě zaručenou mzdu, která je odvozena od složitosti, odpovědnosti a namáhavosti vykonávaných prací. Minimální mzda je na úrovni Evropské unie zcela v kompetenci členských států. Státy Evropské unie, které mají zavedenou minimální mzdu, lze rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří 20 členských zemí, ve kterých je minimální mzda stanovena zákonem. Druhou skupinu tvoří státy Evropské unie, ve kterých je minimální mzda založena kolektivními smlouvami, které stanoví minimální mzdu podle odvětví, odborů či podle profesních struktur. Do této skupiny spadá Německo, Itálie, Rakousko, Finsko a Švédsko (Nový, Surynek; 2006).

8.6 Ekonomické dopady nezaměstnanosti

Nezaměstnanost logicky znamená plýtvání zdroji, které má ekonomika k dispozici. Jestliže je míra nezaměstnanosti vyšší než přirozená míra nezaměstnanosti, ekonomika vyprodukuje méně, než by mohla na úrovni potenciálního produktu. Tento vztah zachycuje tzv. **Okunův zákon**. Ten říká, že **je-li skutečná míra nezaměstnanosti o 1 procentní bod nad úrovní přirozené míry nezaměstnanosti, skutečný produkt bude o 2 procentní body pod svou potenciální úrovní**. Za této situace se samozřejmě jedná pouze o celkové náklady celé společnosti. Neopominutelné jsou však i individuální ekonomické dopady jednotlivců a jejich rodin, kteří se stávají nezaměstnanými (Pavelka, 2010).

8.7 Sociální dopady nezaměstnanosti

S nezaměstnaností je často spojena celá řada sociálně – patologických jevů kriminalita, rozpad rodiny, drogová a alkoholová závislost, sebevraždy, xenofobie atd. Zmíněné jevy se sledují v rámci interdisciplinárního přístupu ekonomie se zainteresovanými společenskými vědami jako je sociologie, psychologie, kriminologie, adiktologie apod. Tato negativa rostou zejména s prodlužující se dobou, po kterou je člověk nezaměstnaný. V souvislosti s dobou, po kterou je člověk nezaměstnaný, je důležitým ukazatelem tzv. dlouhodobá nezaměstnanost. Dlouhodobě nezaměstnaný je ten, který je nezaměstnaným jeden rok a déle. Velkým problémem dlouhodobě nezaměstnaných kromě výše uvedeného je i fakt, že dlouhodobě nezaměstnaný ztrácí své pracovní návyky. Vinou toho jsou pro zaměstnavatele málo atraktivní a jejich šance nalézt nové místo je tím ještě více ztížena (Nový, Surynek; 2006).

8.8 Politika zaměstnanosti

Vláda používá dva základní typy opatření souvisejících s nezaměstnaností. Jedná se o **pasivní a aktivní politiku zaměstnanosti**. Pasivní politika zaměstnanosti je **vlastně pouhé tlumení dopadů nezaměstnanosti v podobě podpor v nezaměstnanosti**. Aktivní politika zaměstnanosti je pak zaměřena na **vytváření nových pracovních míst, na zvýšení flexibility pracovní síly, na předcházení nezaměstnanosti** (Pavelka, 2010). Na příkladu České republiky představuje aktivní politika zaměstnanosti podobu rekvalifikací, společensky účelových pracovních míst, absolventských a praktikantských míst, veřejně prospěšných míst, chráněných dílen atd. Jestliže je ekonomika postižena cyklickou nezaměstnaností, existuje vedle výše uvedených opatření aktivní politika zaměstnanosti, možnost i využít expanzivní fiskální a monetární politiku.

8.9 Otázky

1. Kterým z níže uvedených opatření může vláda zvýšit přirozenou míru nezaměstnanosti:
 - a) zavedením podpor pro absolventská místa
 - b) zvýšením informovanosti o volných pracovních místech prostřednictvím úřadů práce
 - c) zvýšením podpor v nezaměstnanosti
 - d) snížením podpor v nezaměstnanosti.
2. Který z níže uvedených typů nezaměstnanosti má největší vliv na významné regionální rozdíly ve výši míry nezaměstnanosti:
 - a) frikční nezaměstnanost
 - b) dobrovolná nezaměstnanost
 - c) strukturální nezaměstnanost
 - d) cyklická nezaměstnanost.
3. Míra nezaměstnanosti (v %) se vypočte jako:
 - a) podíl nezaměstnaných a ekonomicky aktivních obyvatel, a to celé násobeno 100
 - b) podíl nezaměstnaných a pracovní síly, a to celé násobeno stem
 - c) podíl nezaměstnaných a součtu zaměstnaných a nezaměstnaných, a to celé násobeno stem
 - d) platí a, b, c současně.

8.10 Příklady

1. Ve sledované ekonomice jsou k dispozici následující údaje: celkový počet obyvatelstva 12 mil. lidí, nezaměstnaných je 580 tis, studentů je 300 tis., počet zaměstnaných je 6 mil. Vypočtete:
 - a) počet ekonomicky neaktivních obyvatel
 - b) míru nezaměstnanosti
2. Zjistěte náklady cyklické nezaměstnanosti v podobě odchylky Y od Y^* , když $u = 10\%$, $u^* = 5\%$, $Y^* = 1000$ mld.
3. Náklady cyklické nezaměstnanosti v podobě odchylky skutečně vytvořeného produktu od potenciálního produktu činí 10%. Jaká je

skutečná míra nezaměstnanosti, jestliže přirozená míra nezaměstnanosti je 4 %.

4. V dané ekonomice byly zjištěny následující údaje: ekonomicky aktivní obyvatelstvo: 780 tis.; celkový počet obyvatelstva 1,2 mil.; počet zaměstnaných 600 tis., počet dospělého obyvatelstva: 1 mil. Vypočtete:
- počet nezaměstnaných
 - míru nezaměstnanosti.

Shrnutí kapitoly

- *Nezaměstnaným* nazveme jen toho, kdo nemá práci a nějakou si hledá.
- *Frikční nezaměstnanost* vzniká proto, že lidé, kteří opustili původní zaměstnání, si nějakou dobu hledají nové místo.
- *Strukturální nezaměstnanost* vzniká v důsledku strukturálních změn, kdy se některá odvětví zmenšují a jiná naopak expandují.
- *Cyklická nezaměstnanost* vzniká, když klesá poptávka v celé ekonomice. Důsledkem je pokles poptávky po práci ve všech odvětvích.
- *Dobrovolná nezaměstnanost* je taková nezaměstnanost, kdy nezaměstnaný hledá práci, ovšem za vyšší mzdu, než která na trhu práce převládá. Výše a průměrná délka trvání dobrovolné nezaměstnanosti je tím větší, čím větší jsou podpory v nezaměstnanosti a další sociální dávky, z nichž mohou nezaměstnaní žít.
- *Nedobrovolná nezaměstnanost* je taková nezaměstnanost, kdy nezaměstnaní hledají práci za takovou mzdu, která na trhu práce převládá, avšak nemohou ji najít. Příčinou nedobrovolné nezaměstnanosti jsou překážky bránící poklesu mezd. K nim patří odpor odborů proti snižování mezd. Příčinou nedobrovolné nezaměstnanosti se může stát i *uzákoněná minimální mzda*, a to zejména u málo kvalifikovaných profesí, kde bývají mzdy nízké.

Klíčové pojmy

Nezaměstnanost
Okunův zákon
Politika zaměstnanosti
Typologie nezaměstnanosti
Ukazatelé nezaměstnanosti

Doporučené rozšiřující materiály

- Frank, R.H., Bernanke, B.S. (2003). *Ekonomie*. Praha: Grada Publishing a.s.
- Kadeřábková, A. (2003). *Základy makroekonomické analýzy*. Praha: LINDE
- Mach, M., & Helísek, M. (1997). *Standardy předmětů Makroekonomie I a Makroekonomie II*. Vysoká škola ekonomická v Praze.
- Nový, I., & Surynek, A. (2006). *Sociologie pro ekonomy a manažery-2. přepracované a rozšířené vydání*. Grada Publishing as.
- Pavelka, T. (2010). *Makroekonomie: Základní kurz, 3. aktualizované vydání*. Vysoká škola ekonomie a managementu.
- Rusmichová, L., Soukup J. a kolektiv. (2002). *Makroekonomie základní kurs*. Slaný: MELANDRIUM.
- Soukup, J., Pavelka, T., Pošta, V., & Neset, P. (2018). *Makroekonomie*. Management press.

9 Zahraniční obchod, měnový kurz

Zahraniční obchod je směna zboží či služeb různých subjektů určitého státu v rámci celého světového hospodářství. Míru zapojení státu (jeho ekonomiky) do mezinárodního obchodu označujeme jako otevřenost ekonomiky nebo uzavřenost ekonomiky.

Měnový kurz – je vzájemný poměr mezi hodnotami různých peněžních jednotek neboli poměr, v jakém se různé měny mezi sebou směňují. Vznik měnových kurzů zapříčinil mezinárodní obchod, a to, protože při obchodu mezi zeměmi není možné používat pouze jedné měnové jednotky jedné země. Měnový kurz je určen na měnovém trhu bodem, v němž se nabídka dané měny střetla s poptávkou po dané měně.

Cíle kapitoly

- Podstata a důvody zahraničního obchodu.
- Absolutní a komparativní výhody
- Podstata měnového kurzu – jeho apreciacie a depreciace.

9.1 Zahraniční obchod

9.1.1 Podstata zahraničního obchodu

Zahraniční obchod – je směna zboží či služeb různých subjektů určitého státu v rámci celého světového hospodářství. Míru zapojení státu (jeho ekonomiky) do mezinárodního obchodu označujeme jako otevřenost ekonomiky nebo uzavřenost ekonomiky. Míru otevřenosti ekonomiky je možné nejlépe vyjádřit jako podíl vývozu a dovozu (obratu ZO) na GNP v %. Základem teorie mezinárodního obchodu je existence absolutních a komparativních výhod (Kadeřábková, 2003).

Důvody zahraničního obchodu:

- 1) **odlišnost výrobních podmínek** – jednotlivé země jsou odlišně vybaveny přírodními zdroji, leží v odlišných klimatických a geografických podmínkách, rozdíly v kvalitě lidských zdrojů a kvalitě a technické úrovni výrobků.
- 2) **klesající náklady z velkovýroby (rostoucí výnosy z rozsahu)** – v různých zemích jsou různé statky vyráběny s odlišnými náklady. Při specializaci země s nízkými náklady na výrobu určitého statku dochází při výrobě ve velkém

9 ZAHRANIČNÍ OBCHOD, MĚNOVÝ KURZ

k úsporám z rozsahu (průměrné výrobní náklady se zvyšováním objemu výroby klesají).

- 3) **rozdíly ve spotřebitelském vkusu** – obyvatelé různých států mají odlišné preference ve spotřebě (Pavelka, 2010).

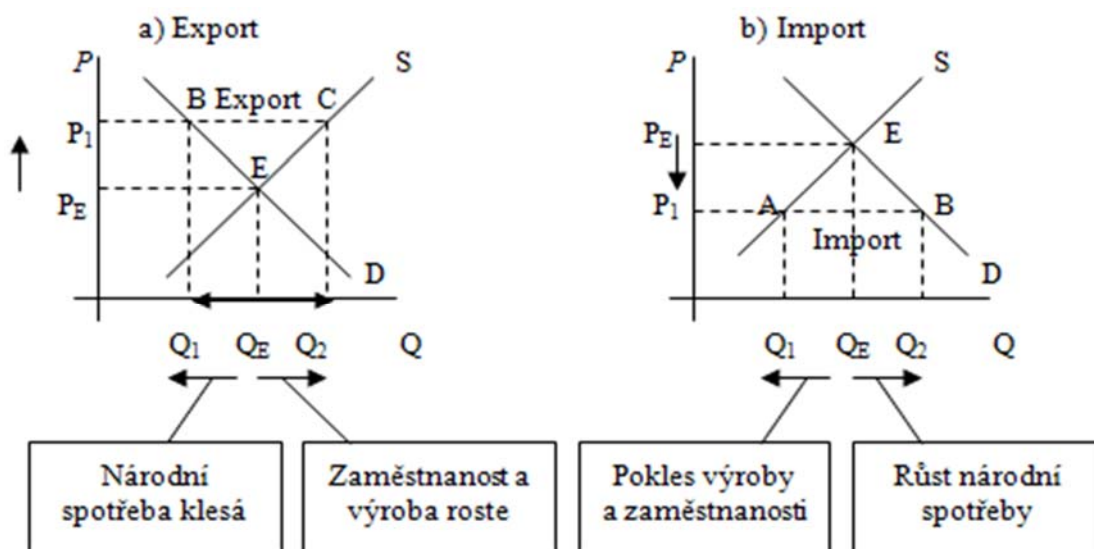
Typy mezinárodního obchodu:

- 1) **bilaterální (dvojstranný)** – obchod pouze mezi dvěma zeměmi.
- 2) **trilaterální (trojstranný)** – vzájemný obchod mezi třemi zeměmi.
- 3) **multilaterální (mnohostranný)** – obchod mezi velkým počtem zemí.

9.2 Projevy zahraničního obchodu na ekonomické procesy

Projevy zahraničního obchodu (export, import) na ekonomické procesy charakterizuje níže uvedený graf.

Obrázek 9.1: Mezinárodní obchod

Zdroj: Rusmichová, L., Soukup J. a kolektiv. (2002). *Makroekonomie základní kurs*. Slaný: MELANDRIUM

Interpretace grafu:

a) export - jestliže se uzavřená ekonomika otevře zahraničnímu obchodu, zvýší se v důsledku vývozu ceny z P_e na P_1 a výrobci vyrábějí a nabízejí více statků o rozdíl

$Q_e - Q_2$. Zvýšení ceny ovšem vyvolá snížení spotřeby z původního Q_e na Q_1 , a tak na domácím trhu se ustaluje rovnováha v bodě B. Výrobci však nabízejí celkové množství statků znázorněné bodem C, proto je množství B-C vyvezeno.

b) import - v důsledku dovozu může cena na národním trhu klesnout z P_e na P_1 . Potom klesá i výroba a zaměstnanost, současně ovšem roste spotřeba dovážených statků. Domácí výroba se ustaluje na úrovni znázorněné bodem A a spotřeba dosahuje bodu B, a tudíž se do ekonomiky dováží množství statků B - A.

Teorie absolutních a komparativních výhod

Absolutní výhody

Za hlavní motiv ovlivňující zaměření zahraničního obchodu byla po dlouhé období považována realizace absolutních výhod. Tento princip opírající se o rozdíly v absolutních nákladech práce formuloval klasik ekonomické teorie Adam Smith.

Schopnost jedné národní ekonomiky (země) vyrábět určitý výrobek efektivněji, oproti ostatním ekonomikám, nazývá absolutní výhodou. Díky vyšší produktivitě práce a nižším nákladům dosahuje tato země nižších cen. Pokud jedna ze zemí má v určité komoditě nižší jednotkové náklady práce než ve zbývajících zemích, má ve výrobě této komodity absolutní výhodu. Pro všechny další státy je ekonomičtější tyto produkty dovážet ze země, která je vyrábí nejlevněji. Domácí výroba totiž bude vždy dražší, což znamená, že na ni bude zapotřebí více výrobních faktorů – vlastních domácích zdrojů (Pavelka, 2010).

Může-li národní ekonomika vyrábět určité zboží s absolutně nižšími náklady nežli jiné, lze potom konstatovat, že má ve výrobě tohoto produktu absolutní výhodu a je ekonomicky žádoucí se na výrobu tohoto zboží zaměřit. Při specializaci jsou využívány zdroje, které se uvolnily ve výroбах poté, co je jednotlivé země opustily. Užší zaměření výroby se projeví růstem produktu. Mezinárodní směna umožní vyšší úroveň spotřeby. U produktu, na jehož výrobu se země specializují, si uchovají úroveň dosavadní spotřeby, u druhého produktu se spotřeba zvýší. Adam Smith, zakladatel moderní ekonomie, tvrdí, že aby byl obchod oboustranně výhodný, každá země by měla mít u některého ze směňovaných produktů absolutně nižší náklady. I když je absolutní výhoda jen na straně jedné země ve všech směňovaných produktech, je možné při mezinárodní směně dosáhnout výrazného efektu.

Ve zmíněném duchu lze uvažovat o dvou národních ekonomikách – A a B, které produkují tentýž základní sortiment v podobě výrobků X a Y. Denní produkce v ekonomice A je u výrobku X vyšší, výroba je produktivnější a země A tak produkuje výrobek X levněji. Proto se bude specializovat na jeho výrobu. Země B dosahuje naopak vyšší výkonnosti u výrobku Y, a proto se bude specializovat na jeho výrobu. Při specializaci jsou využívány zdroje, které se uvolnily ve výroбах, poté co je jednotlivé země opustily. Užší zaměření výroby se projeví růstem produktu. Mezinárodní směna umožní vyšší úroveň spotřeby. U produktu, na jehož výrobu se země specializují, si uchovají úroveň dosavadní spotřeby, u druhého produktu se

spotřeba zvýší. Podle A. Smithe oboustranně výhodný obchod vyžaduje, aby každá země u některého ze směňovaných výrobků měla absolutně nižší náklady. Efektu z mezinárodní směny je však možno dosáhnout i v případech, kdy absolutní výhoda je na straně jedné země ve všech směňovaných produktech.

Komparativní výhody

Smithovy úvahy, ve kterých vycházel z teorie absolutních výhod, překonal David Ricardo, když definoval zákon komparativních výhod. Tím klasickou teorii mezinárodního obchodu rozvinul a současně dokázal, že schopnosti a možnosti mezinárodního obchodování jsou mnohem širší, než se domníval Adam Smith. Pro mezinárodní obchod existují ekonomické a hospodářské důvody i v tom případě, když má jedna ze zemí, většinou vysoce rozvinutá, absolutní výhodu při výrobě všech produktů, pokud se ostatní státy soustředí na výrobu té komodity, která je pro každý stát relativně levnější. Pro vyspělý stát, který dosahuje u všech vyráběných komodit absolutní výhodu, je žádoucí soustředit se a vyrábět ten výrobek, u kterého v porovnání s dalšími státy dosahuje co největší absolutní výhody a další komodity, u kterých ale také vykazuje absolutní výhodu, dovážet z jiných zemí. Tím na jedné straně umožní jiné zemi také něco exportovat a získat tak devizové prostředky na úhradu zboží nakupovaného v zahraničí, a na straně druhé si uvolní zdroje, které potřebuje k výrobě nejefektivnějšího, a tudíž nejlukrativnějšího výrobku. Tento vyspělý stát tak dosáhne komparativní – srovnávací výhodu a potěšen bude i méně rozvinutý stát, který si mezinárodním obchodováním taky hospodářsky pomohl (Kadeřábková, 2003).

Komparativní výhodu lze charakterizovat jako poměrnou, srovnávací výhodu. Souvisí s omezeností zdrojů (tzv. hranicí produkčních možností) každé země. O komparativních výhodách lze hovořit za předpokladu, že se každá národní ekonomika specializuje na výrobu a vývoz těch statků, které může vyrábět s relativně nižšími náklady (kde je relativně efektivnější než jiné země), a naopak dováží ty statky, které vyrábí s relativně vyššími náklady (kde je relativně méně efektivní než jiné země). Komparativní výhody tak umožňují rozvoj mezinárodního obchodu mezi zeměmi s různou úrovní vyspělosti (Pavelka, 2010).

Ukázkový příklad – absolutní a komparativní výhody

Předpokládejte existenci dvou zemí České republiky a Slovenska. Každá z těchto zemí vyrábí dva produkty: cukr a boty. Čísla v tabulce vyjadřují potřebu pracovních jednotek k výrobě jedné jednotky (kg, pár) konkrétního produktu ve sledovaných zemích.

	Cukr	Boty
Česká republika	8	16
Slovensko	5	15

- a) zjistěte rozdělení absolutních výhod
- b) zjistěte rozdělení komparativních výhod

9.3 Měnový kurz

Měnový kurz silně ovlivňuje mezinárodní směnu statků a služeb, ale i přesuny kapitálu mezi jednotlivými státy. Měnový kurz udává, v jakém poměru jsou měny dvou států směňovány. Pro výši měnového kurzu již není podstatný objem obchodu se statky a službami, ale zejména pohyb mezinárodního kapitálu. Ten lze samozřejmě ovlivnit celou škálou opatření (Soukup a kol., 2018).

Nominální **měnový kurz** je cena jedné měny vyjádřená v jednotkách měny jiné. Obvykle se udává jako poměr domácí měny ku měně zahraniční. Zkráceně se někdy používá např. kurz dolaru je 19,50 – to znamená, že měnový kurz české koruny k americkému dolaru je **19,50 Kč** za 1 **USD** (Pavelka, 2010).

Měnový kurz je závislý především na vývoji nabídky a poptávky na tomto trhu. Nabídka a poptávka jsou z krátkodobého hlediska závislé na importu a exportu. Dovozci zboží ze zahraničí přispívají k vytvoření nabídky korun a zároveň vytváří poptávku po měnách zahraničních. Vývoz českého zboží a služeb způsobuje nabídku zahraničních měn a vývozci naopak vytváří poptávku po českých korunách. Dále je nabídka a poptávka závislá na mezinárodních transakcích, spekulacích na devizovém trhu. Rovnovážený měnový kurz se stanovuje stejně jako na kterémkoliv jiném trhu. K apreciaci dochází v případě, kdy je poptávka vyšší než nabídka. Tedy dochází k zhodnocení vůči zahraničním měnám. V opačném případě, tedy když nabídka po domácí měně vzroste a převyšuje poptávku, mluvíme o znehodnocení domácí měny vůči zahraničním měnám (Pavelka, 2010).

Při nákupu či prodeji zahraniční měny se prodávající i kupující setkává s kurzovým lístkem, který je rozdělen na devizy a valuty. Devizy jsou bezhotovostní forma

peněz, valuty jsou hotovostní forma. Jestliže je například potřebné nakoupit eura na dovolenou, či prodat eura, která zbyla po dovolené, řídíme se kurzem valut. Jestliže se přeměňuje účet vedený v korunách na účet vedený v eurech (nebo naopak) použije se kurz devizy.

9.4 Otázky

- Existují-li pouze dvě země a dvě komodity, mezinárodní směnný poměr musí být vždy:
 - 1 : 1
 - přesně v polovině intervalu daného národními směnnými poměry
 - někde v intervalu daného národními směnnými poměry
 - musí být mimo interval daný národními směnnými poměry.
- Apresiasi domácí měny povede za jinak stejných podmínek v delším období k současnému:
 - růstu exportu a poklesu importu
 - poklesu exportu a poklesu importu
 - poklesu exportu a růstu importu
 - růstu exportu a růstu importu.
- Znehodnocení domácí měny povede za jinak stejných podmínek v delším období k současnému:
 - růstu exportu a poklesu importu
 - poklesu exportu a poklesu importu
 - poklesu exportu a růstu importu
 - růstu exportu a růstu importu.
- Změna nominálního kurzu Kč/EUR, konkrétně posílení Koruny bude znamenat:
 - pozitivní zpráva pro zahraniční turisty přijíždějící do ČR
 - negativní zpráva pro importéry
 - pozitivní zpráva pro exportéry
 - neplatí žádná z navržených
 - negativní zpráva pro exportéry.

9.5 Příklady

1. V tabulce jsou uvedeny údaje o potřebě hodin práce k výrobě jedné jednotky zboží:

	Zboží 1	Zboží 2
Země A	X1	15
Země B	20	X2

Doplňte tabulku tak, aby:

- Země A měla absolutní výhodu u obou zboží
 - Země B měla absolutní výhodu u zboží 2
 - Mezi zeměmi nemohl probíhat mezinárodní obchod na základě absolutních a komparativních výhod.
2. Země Targa potřebuje na výrobu jednotky komodity A 50 a na B 20 hodin práce. Země Vegas potřebuje na výrobu jednotky komodity A 100 a na B 35 hodin práce. Uvažujte volný obchod, nulové dopravní náklady a jinak stejné podmínky.
- země Targa vykazuje komparativní výhodu u komodity B a země Vegas vykazuje komparativní výhodu u komodity A
 - země Targa vykazuje komparativní výhodu u komodity A a země Vegas vykazuje komparativní výhodu u komodity B
 - jiná odpověď
 - země Targa vykazuje komparativní výhodu u obou komodit
 - země Targa vykazuje absolutní nevýhodu u obou komodit.
3. Než bylo zavedeno Euro, měl český investor k dispozici 1 mil Kč. Rozhodoval se, zda je na účet v české bance, nebo přemění na slovenské koruny a uloží ve slovenské bance. Aktuální měnový kurz 78 CZK/100 SKK. V české bance by dostal úrok 3 %, na Slovensku 6 %. Za rok se očekává kurz 80 CZK/100 SKK. Jak se český investor rozhodne a proč?
4. Měnový kurz koruny se změnil z 24 Kč/1 USD na 26,40 Kč/USD. Změna měnového kurzu znamená

Shrnutí kapitoly

Měnový kurz je vzájemný poměr mezi hodnotami různých peněžních jednotek neboli poměr, v jakém se různé měny mezi sebou směňují. Vznik měnových kurzů zapříčinil mezinárodní obchod, a to protože při obchodu mezi zeměmi není možné používat pouze jedné měnové jednotky jedné země. Měnový kurz je určen na měnovém trhu bodem, v němž se nabídka dané měny střetla s poptávkou po dané měně.

Klíčové pojmy

Absolutní výhoda
Apreciace měnového kurzu
Depreciace měnového kurzu
Komparativní výhoda
Zahraniční obchod

Doporučené rozšiřující materiály

Kadeřábková, A. (2003). *Základy makroekonomické analýzy*. Praha: LINDE.
Pačesová, H. (2011). *Kapitoly z makroekonomie*. Praha: BIVŠ.
Pavelka, T. (2010). *Makroekonomie: Základní kurz, 3. aktualizované vydání*. Vysoká škola ekonomie a managementu.
Rusmichová, L., Soukup J. a kolektiv. (2002). *Makroekonomie základní kurs*. Slaný: MELANDRIUM.
Soukup, J., Pavelka, T., Pošta, V., & Neseť, P. (2018). *Makroekonomie*. Management press.

10 Fiskální politika

V nejobecnější rovině bývá fiskální politika definována jako vědomé využívání veřejných financí (zejména státního rozpočtu) k dosažení stanovených cílů – především pak udržení vyváženého ekonomického růstu, nízké míry nezaměstnanosti a za poslední desetiletí i snižování veřejného dluhu. Nositelem fiskální politiky je vláda.

Cíle kapitoly

- Seznámit stručně s veřejnými rozpočty
- Poznat základní formy fiskální politiky
- Vyhodnotit krátkodobé a dlouhodobé efekty fiskální politiky
- Poznat vliv daní na ekonomiku

10.1 Pojetí fiskální politiky

Fiskální politika znamená ovlivňování ekonomiky prostřednictvím veřejných rozpočtů – a to jak prostřednictvím příjmové, tak výdajové stránky. Cílem je zajistit makroekonomickou stabilitu – zejména stabilní ekonomický růst, nízkou nezaměstnanost, stabilní cenovou hladinu. V nejobecnější rovině můžeme fiskální politiku definovat jako jeden ze základních nástrojů státní intervence do národního hospodářství. Jejím prostřednictvím tedy stát, jakožto jeden ze subjektů moderních tržních ekonomik, zasahuje do svého hospodářství, a tudíž realizuje svou hospodářskou politiku. V nejobecnější rovině bývá fiskální politika, označována též jako rozpočtová, definována jako vědomé využívání veřejných financí (státního rozpočtu) k dosažení stanovených cílů – především pak *udržení vyváženého ekonomického růstu, nízké míry nezaměstnanosti* a jak uvádí J. Peková v posledních desetiletích i *snižování veřejného dluhu*.

Fiskální politika se začala formovat od 30. let minulého století v souvislosti s využitím stabilizační funkce veřejných financí a velkou hospodářskou krizí. **Teoretické základy** fiskální politiky plně položil J. M. Keynes a o její využití v hospodářské praxi se potom zhruba o deset let později zasloužil J. Tinbergen aplikací dynamických modelů při zkoumání ekonomických procesů. Tradiční koncepce fiskální politiky, založená na aktivním pojetí veřejných financí staví tedy zcela na keynesiánské filozofii. Keynesiánské předpoklady fiskální politiky jsou: potřeba státních zásahů do ekonomiky (v první řadě aktivní stabilizační politiky); prioritní postavení dosažení optimální míry využití kapacit a zaměstnanosti mezi základními makroekonomickými cíli; a prioritní úloha výdajů státního rozpočtu ve

stabilizační hospodářské politice – prioritace významu poptávkové strany (odtud označení poptávková politika).

10.2 Funkce, cíle a nástroje fiskální politiky

Fiskální politika představuje součást hospodářské politiky státu vedle politiky monetární, důchodové, sociální, zdravotní atd., od kterých se liší *cílem* a v první řadě *nástrojem*. *Subjektem*, který ji realizuje, je potom, samozřejmě, stát (vláda, resp. ministerstvo financí). Jako nástroj (typ, chcete-li) hospodářské politiky plní fiskální (rozpočtová) politika v ekonomice v zásadě tři základní **funkce**:

- ✓ stabilizační – stabilizace ekonomického cyklu (tak, jak jsme si popsali v předchozím pododdílu),
- ✓ alokační – poskytování veřejných statků veřejným sektorem,
- ✓ redistribuční – zajištění přerozdělování důchodů.

Ve své podstatě je fiskální politika, podobně jako každá jiná, regulací vztahů, a to vztahů peněžních mezi státem a ostatními subjekty s jasným makroekonomickým cílem: jejich prostřednictvím stabilizovat vznikající výkyvy v úrovni ekonomické aktivity. Přesněji řečeno, vláda se v rámci fiskální politiky prostřednictvím veřejných financí snaží ovlivnit důchodovou situaci těchto subjektů (tj. ekonomických subjektů a obyvatel) a tím tedy i jejich spotřební a investiční chování.

Základním **cílem** fiskální politiky je stabilizace tempa ekonomického růstu, míry zaměstnanosti a vývoje výše veřejného dluhu. Současně by však fiskální politika neměla vést k tlaku na růst inflace a cenové hladiny – neměla by ovlivňovat (negativně) cíle, které jsou předmětem měnové politiky (tzn. nízká míra inflace a vyrovnanost platební bilance). To je ovšem velice obtížné, zejména když uvážíme již zmíněnou vzájemnou nekonzistenci cílů nízké nezaměstnanosti a nízké inflace.

Hlavním **nástrojem** používaným k dosažení těchto cílů, a vůbec hlavním nástrojem celé fiskální politiky, je státní rozpočet, respektive:

- ✓ změny ve struktuře jeho *příjmové stránky*,
- ✓ změny ve struktuře jeho *výdajů*,
- ✓ jeho záměrné (plánované) *saldo*, využívané pro dosažení stanoveného makroekonomického cíle.

Princip fungování těchto základních fiskálních nástrojů, jak je můžeme souhrnně označit, si podrobněji popíšeme dále. Na tomto místě prozatím prozradíme, že jejich prostřednictvím stát jakožto nositel stabilizační politiky může zásadním způsobem ovlivňovat agregátní poptávku. Fiskální politika bývá proto také někdy označována jako *poptávková politika*.

10.3 Rozpočtová soustava

Veřejné rozpočty i ostatní mimorozpočtové peněžní fondy vytvářené, rozdělované a používané na principu nevratnosti, neekvivalence a nedobrovolnosti, tvoří rozpočtovou soustavu. Na příkladu České republiky je veřejná rozpočtová soustava

chápana jako soustava peněžních fondů, zahrnující (Hamerníková, Kubátová, 2004):

- soustavu veřejných rozpočtů,
 - ✓ státní rozpočet
 - ✓ rozpočty státních fondů
 - ✓ rozpočty územní samosprávy
 - ✓ rozpočty příspěvkových organizací
 - ✓ rozpočty organizačních složek státu
 - ✓ rozpočty dobrovolných svazků obcí
- mimorozpočtové fondy
 - ✓ mimorozpočtové státní fondy
 - ✓ mimorozpočtové fondy měst, obcí a krajů
 - ✓ rozpočty zdravotních pojišťoven (fond zdravotního pojištění)
- specifické fondy, transformační fondy.

10.4 Státní rozpočet

Státní rozpočet je nejvýznamnějším rozpočtem v rozpočtové soustavě. Jednak se v něm shromažďuje největší objem rozdělovaných prostředků, podílí se na přerozdělování největší měrou a je tak nejvýznamnějším nástrojem, který může vláda použít při provádění své hospodářské politiky (Hamerníková, Kubátová, 2004).

Právě skrze státní rozpočet lze naplnit výše zmíněné funkce fiskální politiky (alokační, distribuční, stabilizační).

Na státní rozpočet lze nahlížet jako na:

- ✓ centralizovaný peněžní fond, tj. jako na rozpočtový fond, který soustřeďuje rozhodující část finančních prostředků rozpočtové soustavy,
- ✓ bilanci příjmů a výdajů státu,
- ✓ závazný finanční plán,
- ✓ nástroj rozpočtové politiky.

Podle zákona o rozpočtových pravidlech jsou ve státním rozpočtu zahrnuty finanční vztahy, které zabezpečují financování funkcí státu v rozpočtovém roce. K tomuto účelu státní rozpočet soustřeďuje rozpočtové příjmy vymezené zákonem. Zároveň je též státní rozpočet souhrnem finančních dokumentů, a to těchto: zákon o státním rozpočtu, rozpis ukazatelů státního rozpočtu, podrobné rozpočty organizačních složek státu.

Příjmy a výdaje státního rozpočtu jsou jednotně utříděny v rámci rozpočtové skladby. Rozpočtová skladba třídí příjmy a výdaje z hlediska:

- ✓ odpovědnostního,
- ✓ druhového,
- ✓ funkčního (odvětvového) (Krejdl, 2006).

Z hlediska odpovědnostního se třídí příjmy a výdaje státního rozpočtu podle kapitol. Příjmy a výdaje státního rozpočtu se člení na kapitoly, které vyjadřují okruh

působnosti a odpovědnosti ústředních orgánů státní a dalších organizačních složek státu. Rozpočet kapitoly obsahuje rozpočtové příjmy a výdaje správce kapitoly (ministerstva a ústřední orgány), příjmy a výdaje organizačních složek státu v jeho působnosti, příspěvky a dotace na reprodukci majetku příspěvkovým organizacím a odvody příspěvkových organizací v jeho působnosti. Odpovědnostní třídění je odrazem institucionálního pojetí rozpočtu a institucionálního pojetí rozpočtové soustavy (Krejdl, 2006).

Druhové třídění pak dělí příjmy a výdaje na třídy s seskupení a podseskupení položek. Druhé členění umožňuje napojit státní rozpočet na účetnictví. Jednotlivé položky se třídí např. podle toho, zda jde o inkaso či platbu, zda je to položka návratná či nenávratná, domácí či zahraniční, povinná či dobrovolná, zohledňující rozpočtovou politiku či položka řízení likvidity.

Druhové třídí všechny operace do tří základních okruhů: na příjmy, výdaje a financování. Příjmy jsou dále členěny do čtyř tříd, a to na daňové příjmy, nedaňové příjmy, kapitálové příjmy, přijaté dotace. Výdaje jsou členěny na běžné výdaje, kapitálové výdaje a na financování.

Odvětvové třídění zahrnuje dělení na skupiny, oddíly, pododdíly a paragrafy výdajů. Odvětvové třídění se týká v ČR nenávratných výdajů podle skupin či účelu, na který jsou vynakládány. Celkem existuje šest skupin, a to zemědělství a lesní hospodářství, průmyslová a ostatní odvětví hospodářství, služby pro obyvatelstvo, sociální věci a politika nezaměstnanosti, bezpečnost státu a právní ochrana, všeobecná veřejná správa a služby.

Příjmy a výdaje státního rozpočtu

Státní rozpočet představuje určité příjmy a určité výdaje. Příjmy státního rozpočtu představují:

- Daňové příjmy
 - ✓ přímé (daně z příjmu fyzických a právnických osob, majetkové daně, silniční daně, dědické a darovací daně atd.)
 - ✓ nepřímé daně (daň z přidané hodnoty a spotřební daně)
 - ✓ cla
 - ✓ sociální pojištění (důchodové pojištění, nemocenské pojištění, příspěvky na státní politiku zaměstnanosti, zdravotní pojištění atd.).
- Nedaňové příjmy
 - ✓ příjmy z dříve poskytnutých úvěrů
 - ✓ kapitálové příjmy
 - ✓ přijaté dotace.

Výdaje státního rozpočtu představují:

- Transfery domácnostem (sociální dávky atd.)
- Subvence podnikům
- Běžné a investiční výdaje jednotlivých kapitol státního rozpočtu (dopravní infrastruktura, školství, armáda, policie
- Poskytnuté dotace

- Úroky ze státního dluhu.

Saldo rozpočtu

Jestliže odečteme výdaje státního rozpočtu od jeho příjmů, získáváme saldo rozpočtu. Saldo rozpočtu může být:

- Přebytkové – příjmy státního rozpočtu jsou vyšší než jeho výdaje
- Nulové – příjmy státního rozpočtu přesně pokrývají jeho výdaje (rozpočet je vyrovnaný)
- Deficitní – výdaje státního rozpočtu převýší jeho příjmy.

10.5 Státní dluh

Jestliže vláda hospodaří s deficitem, musí si půjčovat na krytí rozdílu mezi příjmy a výdaji. Tím vlastně zvyšuje státní dluh. Prohlubování státního deficitu způsobuje růst vládního dluhu. Pokud by naopak stát hospodařil s přebytkem, mohl by tento přebytek použít na splácení státního dluhu. Jako kdokoli jiný, musí i stát svůj dluh nějak financovat. Jsou dvě možnosti: buď si stát vypůjčí, nebo bude muset zvýšit daně. Běžný občan má svůj dluh většinou v podobě bankovního úvěru. Stát si samozřejmě také může vzít úvěr, ale běžně svůj dluh financuje spíše vydáváním státních dluhopisů. Tyto dluhopisy mohou nakoupit buď soukromé subjekty daného státu, nebo ekonomické subjekty ze zahraničí anebo centrální banka daného státu. Vedle státních dluhopisů jako dlouhodobého nástroje řešení státního dluhu, může stát vydávat ještě krátkodobě pokladniční poukázky. Jak jsme si ukázali v kapitole o penězích, centrální banka nakupuje, případně i prodává vládní cenné papíry s cílem zvýšit či snížit peněžní zásobu v zemi. Pokud centrální banka nakoupí vládní dluhopisy přímo od vlády, je to stejné, jako by přímo tiskla peníze – používá se pojem, že centrální banka fonetizuje státní dluh. Nadměrné tisknutí peněz však může mít negativní dopad na inflaci a měnový kurz – extrémním případem byla německá hyperinflace po 1. světové válce. Pokud vládní dluhopisy nakoupí domácí soukromé subjekty (většinou jsou to banky či velké firmy), můžeme říci, že stát dluží sám sobě. Stát není nic imaginárního, je složen ze svých občanů. Největší problém v této souvislosti je, že stát takto de facto odčerpává finanční zdroje, které by jinak mohly použít soukromé subjekty na investice. Stát sice také může provádět investice za získané zdroje, může např. financovat stavbu infrastruktury (dálnice, železnice...). Otázkou, ale je porovnání efektivity státních a soukromých investic. Vládní dluhopisy mohou být také emitovány v cizí měně a mohou je nakoupit subjekty ze zahraničí. Aby pak, ale stát mohl svůj dluh splácet, musí někde získat zahraniční měnu. Tu získá, pokud bude mít přebytek obchodní bilance, neboli musí vyvážet více, než dováží. Vládní dluhopisy emitované v zahraniční měně se pak samozřejmě započítávají do celkového zahraničního dluhu (vedle dluhu soukromých subjektů) (Krejdl, 2006).

10.6 Veřejné rozpočty a veřejný dluh

Státní rozpočet je však jen jednou ze součástí tzv. veřejných rozpočtů. Vedle státního rozpočtu na příkladu České republiky tvoří veřejné rozpočty ještě rozpočty územně samosprávných celků (krajů, měst a obcí), rozpočty mimorozpočtových fondů (např. Fond národního majetku), rozpočty zdravotních pojišťoven atd.

Podíl výdajů veřejných rozpočtů na HDP je často vnímán jako ukazatel míry intervence a přerozdělování. Obdobně jako tvořil státní rozpočet pouze část veřejných rozpočtů, tvoří státní dluh pouze část veřejného dluhu. Podíl deficitu veřejných rozpočtů a podíl veřejného dluhu na HDP jsou důležité ukazatele i z toho důvodu, že existují meze, které nesmí být překročeny, aby Česká republika (a další členské státy Evropské unie) mohla přijmout euro měnu. Souhrnně se tyto meze nazývají Maastrichtská kritéria. Je jich více, ale co se týče deficitu veřejných rozpočtů, ten **nesmí překročit 3 % HDP a veřejný dluh musí být nižší než 60 % HDP.**

10.7 Formy fiskální politiky

Fiskální politika může nabývat v podstatě dvou forem. Jednak jsou to tzv. vestavěné stabilizátory, jednak tzv. diskreční politika.

Vestavěné stabilizátory

Vláda nemusí v reakci na cyklické výkyvy ekonomiky přijímat bezprostředně zvláštní opatření, a i přesto bude docházet k samovolnému zmírnění těchto výkyvů. To zajistí vestavěné stabilizátory, které působí v ekonomice automaticky. Jejich cílem je tedy vyrovnávat kolísání ekonomiky. Mezi vestavěné stabilizátory patří např. podpory v nezaměstnanosti a progresivní míra zdanění. Jestliže se ekonomika začne propadat do recese, roste počet nezaměstnaných. Pokud by nezaměstnaný jedinec nedostal žádné podpory v nezaměstnanosti, rapidně by klesl jeho příjem a s výrazným omezením jeho spotřebních výdajů. Ty však nedílnou významnou součástí národohospodářského produktu, který se takto snížily. Jestliže ale nezaměstnaní dostanou podpory v nezaměstnanosti, nemusí omezit tak výrazným způsobem své spotřební výdaje a díky tomu se také zmírní propad národohospodářského produktu. Podpory v nezaměstnanosti jako by omezily cyklický výkyv zespoda – recese nebude tak hluboká (Wawrosz a kol., 2012).

Pokud se naopak ekonomika dostává do fáze expanze, rostou příjmy obyvatelstva. Vyšší příjmy však znamenají v případě progresivní míry zdanění přesun do vyšších zdaňovacích pásem. Lidem tak zůstane na jejich výdaje méně, než kdyby existovala jedna sazba daně. Nižší výdaje lidí však znamenají i to, že národohospodářský

produkt nevzroste o tolik, o kolik by jinak mohl vzrůst. Progresivní míra zdanění omezila cyklický výkyv shora – expanze nebude tak výrazná.

Diskreční politika

Již zmíněné vestavěné stabilizátory směřují k omezení cyklických výkyvů ekonomiky, nemusí však vést k jejich úplnému odstranění. Vláda proto přijímá další opatření na základě svého volného rozhodování – to označujeme jako diskreční politiku. Jedná se např. o:

- ✓ Změnu daní (jejich výše, struktury) – v případě podpoření ekonomiky jejich snížení, v případě utlumení ekonomiky jejich zvýšení
- ✓ Změnu investičních výdajů (na stavbu dopravní infrastruktury, podpory výstavby bydlení apod.) – v případě podpoření ekonomiky jejich zvýšení, v případě utlumení ekonomiky jejich snížení
- ✓ Politiku zaměstnanosti (změnu v sociálních dávkách, veřejné práce atd.).

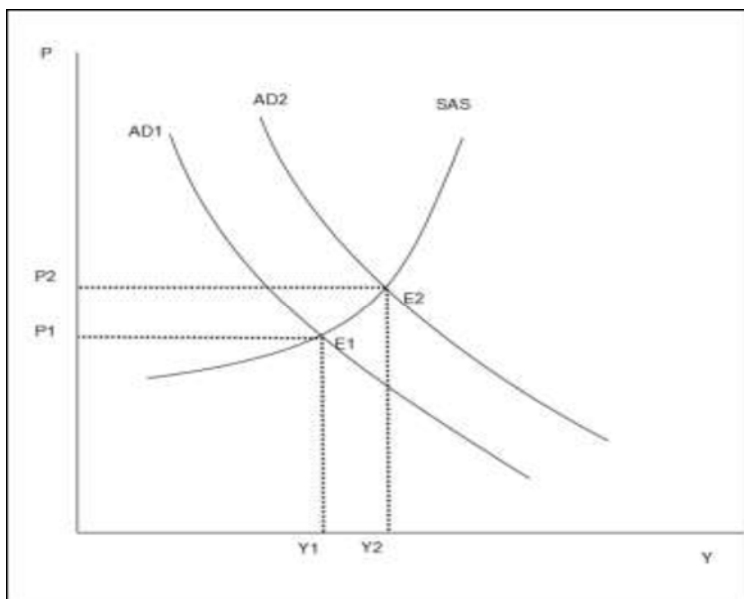
Diskreční politika může být expanzivní, jejímž cílem je podpoření ekonomiky, např. v situaci, kdy se ekonomika nachází v recesi. Nebo může být fiskální politika restriktivní a jejím cílem je utlumit ekonomiku, např. v situaci, kdy hrozí propuknutí inflace (Wawrosz a kol., 2012).

10.8 Expanzivní a restriktivní fiskální politika

Expanzivní politika

V grafu je znázorněna situace, kdy se ekonomika nachází pod svým potenciálním produktem a existuje nezaměstnanost. Vláda v této situaci může např. podpořit ekonomiku tím, že zvýší vládní výdaje. Původní rovnováha byla v bodě E_1 . Vláda nyní zvýší vládní nákupy a tím se křivka agregátní poptávky posune doprava. Jak je patrné, novým bodem rovnováhy bude bod E_2 , reálný produkt vzroste. Zvýšenou produkci musí někdo vyrobit (např. dálnice musí někdo postavit, nakoupené počítače pro úředníky musí někdo vyrobit...), proto klesá nezaměstnanost. Klesající nezaměstnanost také znamená, že v souhrnu v ekonomice vzroste disponibilní důchod, který může být věnován na spotřebu. Růst spotřeby pak může vyvolat další růst produktu, co do své podstaty se vlastně jedná o multiplikační efekty. Jak je vidět v grafu, s růstem reálného produktu roste také cenová hladina – inflace (Soukup a kol., 2018).

Obrázek 10.1: Expanzivní fiskální politika

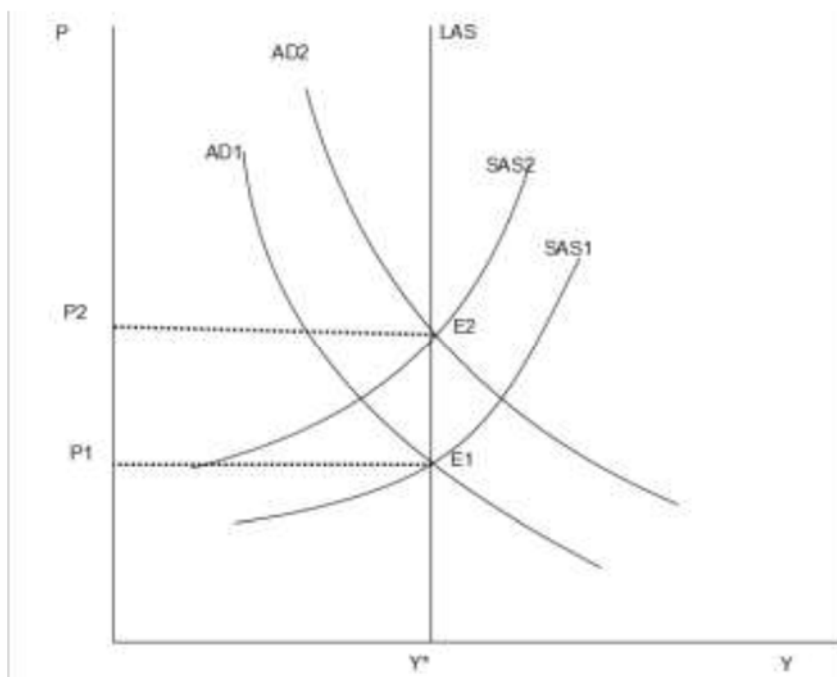

Zdroj: Mach, M., & Helísek, M. (1997). *Standardy předmětů Makroekonomie I a Makroekonomie II*. Vysoká škola ekonomická v Praze.

:

Výše popsaný růst reálného produktu a cenové hladiny však platí pouze pro krátké období. V dlouhém období bude situace odlišná, neboť dlouhodobá rovnováha se vždy nachází na potenciálním produktu. Časem zaměstnanci zjistí, že cenová hladina se zvýšila, kdežto jejich nominální mzdy se nezvýšily, případně méně než vzrostla cenová hladina. Díky tomu jim klesla reálná mzda. S tím se však zaměstnanci nebudou chtít smířit a budou požadovat nárůst nominální mzdy.

Obrázek 10.2: Expanzivní fiskální politika – dlouhé období

Zdroj: Mach, M., & Helísek, M. (1997). *Standardy předmětů Makroekonomie I a Makroekonomie II*. Vysoká škola ekonomická v Praze.

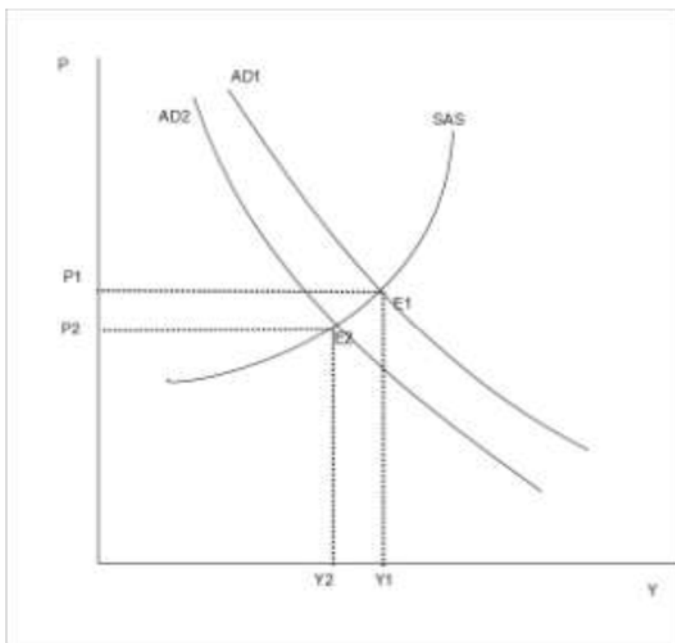
Růst nominálních mezd bude pro podnikatele znamenat růst výrobních nákladů. Křivka krátkodobé nabídky (SAS) se proto posune nahoru. Reálný produkt se díky tomu vrátí na svou dlouhodobou úroveň, na přirozenou míru nezaměstnanosti. Jediným dopadem fiskální expanze bude v dlouhém období pouze růst cenové hladiny.

Fiskální expanze může v krátkém období vést k růstu reálného produktu, k poklesu nezaměstnanosti a k růstu cenové hladiny. V dlouhém období však dojde pouze k růstu cenové hladiny.

Restriktivní politika

Snížení vládních výdajů povede k poklesu agregátní poptávky (AD – doleva). Reálný produkt klesá. Roste nezaměstnanost. Lidem klesá jejich disponibilní příjem a omezují svou spotřebu. Dochází opět k multiplikovanému poklesu reálného produktu. V krátkém období také klesá cenová hladina - inflace.

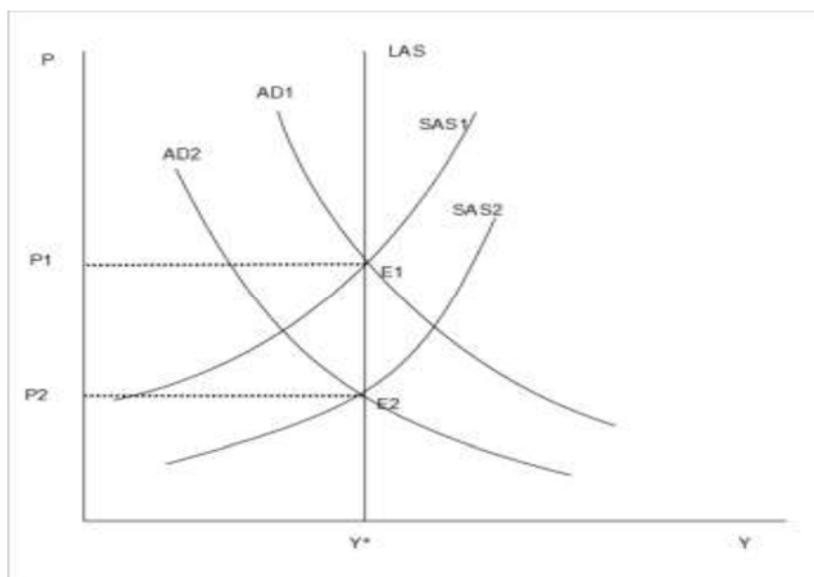
Obrázek 10.3: Restriktivní fiskální politika – krátké období

Zdroj: Mach, M., & Helísek, M. (1997). *Standardy předmětů Makroekonomie I a Makroekonomie II*. Vysoká škola ekonomická v Praze.

V dlouhém období však vlivem vysoké nezaměstnanosti klesne nominální mzda. Firmy snižují ceny svých výrobků, neboť jim klesají náklady. Křivka krátkodobé nabídky se posune dolů. Reálný produkt se vrací na svou dlouhodobou úroveň – na přirozenou míru nezaměstnanosti. Cenová hladina jako jediná klesá.

Obrázek 10.4: Restriktivní fiskální politika – dlouhé období

Zdroj: Mach, M., & Helísek, M. (1997). *Standardy předmětů Makroekonomie I a Makroekonomie II*. Vysoká škola ekonomická v Praze.

Zásadní rozdíly fiskální restrikce:

- V krátkém období povede k poklesu reálného produktu, k růstu nezaměstnanosti a k poklesu cenové hladiny.
- V dlouhém období však dojde pouze k poklesu cenové hladiny.

10.9 Skutečné, strukturální a cyklické saldo rozpočtu

Dosavadní poznání o výpočtu salda státního rozpočtu – jako rozdíl skutečné příjmů rozpočtu a skutečných výdajů. Takto vypočítané saldo se nazývá **skutečným saldem rozpočtu**.

Při podrobnějším zkoumání skutečného salda rozpočtu je nezbytné odlišení **strukturálního a cyklického salda**.

Strukturální saldo rozpočtu vzniká za předpokladu, že ekonomika pracuje na potenciálního produktu. Jeho výše (deficit, přebytek, případně vyrovnaný) zcela závisí na volném rozhodnutí vlády – výše jsme volné rozhodování vlády označili jako diskreční politiku.

Cyklické saldo rozpočtu vzniká z důvodu cyklického kolísání ekonomiky. Pokud se ekonomika nachází pod potenciálním produktem, vzroste nezaměstnanost a následně

začnou působit vestavěné stabilizátory. Ty automaticky zvýší výdaje rozpočtu a vzniká cyklický deficit. Pokud by ekonomika byla nad svým potenciálním produktem, vznikal by cyklický přebytek.

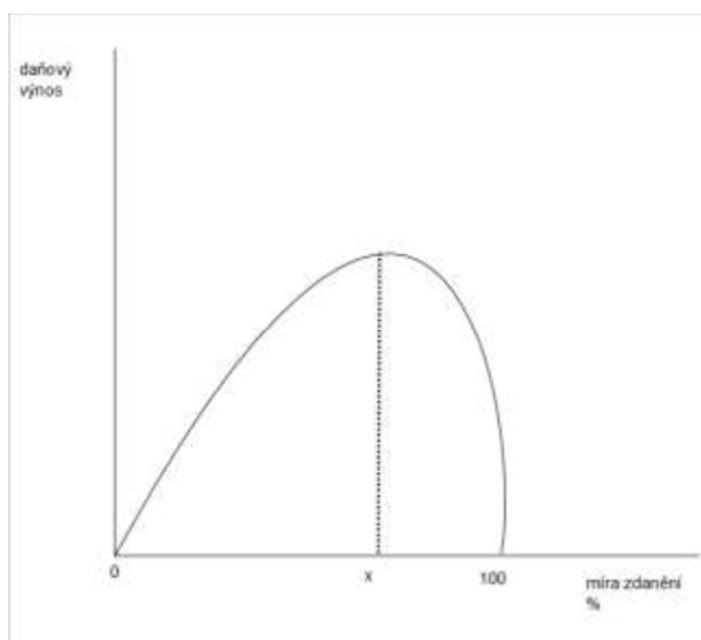
Nezbytné zapamatovat si následující vztah:

Skutečné saldo rozpočtu = strukturální saldo rozpočtu + cyklické saldo rozpočtu

10.10 Daně a Lafferova křivka

Lafferova křivka vyjadřuje závislost daňového výnosu na míře zdanění. Míru zdanění si můžeme představit jako nějakou průměrnou daňovou sazbu v ekonomice. Pokud by byla míra zdanění nulová, stát by na daních nezískal nic. Pokud by byla míra zdanění 100 %, opět by stát nezískal nic. Důvod je prostý – kdo by pracoval, kdyby mu stát vše, co vydělá, sebral ve formě daní? Na obrázku je také vidět, že s růstem míry zdanění stát vydělává více, ale pouze do určité výše zdanění – bodu x. Od tohoto bodu vláda sice může zvyšovat zdanění, ale získá méně.

Obrázek 10.5: Lafferova křivka

Zdroj: Mach, M., & Helísek, M. (1997). *Standardy předmětů Makroekonomie I a Makroekonomie II*. Vysoká škola ekonomická v Praze.

Proč tomu tak je? Při vysoké míře zdanění se lidem nevyplácí pracovat a zůstávají doma. To samé platí i o firmách, jejich cílem je zisk a vysoké daně ho zmenšují. Pokud by měli možnost, určitě by majitelé své firmy přesunuli do jiných zemí, které by měly daně nízké.

Z těchto důvodů se pásmu za bodem x říká zakázaná zóna, ve které by se ekonomika neměla nikdy nacházet. Pokud by se tak stalo, je nutné, aby došlo k poklesu daňového zatížení. To podpoří ekonomickou aktivitu. Zvýšená ekonomická aktivita přispěje časem ke zvýšení daňového základu, a tím i ke zvýšení výnosu z daní. Autorem Lafferovy křivky je Američan Artur Laffer, představitel tzv. ekonomie strany nabídky, která vyzdvihovala význam nízkého daňového zatížení pro ekonomickou výkonnost. Jejich návrhy snížit daně v praxi realizovala v osmdesátých letech minulého století ve Spojených státech vláda amerického prezidenta Reagana. Razantní snížení daní, ale vedlo k proporcionálnímu poklesu daní. Kritici snižování daní tvrdili, že se americká ekonomika tehdy nenacházela v zakázané zóně.

10.11 Otázky

1. Které z níže uvedených opatření neovlivní výši salda strukturálního rozpočtu:
 - a) zvýšení vládních nákupů statků a služeb
 - b) růst objemu vyplácených podpor v nezaměstnanosti vlivem růstu počtu nezaměstnaných v recesi
 - c) snížení důchodové sazby daně
 - d) žádné z uvedených nabídek neovlivní saldo strukturálního rozpočtu.

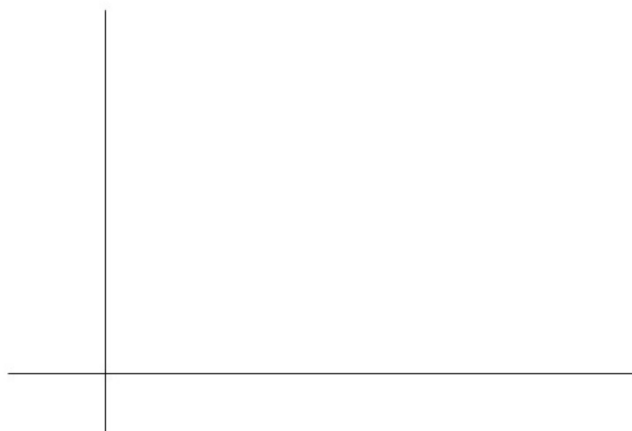
2. Které z níže uvedených opatření podniknutých vládou není příkladem expanzivní fiskální politiky:
 - a) zvýšení vládních výdajů na dopravní infrastrukturu
 - b) snížení daně z příjmu právnických osob
 - c) snížení povinné míry rezerv bank
 - d) zvýšení výdajů na školství.

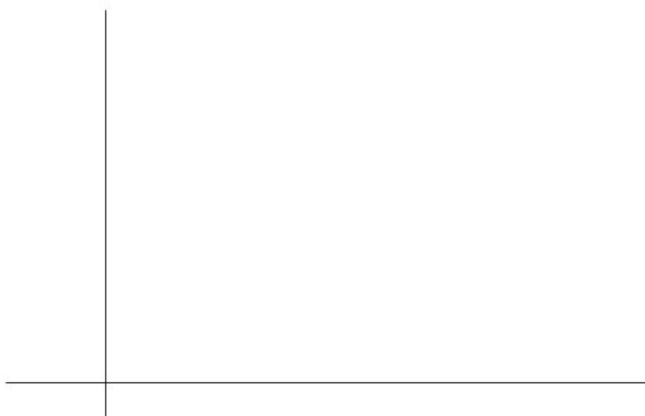
10.12 Příklady

1. Sledovaná ekonomika se nachází v recesi a byly pro ni zjištěny následující údaje: vytvořený hrubý domácí produkt je 2100, vláda vydala transferové platby 600 a za statky a služby 300. V podobě autonomních daní vláda vybrala 380. Sazba daně byla stanovena ve výši $t = 0,27$ (27 %). Potenciální produkt, který by ekonomika mohla dosáhnout je 2900. Zjistěte:
 - a) saldo skutečného rozpočtu
 - b) saldo strukturálního rozpočtu
 - c) saldo cyklického rozpočtu.

2. Graficky znázorněte: zvýšení daní z příjmů fyzických osob v krátkém období, popište osy.

3. Graficky znázorněte: zvýšení vládních výdajů na výstavbu dopravní infrastruktury v krátkém období, popište osy.

Shrnutí kapitoly

Fiskální politika znamená ovlivňování ekonomiky prostřednictvím veřejných rozpočtů, a to prostřednictvím příjmové i výdajové stránky. Jejím cílem je zajistit makroekonomickou stabilitu – zejména stabilní ekonomický růst, nízkou nezaměstnanost, stabilní cenovou hladinu. Nositelem fiskální politiky je vláda.

Klíčové pojmy

Fiskální politika
Státní rozpočet
Veřejné finance
Deficit veřejných financí
Deficit státního rozpočtu

Státní dluh
Veřejný dluh

Doporučené rozšiřující materiály

Hamerníková, B., & Kubátová, K. (2004). *Veřejné finance*. Eurolex Bohemia.

Krejdl, A. (2006). *Fiscal sustainability: definition, indicators and assessment of czech public finance sustainability*. Na Příkopě: Czech National Bank, Economic Research Department.

Mach, M., & Helísek, M. (1997). *Standardy předmětů Makroekonomie I a Makroekonomie II*. Vysoká škola ekonomická v Praze.

Pavelka, T. (2010). *Makroekonomie: Základní kurz, 3. aktualizované vydání*. Vysoká škola ekonomie a managementu.

Soukup, J., Pavelka, T., Pošta, V., & Neseť, P. (2018). *Makroekonomie*. Management press.

Wawrosz, P., Heissler, H., Helísek, M., & Mach, P. (2012). *Makroekonomie základní kurz*. Praha: VŠFS.

11 Monetární politika

Monetární (měnová) politika je jedním z druhů hospodářské politiky. Tuto politiku ve státě provádí centrální banka. Monetární politika primárně ovlivňuje ekonomiku prostřednictvím peněžního trhu. Cíle a nástroje monetární politiky se mohou v různých státech lišit v závislosti na konkrétní centrální bance a ekonomických podmínkách v dané zemi. Nicméně udržení cenové stability a podpora ekonomického růstu jsou často klíčovými cíli, které centrální banky sledují.

Monetární politika není všelék

Ben Bernanke

Cíle kapitoly

- Seznámit s funkcemi a nástroji centrální banky
- Objasnit bankovní systém
- Vysvětlit kvantitativní rovnici

11.1 Monetární (měnová politika)

Měnová politika je v ekonomice každého státu velmi důležitá a hraje ústřední roli při ovlivňování ekonomické výkonnosti a cenové stability země. **Hlavním cílem centrální banky je péče o cenovou stabilitu (tzn. inflaci)**. Centrální banka dále pečuje o finanční stabilitu a o bezpečné fungování finančního systému ve státě. Pokud tím není dotčen její hlavní cíl, podporuje v ČR obecnou hospodářskou politiku vlády vedoucí k udržitelnému hospodářskému růstu (ČNB 2023). V posledních letech díky mnoha otřesům na finančních trzích nabyla na významu **makrobezpečnostní politika** centrální banky, která má za cíl zvýšit odolnost finančního systému prostřednictvím omezování vzniku rizik.

11.1.1 Centrální banka nástroje a funkce

Funkce centrální banky jsou nejdůležitějším důvodem pro její samotnou existenci. Vzájemně se prolínají a vytvářejí tak předpoklady pro funkční finanční trh v dané zemi. Mezi **hlavní funkce** můžeme zařadit emisní funkce, dohled a regulace celého bankovního sektoru (tzn. banka bank), řídí platební styk a zúčtování mezi bankami, banka státu (veřejných institucí), reprezentuje stát navenek v oblasti měnové politiky a další.

Aby mohla centrální banka dosahovat svých cílů musí mít k dispozici nástroje monetární politiky, které lze rozdělit na přímé nástroje a nepřímé nástroje.

Přímé nástroje omezují samostatnost rozhodování bank. Mezi přímé nástroje lze zahrnout pravidla likvidity (tzn. nezbytná kapitálová přiměřenost – systém BASEL), úrokové limity, úvěrové limity, administrativní omezení přílivu peněz ze zahraničí či doporučení centrální banky.

Nepřímé nástroje plošně působící na celý bankovní systém jako celek (Rejnuš, 2014). Mezi nepřímé nástroje patří operace na volném trhu, úrokové sazby (hlavně 2T) Repo sazba viz obrázek 11.1) a povinné minimální rezervy.

Obrázek 11.1: Úrokové sazby stanovené Českou národní bankou

Aktuální měnověpolitické sazby

Název	Sazba	Platná od
2T repo sazba	7,00 %	23. 6. 2022
Diskontní sazba	6,00 %	23. 6. 2022
Lombardní sazba	8,00 %	23. 6. 2022

Zdroj: ČNB

Skladba a použití nástrojů centrálních bank je odlišná v různých zemích.

11.1.2 Bankovní systém

Bankovní systém hraje významnou roli ve finančním systému ekonomiky a v ekonomice jako celku. Bankovní systém představuje souhrn všech bankovních institucí v daném státě a uspořádání vztahů. Bankovní systém se zpravidla skládá z centrální banky, komerčních (bank) a sekundárních finančních institucí. Nejobvyklejší způsob dělení bankovního systému na jednostupňový, dvoustupňový a třístupňový.

11.1.3 Kvantitativní rovnice peněz a tvorba peněz

Kvantitativní teorie peněz zkoumá vztahy mezi množstvím peněz, rychlostí jejich obratu, cenovou hladinou a velikostí reálného produktu. Kvantitativní teorie implikuje rozhodování podle reálných veličin, reálné procesy jsou prvotní a až druhotné peněžní vztahy jsou pouze jejich odrazem (Sirůček, Džbánková, 2008).

$$M * V = P * Y_r$$

M – množství peněz v ekonomice (tzv. peněžní zásoba)

V – rychlost obratu peněz v ekonomice

P – agregátní cenová hladina

Y_r – reálný produkt

Tvorba depozitních peněz má velký vliv na celkový trh peněz. Základem je zde peněžní multiplikátor (multiplikátor depozit), který vyjadřuje vztah mezi měnovou bází a peněžní zásobou. Peněžní multiplikátor má tvar 1/r, kde r je sazba povinných minimálních rezerv.

$$\Delta D = (1/r) * \Delta R$$

ΔD – přírůstek depozitních peněz

ΔR – přírůstek rezerv v bankovním systému

r – míra povinných rezerv (PMR)

11.2 Otázky

1. Jaká instituce řídí monetární politiku v ČR a kdo je v jejím čele?
2. Jaké jsou hlavní nástroje centrální banky?
3. Jaké jsou hlavní funkce centrální banky?
4. Jaký je hlavní cíl centrální banky?
5. Jaké jsou hlavní součásti bankovního systému v ČR?
6. Jaký je vztah mezi centrální bankou a vládou?
7. Kdo řídí měnovou politiku v SR?

11.3 Příklady

1. V případě, že centrální banka bude chtít zvýšit množství peněz v ekonomice co by měla udělat? O jaký druh monetární politiky se jedná?
2. V určitém státě centrální banka uplatňuje politiku cílování inflace (cíl 2 %). Představte si, že jste guvernérem centrální banky. Co byste doporučil v případě, že inflace přesáhne 8 %.
3. Do ekonomiky se dostanou nové rezervy do bank výši 10 mld. Kč. Pokud je hodnota povinných minimálních rezerv (PMR) ve výši 2 % vypočtete o jakou hodnotu se zvýší depozita (peníze uvolněné do oběhu) v bankovním systému.
4. Zjistěte sazbu povinných minimálních rezerv (v %), jestliže změna depozit činí 500 mld., a změna nových rezerv bank je 50 mld.
5. Zjistěte nominálním HDPn, jestliže cenová rychlost oběhu peněz je výši 6 a peněžní zásoba (M) je 400 mld.
6. Vypočítejte velikost peněžní zásoby, pokud velikost reálného HDP je 200 mld, velikost cenové hladiny 1,2 a celková rychlost oběhu peněz je 8.
7. Které banky jsou v ČR dominantní na trhu a kdo je vlastní.
8. Vysvětlete, co je PRIBOR a k čemu je užitečný?

Shrnutí kapitoly

Monetární politika a fiskální politika mají rozdílné účinky a nástroje. Vhodná kombinace fiskální a monetární politiky může vyřešit řadu ekonomických problémů ekonomik a dosáhnout stanovených cílů. Tyto dvě politiky mají sice odlišné nástroje a působnosti, ale mohou spolupracovat na řešení různých ekonomických výzev, což vede k tzv. synergickému efektu.

Klíčové pojmy

Centrální banka

Úroková sazba

Povinné minimální rezervy

Pribor

Bankovní systém

Kvantitativní rovnice

Peněžní multiplikátor

Měnová politika

Zdroje

- Pavelka, T. (2006). *Makroekonomie: základní kurz*. Melandrium.
- Jurečka, V. (2010). *Makroekonomie*. Grada Publishing.
- Provazníková, R., & Volejníková, J. (2003). *Makroekonomie: cvičebnice (Vyd. 2)*. Melandrium.
- Jones, C. I. (2021). *Macroeconomics (Fifth edition)*. W.W. Norton & Company.
- Burda, M. C., & Wyplosz, C. (2017). *Macroeconomics: a European text (Seventh edition)*. Oxford University Press.
- Česká národní banka (2023). *Měnová politika*. <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika>
- Rejnuš, O. (2014). *Finanční trhy (4., aktualizované a rozšířené vydání)*. Grada Publishing.
- Sirůček, P., & Džbánková, Z. (2008). *Předchůdci neoklasické ekonomie*. E+M, č. 3, s. 23-28.
- Dornbusch, R., Fischer, S., & Startz, R. (2018). *Macroeconomics (Thirteenth edition)*. McGraw-Hill Education.

Literatura

- Brčák, J. (2012). *Česká republika ve světle ekonomických teorií*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, sro..
- Burda, M. C., & Wyplosz, C. (2017). *Macroeconomics: a European text (Seventh edition)*. Oxford University Press.
- Česká národní banka (2023). *Měnová politika*. <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika>
- Dornbusch, R., Fischer, S., & Startz, R. (2018). *Macroeconomics (Thirteenth edition)*. McGraw-Hill Education.
- Frank, R. H., Bernanke, B. S. (2003). *Ekonomie*. Grada Publishing a.s., Praha.
- Friedman, M. (1970). *The counter-revolution in monetary theory*. In *Explorations in Economic Liberalism: The Wincott Lectures (pp. 3-21)*. London: Palgrave Macmillan UK.
- Fuchs, K., & Tuleja, P. (2005). *Základy ekonomie*. Ekopress, odborné nakladatelství.
- Hamerníková, B., & Kubátová, K. (2004). *Veřejné finance*. Eurolex Bohemia.
- Helísek, M. (2004). *Základy makroekonomie. Průvodce studiem*. Vysoká škola finanční a správní.
- Heyne, P. (1991). *Ekonomický styl myšlení*. Vysoká škola ekonomická.
- Holman, R. (2011). *Ekonomie. 5. vydání*. Nakladatelství CH. Beck.
- Hronová, S., Fischer, J., Hindls, R., & Sixta, J. (2009). *Národní účetnictví. Nástroj popisu globální ekonomiky*. Nakladatelství CH. Beck.
- Jones, C. I. (2021). *Macroeconomics (Fifth edition)*. W.W. Norton & Company.
- Jurečka, V. (2010). *Makroekonomie*. Grada Publishing.
- Kadeřábková, A. (2003). *Základy makroekonomické analýzy*. Praha: LINDE
- Krejdl, A. (2006). *Fiscal sustainability: definition, indicators and assessment of czech public finance sustainability*. Na Příkopě: Czech National Bank, Economic Research Department.
- Mach, M., & Helísek, M. (1997). *Standardy předmětů Makroekonomie I a Makroekonomie II*. Vysoká škola ekonomická v Praze.
- Nový, I., & Surynek, A. (2006). *Sociologie pro ekonomy a manažery-2. přepracované a rozšířené vydání*. Grada Publishing as.
- Pačesová, H. (2011). *Kapitoly z makroekonomie*. Praha: BIVŠ.
- Pavelka, T. (2010). *Makroekonomie: Základní kurz, 3. aktualizované vydání*. Vysoká škola ekonomie a managementu.
- Provazníková, R., & Volejníková, J. (2003). *Makroekonomie: cvičebnice (Vyd. 2)*. Melandrium.

- Rejnuš, O. (2014). *Finanční trhy (4., aktualizované a rozšířené vydání)*. Grada Publishing.
- Rusmichová, L., Soukup J. a kolektiv. (2002). *Makroekonomie základní kurs*. Slaný : MELANDRIUM.
- Samuelson, P. A., & Nordhaus, W. D. (2007). *Ekonomie*. Svoboda.
- Sirůček, P., & Džbánková, Z. (2008). *Předchůdci neoklasické ekonomie*. E+M, č. 3, s. 23-28.
- Sojka, M., & Konečný, B. (2006). *Malá encyklopedie moderní ekonomie, 6. vydání*. Libri, sro, Praha.
- Soukup, J., Pavelka, T., Pošta, V., & Neset, P. (2018). *Makroekonomie*. Management press.
- Vlček, J. a kolektiv. (2005) *Ekonomie a ekonomika*. Praha: ASPI.
- Wawrosz, P., Heissler, H., Helísek, M., & Mach, P. (2012). *Makroekonomie základní kurz*. Praha: VŠFS.

Summary

Rozvoj tržní ekonomiky znamená, že v makroekonomické oblasti se rozhodovací procesy opírají jak o skutečný, tak i očekávaný vývoj takových agregátních veličin jako je hrubý domácí produkt, cenová hladina – inflace, nezaměstnanost a vyrovnanost vnějších ekonomických vztahů prostřednictvím platební bilance. Tato realita současně vede k neustále rostoucím nárokům na poznání problematiky makroekonomie. K takovému závěru jistě čtenář po prostudování skript dospěl.

Skripta jsou společným dílem trojice autorů z Katedry aplikované ekonomie a ekonomiky Ekonomické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Autorský tým si v první řadě kladl za cíl podat od základní až po středně obtížnou úroveň relativně ucelený výklad základních makroekonomických kategorií, jevů a procesů. Z tohoto důvodu je publikace koncipována především jako vysokoškolská učebnice pro základní bakalářský kurz Makroekonomie. Je koncipována tak, aby umožnila proniknout do „tajů“ makroekonomie. V první řadě je určena zejména čtenářům, kteří zatím neměli patřičnou možnost ověření základních makroekonomických poznatků.

Struktura a obsah skript plně odpovídá standardům učebních materiálů makroekonomie bakalářského studia. Snahou autorského týmu bylo dosažení maximálně možné jednoduchosti a srozumitelnosti ve výkladu základních problémů, aniž by to bylo na úkor možnosti jeho porozumění.

ISBN 978-80-7694-061-1

9 788076 940611